Ekonomia

Ekonomia Zrównoważonego Rozwoju

Gospodarka • Środowisko • Inwestycje

pod redakcją
Moniki Szewczyk, Eweliny Okraszewskiej i Radosława Dziuby

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Ekonomia Zrównoważonego Rozwoju

Gospodarka • Środowisko • Inwestycje

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Ekonomia

Ekonomia Zrównoważonego Rozwoju

Gospodarka • Środowisko • Inwestycje

pod redakcją
Moniki Szewczyk, Eweliny Okraszewskiej i Radosława Dziuby

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO
Łódź 2018

Monika Szewczyk, Ewelina Okraszewska, Radosław Dziuba – Uniwersytet Łódzki
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Katedra Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 41/43

RECENZENT
Aleksander Lotko

REDAKTOR INICJUJĄCY
Monika Borowczyk

REDAKCJA
Monika Szewczyk

SKŁAD I ŁAMANIE
Dorota Jary

KOREKTA TECHNICZNA
Leonora Gralka

PROJEKT OKŁADKI
Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/fanjianhua

Wydrukowano z gotowych materiałów dostarczonych do Wydawnictwa UŁ

© Copyright by Authors, Łódź 2018
© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.08268.17.0.K

Ark. druk. 9,125

ISBN 978-83-8142-119-5
e-ISBN 978-83-8142-120-1

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Damian Szymczak
Milenijne cele rozwoju – realne zobowiązania czy jedynie deklaracje? 7

Daria Ślązak
Inwestowanie w kapitał ludzki jako istotny element w przedsiębiorstwie 17

Ewelina Stasiak
Porównanie rozwoju podregionów województwa łódzkiego 27

Jakub Marusik
Reguły opodatkowania podatkiem od nieruchomości elektrowni wiatrowych w kontekście unormowań wprowadzanych przez ustawę o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych 41

Jarosław Momot
Zastosowanie teorii optymalnych obszarów walutowych na przykładzie Republiki Słowacji 51

Joanna Żurman
Koncepcja zrównoważonego rozwoju w strategii województwa 61

Aleksandra Wilgos, Magdalena Wróblewska
Polityka Unii Europejskiej w zakresie energii a bezpieczeństwo energetyczne na przykładzie wybranych krajów członkowskich 71

Marta Sroka
Ekologiczna i społeczna odpowiedzialność biznesu jako źródło przewagi konkurencyjnej 85

Monika Mazur
Kobiety na europejskim rynku pracy w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju 93

Monika Szewczyk
Zrównoważone rolnictwo a gospodarka żywieniowa 103

Piotr Adamczyk
Handel ropą ze złóż niekonwencjonalnych z USA jako szansa na dywersyfikację dostaw do Unii Europejskiej 113

Robert Matusiak
Determinanty i oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce 121

Ryszard Kamiński
Wpływ *carbon tax* na koszty gospodarstw domowych 133

Sławomir Gromadzki, Abdalla Elkhatib, Mohamed Ahmed Awad
Perspektywy współpracy polsko-katarskiej w dziedzinie rozwoju innowacyjnych technologii w sektorze rolnictwa i ochrony środowiska 141

Milenijne cele rozwoju – realne zobowiązania czy jedynie deklaracje?

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.01

Damian Szymczak
Doktorant,
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny,
Katedra Historii Myśli Ekonomicznej i Historii Gospodarczej

Streszczenie

W dobie globalizacji ludzkość żyje w niespotykanym wcześniej dobrobycie, jednak mimo tego, że świat tak wiele osiągnął nie wszyscy ludzie na świecie doświadczyli poprawy sytuacji. Na świecie wciąż istnieją miejsca, gdzie ludzie nie mają dostępu do wody pitnej czy podstawowej edukacji. Kolejnym problemami, z którym zmaga się współczesny świat są AIDS oraz postępująca degradacja środowiska. Wreszcie w świetle ostatnich wydarzeń palącym problemem wciąż jest terroryzm oraz uchodźctwo.

W latach 90. ubiegłego stulecia swoistą odpowiedzią i reakcją świata na problemy społeczno-ekonomiczne miały być tzw. Milenijne Cele Rozwoju (*MDG – Millenium Development Goals)*. Stanowiły one zobowiązanie międzynarodowej społeczności do poprawy sytuacji w krajach rozwijających się. Zobowiązania te dotyczyły m.in. redukcji skrajnego ubóstwa, lepszego dostępu do edukacji oraz stworzenia globalnego partnerstwa na rzecz rozwoju. Termin realizacji 8 Milenijnych Celów Rozwoju ustanowiono na rok 2015. Kierowanie projektem powierzono Jeffreyowi Sachsowi[1].

Celem referatu jest krytyczna analiza przyjętych zadań oraz ocena ich realizacji. W toku argumentacji autor spróbuje odpowiedzieć na pytanie: czy zadania zawarte w Deklaracji Milenijnej były realnymi zobowiązaniami, czy jedynie ambitnymi planami?

W pierwszej części artykułu autor opisuje ideę oraz okoliczności powstania Milenijnych Celów Rozwoju. Ponadto dokonuje charakterystyki poszczególnych zadań związanych z zobowiązaniami zawartymi w Deklaracji Milenijnej.

[1] J. Sachs doświadczenia i problemy związane z realizacją Milenijnych Celów Rozwoju opisał w dwóch książkach: J. Sachs, *Koniec z nędzą. Zadanie dla naszego pokolenia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006; tenże, *Nasze wspólne bogactwo. Ekonomia dla przeludnionej planety*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.

W drugiej części artykułu autor bazując na dostępnych danych statystycznych, raportach ONZ oraz literaturze przedmiotu charakteryzuje realizację poszczególnych celów oraz problemy z nimi związane.

Idea Milenijnych Celów Rozwoju

W latach 90. ubiegłego wieku w trakcie licznych konferencji pod patronatem ONZ dyskutowano na temat problemów społeczno-ekonomicznych, z którymi zmaga się współczesny świat. Tematyka konferencji dotyczyła m.in. edukacji (Rio de Janeiro 1992), praw człowieka (Wiedeń 1993), kobiet (Pekin 1995) oraz żywności (Rzym 1996). Komitet Pomocy Rozwojowej OECD opracował na ich podstawie tzw. Międzynarodowe Cele Rozwoju, które stały się podstawą Milenijnych Celów Rozwoju przyjętych we wrześniu 2000 roku w trakcie 55 szczytu ONZ[2]. Postanowienia zawarto w tzw. Deklaracji Milenijnej, którą podpisało 189 państw członkowskich ONZ[3]. Charakterystykę poszczególnych celów oraz związane z nimi zadania przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Milenijne Cele Rozwoju

Zobowiązanie	Zadania
1. Wyeliminowanie skrajnego ubóstwa oraz głodu na świecie.	1. Ograniczenie o połowę liczby ludzi, których dochód nie przekracza 1 dolara dziennie. 2. Ograniczenie o połowę liczby ludzi, którzy cierpią z powodu głodu.
2. Zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym.	1. Zapewnienie wszystkim chłopcom oraz dziewczętom możliwości ukończenia nauki na poziomie podstawowym.
3. Promowanie równości płci i awans społeczny kobiet.	1. Wyeliminowanie nierównego dostępu płci do pierwszego i drugiego szczebla edukacyjnego do 2005 roku oraz do 2015 roku na wyższych szczeblach.
4. Redukcja umieralności dzieci.	1. Zmniejszenie o 2/3 wskaźnika umieralności dzieci poniżej 5 roku życia.
5. Poprawa opieki zdrowotnej nad matkami.	1. Zmniejszenie o 3/4 wskaźnika umieralności matek.
6. Ograniczenie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, malarii oraz innych chorób.	1. Powstrzymanie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS i ograniczenie ilości nowych zakażeń. 2. Powstrzymanie rozprzestrzeniania się malarii i innych groźnych chorób oraz redukcja nowych zachorowań.
7. Stosowanie zrównoważonych metod gospodarowania zasobami naturalnymi.	1. Uwzględnienie zasad zrównoważonego rozwoju w krajowych strategiach i programach; stosowanie metod hamujących zubożenie zasobów środowiska naturalnego. 2. Zmniejszenie o połowę gospodarstw domowych nieposiadających stałego dostępu do czystej wody pitnej. 3. Do 2020 roku osiągnięcie znaczącej poprawy warunków życia 100 milionów ludzi mieszkających w slumsach.

[2] *Milenijne Cele Rozwoju przyjęte przez ONZ*, red. A. Lech, Instytut Ekonomii Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006 , s. 5.

[3] Zob. *Deklaracja Milenijna Narodów Zjednoczonych*, Rezolucja przyjęta na 55 sesji zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych.

8. Stworzenie globalnego partnerskiego porozumienia na rzecz rozwoju.	1. Opracowanie dostępnego dla wszystkich systemu handlowo-finansowego, który będzie się cechował przejrzystymi przepisami oraz brakiem dyskryminacji. Zobowiązanie uczestników systemu do podejmowania aktywnej działalności, która promuje dobre praktyki rządzenia, rozwój oraz ogranicza ubóstwa zarówno na poziomie narodowym, jak i międzynarodowym. 2. Wyjście naprzeciw szczególnym potrzebom najsłabiej rozwiniętych państw dzięki zniesieniu ceł oraz kontyngentów na towary eksportowane przez te kraje; zwiększenie skali redukcji długów poważnie zadłużonych ubogich krajów; umorzenie długów zaciągniętych w ramach oficjalnej pomocy bilateralnej oraz zwiększenie pomocy na rzecz rozwoju dla krajów podejmujących działania mające na celu ograniczenie ubóstwa. 3. Wyjście naprzeciw szczególnym potrzebom krajów śródlądowych i krajów rozwijających się położonych na małych wyspach. 4. Rozstrzygnięcie kwestii zadłużenia krajów rozwijających się poprzez podjęcie narodowych i międzynarodowych kroków służących utrzymaniu długookresowej zdolności do spłaty zadłużenia. 5. Współpraca z krajami rozwijającymi się w celu stworzenia miejsca do godnej i produktywnej pracy dla młodzieży. 6. Upowszechnienie dostępu do nowych technologii, zwłaszcza technologii informacyjnych i komunikacyjnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie A. Bąkiewicz, *Rozwój gospodarczy na świecie*, [w:] M. Czerny (red.), *Bieda i bogactwo we współczesnym świecie. Studia z geografii rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012, s. 28–29.

Źródła finansowania MDG ustalono w roku 2002 w trakcie konferencji ONZ w Monterrey. Są to:

1. Oficjalna pomoc rozwojowa (*ODA – Official Development Assistance*) w wysokości 0,7% PKB państw rozwiniętych;
2. Inwestycje prywatne państw członkowskich ONZ;
3. Rozwój wymiany handlowej oraz redukcja zadłużenia[4].

Realizacja Milenijnych Celów Rozwoju

Ciężko jednoznacznie ocenić realizację Milenijnych Celów Rozwoju. Oficjalny raport z realizacji MDG pokazuje znaczącą poprawę w niemal wszystkich zadaniach postawionych w deklaracji[5]. Stanisław Czaja zwraca jednak uwagę na fakt, że twórcy raportu wyeksponowali jedynie osiągnięcia w realizacji poszczególnych zadań pomijając jednocześnie przyczyny, które nie pozwoliły na dostateczną realizację MDG[6].

Cel pierwszy zakładał walkę ze skrajnym ubóstwem poprzez ograniczenie o połowę liczby osób żyjących za mniej niż 1 dolara dziennie do 2015 w porównaniu z rokiem 1990. Według danych z oficjalnego raportu ONZ cel i postawione zadania zostały osiągnięte. Liczba ludzi żyjących za mniej niż 1.25 $ dziennie zmalała z 47% (1990) do 14% (2015)[7]. Jednak należy zwrócić uwagę na fakt, że

4 S. Czaja, *Czynniki niedostatecznej realizacji Milenijnych Celów Rozwoju – analiza globalna*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu" 2016, nr 452, s. 119.

5 Zob. *The Millenium Development Goals Report 2015,* United Nations, New York 2015.

6 S. Czaja, *op. cit*., s. 116.

7 *The Millenium Development Goals Report 2015,* United Nations, New York 2015, s. 4.

siła nabywcza jednego dolara uległa znacznemu obniżeniu w porównaniu z 1990 rokiem. Ponadto część ekonomistów np. Amartya Kumar Sen krytykuje ocenę sytuacji danej jednostki przez pryzmat dochodu tworząc alternatywę w postaci podejścia opartego na ludzkich zdolnościach[8]. Warto zauważyć, że w myśl ustaleń Banku Światowego, biorąc pod uwagę dochód *per capita*, mierzony parytetem siły nabywczej osobami zagrożonymi ubóstwem są już osoby, których dochód nie przekracza 10 $ dziennie. W świetle poziomów ubóstwa – postawione zadanie – dochód powyżej 1.25 $ jest zbyt niski i nie gwarantuje wyjścia z ubóstwa. Poziomy ubóstwa według Banku Światowego przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Poziomy ubóstwa według Banku Światowego

Poziom ubóstwa	Dochód *per capita* mierzony parytetem siły nabywczej
ubóstwo skrajne	poniżej 1,25 USD dziennie w krajach o niskim dochodzie poniżej 2 USD dziennie w krajach o średnim dochodzie
ubóstwo umiarkowane	1,25 – 4 USD dziennie
osoby zagrożone ubóstwem	4 – 10 USD dziennie

Źródło: opracowanie własne na podstawie *World Development Report 2014/2015. Ending Poverty and Sharing Prosperity,* The World Bank and The International Monetary Fund, Washington 2015, s. 32.

Również drugie zadanie związane z pierwszym celem – zmniejszenie o połowę liczby ludzi, którzy cierpią z powodu głodu nie zostało w pełni osiągnięte. Według oficjalnego raportu na świecie z powodu głodu wciąż cierpi 800 mln ludzi[9]. Jednak prawdziwym problemem nie jest brak żywności, lecz brak możliwości jej nabycia[10]. Amartya Sen analizując wielkie klęski głodowe wielokrotnie wykazał, że dochodziło do sytuacji, w której ludność cierpiała z powodu głodu mimo wystarczającej ilości pożywienia np. wielka klęska głodowa w Afganistanie w latach 2000–2001[11]. Dane Banków Żywności pokazują, że na świecie jest marnowane około 1,3 mld ton żywności rocznie, co stanowi około 1/3 całkowitej produkcji żywności na świecie[12].

Drugim milenijnym celem było zapewnienie powszechnego nauczania na poziomie podstawowym wszystkim chłopcom i dziewczętom. Dane z raportu pokazują, że nie udało się osiągnąć zamierzonego celu – na świecie wciąż około 10%

---

8 Szerzej na temat koncepcji zorientowanej na ludzkie możliwości, patrz D. Szymczak, *Wprowadzenie do problemu ubóstwa w ujęciu Amartyi Kumara Sena. Wymiar etyczny*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym" 2016, t. 19, nr 3, s. 85–98.

9 *The Millenium Development…*, s. 23.

10 A. Sen, *Poverty and famines: An essay on Entitlement and Deprivation,* Clarendon Press, Oxford 1981, s. 7.

11 D. Zwarthoed, *Zrozumieć biedę. John Rawls – Amartya Sen,* Oficyna Naukowa, Warszawa 2012, s. 49.

12 Polska wg danych Eurostatu pod tym kątem zajmuje 5 miejsce w Europie. Por. http://bankizywnosci.pl/pl/Strony/marnowanie-zywnosci.html.

dzieci nie uczęszcza do szkoły[13]. Ponadto niepokojący wydaje się fakt, że w roku 2015 około 103 mld dzieci i młodzieży wciąż było analfabetami[14].

Trzecie zobowiązanie podobnie jak drugie było związane z edukacją. W myśl zadań postawionych w nim do 2015 roku powinno nastąpić wyeliminowanie nierównego dostępu do edukacji na wszystkich szczeblach. Miało to doprowadzić do równości płci oraz awansu społecznego kobiet. Niestety cel ten także nie został w pełni osiągnięty. W większości regionów świata udało się osiągnąć równość w dostępie do edukacji na poziomie podstawowym. Jednak na wyższych szczeblach wciąż istnieją znaczne dysproporcje w dostępie do edukacji, które wykazują się tendencją wzrostową[15]. Największą klęską związaną z tym zobowiązaniem jest fakt, że obecnie występuje więcej form dyskryminacji kobiet niż to miało miejsce w chwili ustanowienia MDG. Jak słusznie zauważa S. Czaja jest to „swoisty paradoks realizacji trzeciego celu milenijnego"[16].

Czwarte zobowiązanie dotyczyło zmniejszenia o 2/3 wskaźnika umieralności dzieci poniżej 5 roku życia. Globalny wskaźnik śmiertelności do lat 5 zmniejszył się o ponad połowę – z 90 zgonów do 43 zgonów na 1000 żywych urodzeń między 1990 a 2015 rokiem. W związku z tym należy stwierdzić, że tego celu również nie udało się osiągnąć. Obecnie największym wskaźnikiem umieralności dzieci do lat 5 cechuje się Afryka Subsaharyjska (79 na 1000 żywych urodzeń). Jednak należy zwrócić uwagę na pozytywne aspekty związane z realizacją tego zadania – doszło do poprawy opieki zdrowotnej oraz poprawy dostępu do szczepionek. Szacuje się, że dzięki szczepionce przeciwko odrze udało się ocalić około 15,6 mln ludzi, a zachorowalność na tą chorobę zmalała o 67% w porównaniu z rokiem 1990[17].

Również w przypadku piątego zobowiązania ciężko mówić o pełnym sukcesie. W myśl tego zadania do 2015 roku miało dojść do poprawy opieki zdrowotnej nad matkami dzięki zmniejszeniu o ¾ wskaźnika umieralności okołoporodowej. Oficjalny raport pokazuje, że wskaźnik ten spadł o 55% (z poziomu 380 do 210 zgonów na 100 tysięcy urodzeń). Pozytywnym aspektem tego zobowiązania jest fakt, że nastąpił wzrost udziału wykwalifikowanego personelu medycznego w trakcie porodów z 59% do 71% w porównaniu z rokiem 1990. Ponadto poprawie uległ współczynnik stosowania środków antykoncepcyjnych z 55% do 64% w porównaniu z rokiem 1990. Jednak należy podkreślić, że przy współczesnym poziomie rozwoju medycyny oraz farmacji wskaźniki te wydają się stanowczo zbyt niskie[18]. Oprócz tego warto zauważyć, że istnieją znaczne dysproporcje regionalne zwłaszcza na linii wieś – miasto[19].

---

13 *The Millenium Development…*, s. 4.

14 Tamże.

15 Tamże.

16 S. Czaja, *op. cit.*, s. 121.

17 *The Millenium Development…*, s. 32–37.

18 *The Millenium Development…*, s. 38–43.

19 S. Czaja, *op. cit.*, s. 121.

Zobowiązanie szóste również dotyczyło poprawy opieki zdrowotnej. Postawiono w nim dwa główne cele tj. powstrzymanie rozprzestrzeniania się HIV/AIDS oraz ograniczenie ilości nowych zakażeń. Taki sam cel przyjęto w przypadku malarii oraz innych groźnych chorób. Z racji, że w tym zadaniu nie postawiono osiągnięcia konkretnych progów ilości osób żyjących z wirusem HIV czy ilości nowych zakażeń na rok 2015 ciężko jednoznacznie ocenić realizację tego zadania. Dane ONZ pokazują, że nowe zakażenia HIV spadły o 40% między rokiem 2000 a 2013. Blisko 13,6 mln ludzi do VI 2014 żyjących z wirusem HIV odbyło terapię antyretrowirusową – w roku 2003 było to zaledwie 800 000. Niestety w tym zakresie o wiele gorsza sytuacja występuje wciąż w Afryce Subsaharyjskiej, gdzie do roku 2013 doszło do 700 000 nowych zakażeń i zaledwie niecałe 40% młodych ludzi między 15 a 24 rokiem życia posiada wyczerpującą i właściwą wiedzę na temat HIV/AIDS[20]. Wreszcie część badaczy podkreśla, że wciąż nie udało się upowszechnić terapii przeciw AIDS z powodu oporu stawianego przez globalne koncerny farmaceutyczne, które nie chcą obniżyć cen leków[21].

Ideą siódmego zobowiązania milenijnego było stosowanie zrównoważonych metod gospodarowania zasobami naturalnymi[22]. Zadaniami związanymi z realizacją tego zobowiązania były:

1. Uwzględnienie zasad zrównoważonego rozwoju w krajowych strategiach i programach, stosowanie metod hamujących zubożenie środowiska naturalnego.
2. Zmniejszenie o połowę gospodarstw domowych nieposiadających stałego dostępu do czystej wody pitnej[23].
3. Do 2020 roku osiągnięcie znacznej poprawy warunków życia przynajmniej 100 milionów mieszkańców slumsów.

Pierwsze zadanie związane z zasadami zrównoważonego rozwoju zostało w dużej mierze zrealizowane. W ostatnich latach można zauważyć szereg inicjatyw mających na celu promowanie zrównoważonego rozwoju[24]. Przykładem może być Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (*UNDP – United Nations Development Programme*)[25]. Dane pochodzące z oficjalnego raportu ONZ pokazują, że do 2050 roku warstwa ozonowa powinna zostać całkowicie zregenerowana. Jednak wydaje się, że inne problemy nie zostały wciąż rozwiązane. Nie udało się wyeliminować problemu

---

20 *The Millenium Development…*, s. 44–45.

21 S. Czaja, *op. cit*., s. 122.

22 Szerzej na temat ekologicznych aspektów zawartych MDG, patrz: A. Becla, *Problemy ekologiczne a Milenijne Cele Rozwoju w świetle idei zrównoważonego rozwoju*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu" 2016, nr 452, s. 93–105.

23 Szerzej na temat realizacji tego zadania pisze Lidia Kłos. Por. L. Kłos, *Dostępność do wody jako jeden z obszarów realizacji Milenijnych Celów Rozwoju*, „Ekonomia i środowisko" 2014, 3(50), s. 145–153.

24 S. Czaja, *op. cit*., s. 121. Szerzej na temat zależności między MDG a możliwościami realizacji strategii zrównoważonego i trwałego rozwoju, zob. A. Becla, S. Czaja, *Czterech jeźdźców ekologicznej zagłady we współczesnym świecie*, [w:] B. Kryk (red.), *Trendy i wyzwania zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Zapol, Szczecin 2011.

25 Polska w myśl artykułu 5 Konstytucji RP jest zobowiązana do stosowania zasady zrównoważonego rozwoju, por. *Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r*., (Dz.U. 1997 r., nr 78, poz. 483).

emisji CO_2 do atmosfery – doszło do wzrostu 50% w porównaniu z rokiem 1990[26]. Kolejnym problemem jest fakt, że rozwiązania mające służyć ochronie środowiska spełniają swoją rolę jedynie częściowo. Przykładem może być strategia Europa 2020 – zobowiązała ona państwa Europejskie do redukcji emisji CO_2 – jednak ubocznym skutkiem regulacji tego typu jest przenoszenie tzw. „brudnych biznesów" do krajów, w których normy środowiskowe nie są aż tak restrykcyjne np. Chin. W porównaniu z rokiem 1990 (2,3 mld ludzi) więcej ludzi posiada dostęp do wody z kanalizacją. Jednak nadal mimo faktu, że obecnie 4,2 mld ludzi posiada dostęp do wody z kanalizacją – liczba ta w zestawieniu z 7,2 mld ludzi żyjących obecnie na świecie jest bardzo mała. Oznacza to, że wciąż 41% ludzi na świecie nie posiada dostępu do wody i kanalizacji[27]. Kolejnym problemem związanym z tym zadaniem jest jakość biologiczna i chemiczna badań – często badania ujęć wody są prowadzone stosunkowo rzadko oraz w ograniczonym zakresie[28].

Ostatnim zadaniem związanym z siódmym zobowiązaniem milenijnym była poprawa jakości życia 100 mln ludzi żyjących w *slumsach* – zadanie to nie zostało w pełni spełnione. Mimo faktu, że w krajach rozwijających w roku 2013 niecałe 30% ludności żyło w *slumsach* (w roku 2000 było 40%)[29] – poprawa ta wynikała ze zwiększonej emigracji ludności z obszarów wiejskich do miast[30]. Jednak biorąc pod uwagę, że termin realizacji tego zadania wyznaczono na rok 2020 nie można w chwili obecnej w pełni ocenić realizacji.

Cel ósmy skoncentrował się na stworzeniu globalnego partnerskiego porozumienia na rzecz rozwoju. Zadania z nim związane dotyczyły: redukcji zadłużenia, dostępu do technologii oraz miejsc pracy dla młodzieży. Podobnie jak w przypadku celu szóstego ciężko ocenić jego efekty. Oficjalna pomoc rozwojowa w latach 1990–2014 wzrosła o 66%[31]. Jednak część ekonomistów m.in. A. K. Sen czy Angus Deaton przestrzegają przed niebezpieczeństwami związanymi z tą formą pomocy. A. Deaton ocenę pomocy przez pryzmat wydanych pieniędzy określa mianem „hydraulicznej". Z punktu widzenia mieszkańców krajów rozwijających się ilość środków pieniężnych nie ma, aż tak ogromnego znaczenia, w przeciwieństwie do efektów z nią związanych. „W takich przypadkach – przestrzega Deaton – głównym celem pomocy jest nie tyle poprawienie losu ludzi biednych, ile zaspokojenie naszej własnej potrzeby pomagania"[32]. Wreszcie warto zauważyć, że szereg państw znacznie więcej środków przeznacza na zbrojenia, niż na pomoc rozwojową, np. USA w roku 2014 wydały 30 krotnie więcej na zbrojenia niż pomoc rozwojową[33].

---

[26] *The Millenium Development…*, s. 52.

[27] Tamże.

[28] S. Czaja, *op. cit.*, s. 121.

[29] *The Millenium Development…*, s. 52.

[30] S. Czaja, *op. cit.*, s. 121–122.

[31] *The Millenium Development…*, s. 60.

[32] A. Deaton, *Wielka ucieczka. Zdrowie, bogactwo i źródła nierówności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016, s. 296–297.

[33] S. Czaja, *op. cit.*, s. 122.

Wnioski końcowe. Nowa agenda – nadzieja na lepszą przyszłość?

Dogłębna analiza realizacji ośmiu Milenijnych Celów Rozwoju wskazuje, że większość z nich nie została w pełni zrealizowana. To pokazuje, że chlubny plan J. Sachsa aby uwolnić świat od nędzy do końca 2025 roku wydaje się zbyt ambitny. Biorąc jeszcze pod uwagę fakt, że termin realizacji Agendy na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju ustanowiono na rok 2030 termin ten zostanie przesunięty o kolejne pięć lat.

Wspomniana Agenda jest swoistą kontynuacją MDG oraz odpowiedzią na zadania, których nieudało się zrealizować. Ustanowiono ją w trakcie szczytu ONZ w dniach 25–27 września 2015 r. w Nowym Jorku. W porównaniu do MDG Agenda 2030 jest znacznie bardziej rozbudowana – składa się z 17 celów, które przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030

Cel	Postawione zadania
1. Koniec z ubóstwem.	Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie.
2. Zero głodu.	Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju.
3. Dobre zdrowie i jakość życia.	Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt.
4. Dobra jakość edukacji.	Zapewnić wszystkim edukację wysokiej jakości oraz promować uczenie się przez całe życie.
5. Równość płci.	Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt.
6. Czysta woda i warunki sanitarne.	Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi.
7. Czysta i dostępna energia.	Zapewnić wszystkim dostęp do stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie.
8. Wzrost gospodarczy i godna praca.	Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi.
9. Innowacyjność, przemysł i infrastruktura.	Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność.
10. Mniej nierówności.	Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami.
11. Zrównoważone miasta i społeczności.	Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu.
12. Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja.	Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji.
13. Działania w dziedzinie klimatu.	Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom.
14. Życie pod wodą.	Chronić oceany, morza i zasoby morskie oraz wykorzystywać je w sposób zrównoważony.

15. Życie na lądzie.	Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymywać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej.
16. Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje.	Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu.
17. Partnerstwa na rzecz celów.	Wzmocnić środki wdrażania i ożywić globalne partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Źródło: Polska Pomoc – Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, (dostęp: 17.04.2017 r.) https://www.polskapomoc.gov.pl/Agenda,Zrownowazonego,Rozwoju,2030,2370.html.

Biorąc pod uwagę, że Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 jest bardziej rozbudowana rodzi się nadzieja na lepszą przyszłość. Jednak, mimo faktu, że obejmuje ona więcej problemów niż Deklaracja Milenijna w dalszym ciągu jest to jedynie piękna, ambitna deklaracja, która niczego nie gwarantuje. Ponadto nie obejmuje ona szeregu problemów m.in. uchodźctwa, fundamentalizmu religijnego czy systemu globalnej gospodarki, który wspiera wzrost nierówności. Dlatego wielu ekonomistów podchodzi do przyszłości z większym dystansem i pesymizmem. Daron Acemoglu w książce *Gospodarka za 100 lat. Najważniejsi ekonomiści przewidują przyszłość* pisze: „Marzenie, że wzrost gospodarczy w następnym stuleciu zagwarantuje konwergencję bogatych i biednych narodów, jest raczej utopijne”[34]. Ciężko nie zgodzić się z tymi słowami.

Bibliografia

Acemoglu D., *Świat jaki odziedziczą nasze wnuki*, [w:] I. Palacios (red.), *Gospodarka za 100 lat. Najważniejsi ekonomiści przewidują przyszłość*, Wydawnictwo Kurhaus, Warszawa 2016.

Bąkiewicz A., *Rozwój gospodarczy na świecie*, [w:] M. Czerny (red.), *Bieda i bogactwo we współczesnym świecie. Studia z geografii rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.

Becla A., Czaja S., *Czterech jeźdźców ekologicznej zagłady we współczesnym świecie*, [w:] Kryk B. (red.), *Trendy i wyzwania zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Zapol, Szczecin 2011.

Becla A., *Problemy ekologiczne a Milenijne Cele Rozwoju w świetle idei zrównoważonego rozwoju*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2016, nr 452, s. 93–105.

Czaja S., *Czynniki niedostatecznej realizacji Milenijnych Celów Rozwoju – analiza globalna*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2016, nr 452, s. 115–125.

Deaton A., *Wielka ucieczka. Zdrowie, bogactwo i źródła nierówności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2016.

Kłos L., *Dostępność do wody jako jeden z obszarów realizacji Milenijnych Celów Rozwoju*, „Ekonomia i środowisko” 2014, nr 3(50), s. 145–153.

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., (Dz.U. 1997 r., nr 78, poz. 483).

Milenijne cele rozwoju przyjęte przez ONZ, red. A. Lech, Instytut Ekonomii Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006.

The Millenium Development Goals Report 2015, United Nations*,* New York 2015.

Sachs J., *Nasze wspólne bogactwo. Ekonomia dla przeludnionej planety*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009.

Sachs J., *Koniec z nędzą. Zadanie dla naszego pokolenia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Sen A., *Poverty and famines: An essay on Entitlement and Deprivation,* Clarendon Press*,* Oxford 1981.

[34] D. Acemoglu*, Świat jaki odziedziczą nasze wnuki*, [w:] I. Palacios (red.), *Gospodarka za 100 lat. Najważniejsi ekonomiści przewidują przyszłość*, Wydawnictwo Kurhaus, Warszawa 2016, s. 58.

Szymczak D., *Wprowadzenie do problemu ubóstwa w ujęciu Amartyi Kumara Sena. Wymiar etyczny*, „Annales. Etyka w życiu gospodarczym" 2016, t. 19, nr 3, s. 85–98.
World Development Report 2014/2015. Ending Poverty and Sharing Prosperity, The World Bank and The International Monetary Fund, Washington 2015.
Zwarthoed D., *Zrozumieć biedę. John Rawls – Amartya Sen,* Oficyna Naukowa, Warszawa 2012.
bankizywnosci.pl
www.polskapomoc.gov.pl

Inwestowanie w kapitał ludzki jako istotny element w przedsiębiorstwie

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.02

Daria Ślązak
Studentka,
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu,
Studenckie Koło Naukowe Rachunkowości KONTO

Streszczenie

Inwestowanie w ludzi spotyka się z coraz większą popularnością we współczesnym zarządzaniu przedsiębiorstwem. Zasoby ludzkie to, bowiem jeden z najważniejszych elementów przedsiębiorstwa, który wymaga ciągłego pielęgnowania i poświęcenia dużej ilości uwagi kierownictwa. Stanowią one, bowiem ważny czynnik w rozwoju firmy, a przez to determinują osiąganie coraz większych korzyści. To właśnie człowiek, wykorzystując swoją wiedzę, doświadczenie oraz praktykę wnosi istotną wartość dla firmy. Ważnym elementem w przedsiębiorstwie staje się, zatem inwestowanie w kapitał ludzki, który pozwala na osiąganie większych zysków w przyszłości. Tego rodzaju inwestycje są również istotne w budowaniu przewagi konkurencyjnej na rynku. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie, jak ważnym czynnikiem w każdym przedsiębiorstwie jest kapitał ludzki.

Wstęp

W dzisiejszych czasach prawidłowe i skuteczne zarządzanie przedsiębiorstwem, planowanie przyszłości, dążenie do wyznaczonych celów oraz ich realizacja zwieńczona sukcesem zależy przede wszystkim od ludzi, którzy w niej pracują i tym samym stanowią jej istotną część – kapitał ludzki. Efektywność przedsiębiorstwa zależy od bardzo wielu czynników, m.in. zasobów finansowych, rzeczowych oraz ludzkich. Ilość, jakość oraz dostęp do nich zależy nie tylko od sytuacji zachodzących wewnątrz przedsiębiorstwa, ale również od sytuacji w otoczeniu zewnętrznym. Wszystkie czynniki, które determinują efektywność oraz sprawność funkcjonowania działalności przedsiębiorstwa, są jednak zależne od ludzi, którzy są w nim zatrudnieni. Kapitał ludzki bowiem jest szczególnie ważnym zasobem przedsiębiorstwa. Wiedza, kompetencje, doświadczenie, umiejętności, zdolności i talenty, przede wszystkim takie, które są bardzo rzadko

spotykane, unikatowe oraz pożądane w danym momencie, tworzą zasób strategiczny przedsiębiorstwa. Niewątpliwie stanowią też czynnik do budowania przewagi konkurencyjnej. Aby jednak tego dokonać, należy nieustannie inwestować w pracowników. Posiadają oni bowiem potencjał ludzki, który odpowiednio prowadzony i doceniany powinien prowadzić do osiągania korzyści, czyli wartości dodanej przedsiębiorstwa.

Pracownicy oraz ich potencjał stanowią istotny zasób przedsiębiorstwa. Już w latach 80. XX wieku w Stanach Zjednoczonych stworzono koncepcję zarządzania zasobami ludzkimi (*human resources management*), która to traktuje ludzi jako najistotniejsze i najbardziej wartościowe zasoby organizacji. Następnie w latach 90. XX wieku skupino się na kapitale ludzkim, co prowadziło do rozważań na temat pomiaru jego wartości oraz powstania dziedziny zarządzania kapitałem ludzkim (*human capital management*). Funkcjonowanie współczesnych przedsiębiorstw wymaga bowiem specyficznych metod zarządzania w sferze ludzkiej, a także odpowiednich nakładów inwestycyjnych. Rozwój intelektualny pracowników jest bowiem istotnym czynnikiem rozwoju przedsiębiorstwa, co w konsekwencji może zaowocować powiększeniem zysków. G. Hamel oraz B. Breen problem ten opisują następująco: „nieprzewidywalni ludzie wykorzystują nieprzewidywalne środki, by wprowadzić nieprzewidywalne produkty przynoszące nieprzewidywalne zyski”[1].

Istota kapitału ludzkiego

W dzisiejszych czasach, w szybko rozwijającej się gospodarce decydującym czynnikiem, stanowiącym o efektywności i innowacyjności przedsiębiorstwa stał się szczególny rodzaj kapitału – kapitał ludzki. Główną determinantą tej sytuacji jest zmiana wag istotnych czynników w budowaniu konkurencyjności na rynku. Nadal ważne pozostają takie atrybuty jak cena, jakość, dostępność usługi czy produktu, ale istotnym są także duża elastyczność na zmieniające się warunki w otoczeniu, relacje z klientem oraz dynamiczny rozwój danej organizacji[2].

Według Marty Juchnowicz kapitał ludzki to „wiedza aktualnie posiadana i potencjalna, ucieleśniona w osobie pracownika, użyczana pracodawcy na podstawie określonych stosunków pracy[3]”. Pracownicy bowiem nie są już kojarzeni z pracą jako czynnik wytwórczy czy zasób. Coraz częściej utożsamiani są jako kapitał ludzki, który stanowi istotne źródło dochodu przedsiębiorstwa[4]. Kapitał ten odpowiednio zarządzany i prowadzony może generować dużą część wartości przedsię-

---

1 G. Hamel, B. Breen, *Zarządzanie jutra. Jakie jest twoje miejsce w przyszłości*, Red Horse 2008, s. 196.

2 M. Juchnowicz (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim. Procesy, narzędzia, aplikacje*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004, s. 29.

3 Tamże.

4 A. Pocztowski, *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, PWE, Warszawa 2007, s. 41.

biorstwa. Poszczególne talenty pracowników i ich unikatowe cechy mogą stanowić bowiem podstawę do utrzymywania długookresowej przewagi konkurencyjnej. W konsekwencji osoby zatrudnione w organizacji stają się bardzo istotną grupą interesariuszy, czyli grupą zainteresowaną działalnością przedsiębiorstwa oraz będącą istotną częścią generującą wzrost jego wartości. Ważnym atrybutem kapitału ludzkiego jest samoistny jego wzrost. Dzieje się to dzięki ciągłemu uczeniu się, zdobywaniu nowych umiejętności, pogłębianiu talentów, a co za tym idzie doświadczenia. Rozwój pracowników bowiem stanowi jeden ze strategicznych celów każdego dobrze prosperującego przedsiębiorstwa w dzisiejszych czasach. Realizacja tegoż celu nie jest jednak rzeczą prostą, gdyż trudno utrzymać równowagę pomiędzy krótkookresową strategią minimalizowania kosztów, a długookresową strategią inwestycji w czynnik ludzki[5]. Kapitał ludzki, podobnie jak inne rodzaje kapitałów, ulega w pewnym momencie zużyciu. Może być to spowodowane wieloma zdarzeniami, aczkolwiek najbardziej prawdopodobnymi są zużycie fizyczne (np. starość, utrata zdrowia) lub moralne (np. wypalenie zawodowe).

Kapitał ludzki jest niewątpliwie potencjałem, który znajduje się w każdym człowieku. Stanowi to wartość niematerialną w nim ucieleśnioną. Kapitałem tym nie jest bowiem sam człowiek. Nie może on być przedmiotem transakcji kupno-sprzedaż i nie ma możliwości zmiany właściciela. Kapitał ludzki nie jest własnością organizacji, a jedynie postawiony przez pracownika do dyspozycji, użyczony na czas określony lub nieokreślony na podstawie stosownych stosunków prawnych. W związku, z czym właściciel przedsiębiorstwa nie ma prawa do zarządzania tego rodzaju kapitałem[6].

Struktura kapitału ludzkiego

Kapitał ludzki niewątpliwie jest strukturą złożoną, na którego kształtowanie ma wpływ wiele czynników. Od najmłodszych lat bowiem świadomie lub mniej świadomie człowiek ulepsza wartość swoich umiejętności, wiedzy i doświadczenia. Wpływ na to ma nie tylko on sam, ale również otoczenie, w którym się wychował, przebywał i obecnie prosperuje. Proces kształtowania indywidualnego kapitału ludzkiego przedstawiono na rysunku 1.

Kapitał ludzki jest tworzony przez szereg czynników. Jednak za najważniejsze z nich w *ujęciu jednostkowym* można uznać:

- nabytą wiedzę i umiejętności;
- talenty i zdolności do uczenia się;
- postawy i cechy, które są przydatne w pracy;
- motywację i dążenie do wyznaczonych celów;
- kondycja fizyczna oraz psychofizyczna (w tym stan zdrowia)[7].

---

[5] M. Juchnowicz (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim…*, s. 33.

[6] Tamże.

[7] M. Juchnowicz (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim…*, s. 35.

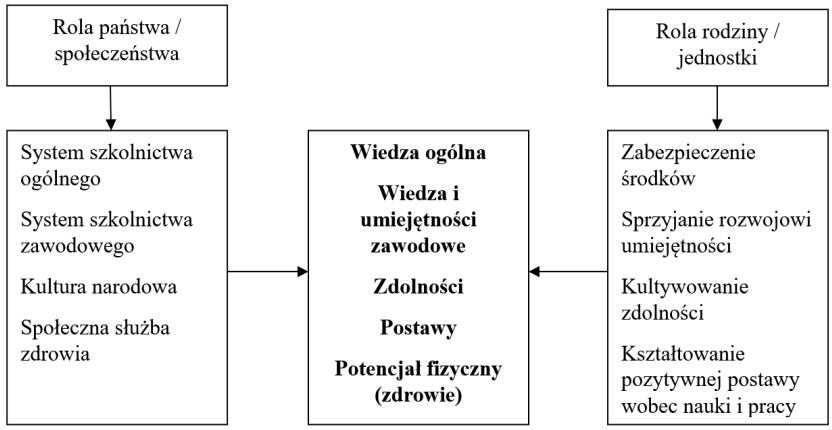

Rysunek 1. Kształtowanie indywidualnego kapitału ludzkiego
Źródło: H. Król, A. Ludwiczyński (red.), *Zarządzanie zasobami ludzkimi. Tworzenie kapitału ludzkiego organizacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Czynniki te nie odzwierciedlają jednak tych, które mają wpływ na kapitał ludzki w *ujęciu organizacyjnym*. Niewątpliwie klimat panujący w organizacji ma wpływ na motywację i zaangażowanie pracowników, które skutkują efektywnością i skutecznością ich działania. Atmosfera w przedsiębiorstwie ma bowiem ogromny wpływ na postępowanie pracowników – często większy niż reguły, normy czy też zasady postępowania. Kultura organizacyjna jest kształtowana w przedsiębiorstwie w długim okresie, bardziej lub mnie świadomie, natomiast klimat organizacyjny jest odczuwalny i może ulegać gwałtownym zmianom[8].

Struktura kapitału ludzkiego w *ujęciu organizacyjnym*, określana jako model „4K", przedstawia się następująco:

- kompetencje, czyli umiejętności, wiedza, uzdolnienia, kondycja fizyczna, działanie, cechy osobowości, zasady, obszary zainteresowania i inne cechy, które pielęgnowane i rozwijane podczas pracy mają wpływ na osiąganie przyjętych celów przedsiębiorstwa[9];
- kontakty interpersonalne, czyli relacje międzyludzkie, w tym system komunikowania oraz przekazywania informacji w przedsiębiorstwie;
- kultura organizacji, czyli niesformalizowane wzory myślenia oraz zachowania w przedsiębiorstwie;
- klimat organizacji, czyli atmosfera wewnątrz przedsiębiorstwa, która jest subiektywnym odczuciem pracowników[10].

[8] B. Mikuła, *Klimat organizacyjny a kultura organizacyjna – próba systematyzacji pojęcia*, Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie, Zeszyt nr 3, Tarnów 2000, s. 37.

[9] T. Rostkowski, *Zintegrowany system zarządzania kompetencjami*, [w:] *Narzędzia i praktyka zarządzania zasobami ludzkimi*, M. Juchnowicz (red.), Poltext, Warszawa 2003, s. 162.

[10] M. Juchnowicz (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim*…, s. 36.

Elementy kapitału ludzkiego w połączeniu kreują wartość przedsiębiorstwa. Kapitał ten jest więc efektem wzajemnych interakcji wszystkich podanych wyżej czynników.

Inwestowanie w kapitał ludzki

Niewątpliwym jest, iż kapitał ludzki wpływa na przedsiębiorstwo. W ujęciu makro powiększanie tegoż kapitału niesie za sobą konsekwencję zwiększenia innowacyjności, a co za tym idzie również rozwoju organizacji. W ujęciu indywidualnym inwestowanie w kapitał ludzki może prowadzić do rozwoju jednostki, który koniec końców znajduje swoje odzwierciedlenie w powiększaniu zysków przedsiębiorstwa. Zasoby ludzkie mają więc ogromny wpływ na funkcjonowanie organizacji, dlatego istotnym jest, aby nieustannie w nie inwestować. Firmy, które chcą być konkurencyjne na rynku oraz dążą do ciągłego rozwoju i ekspansji swoich organizacji muszą posiadać odpowiednie środki, które pozwolą na inwestycje i rozwój zasobów ludzkich. W przypadku braku inwestycji w czynnik ludzki może powodować nieosiąganie długookresowych celów, a konsekwencją tego jest również zmniejszenie konkurencyjności przedsiębiorstwa[11].

Każde przedsiębiorstwo dąży jednak do zminimalizowania kosztów i maksymalizowania zysków, często więc zdarza się, że zgodnie z polityką cięcia kosztów, firmy nie inwestują w kapitał ludzki. Jest to jednak działanie jedynie krótkoterminowe, które w długim okresie może spowodować straty. Ograniczanie środków na inwestycje w ludzi powoduje bowiem ograniczenie rozwoju przedsiębiorstwa. Pracownicy mają ogromny wpływ na generowanie pozytywnych zmian w organizacji. To właśnie czynnik ludzki determinuje kreatywność, pomysłowość i udoskonalanie procesów zachodzących w organizacji. Pracownik musi więc być postrzegany przez swojego pracodawcę jako aktywo, ponieważ swoją pracą tworzy dochód, a co za tym idzie – zysk.

Inwestowanie w kapitał ludzki może odbywać się w następujący sposób:

- inwestycja w określenie strategii indywidualnej, która wyznacza kierunek inwestowania;
- inwestycja w szkolenia, warsztaty, kursy, które pogłębiają wiedzę;
- inwestycje w celu utrzymania i powiększania wiedzy oraz kompetencji pracowników, które służyć mają realizowaniu celów organizacji;
- inwestycje w rekrutacje oraz marketing, które mają przyciągać unikatowe osobowości i talenty;
- inwestycje retencyjne, które mają służyć utrzymaniu pracowników, powiększania ich lojalności oraz zaufania;
- inwestycje w ulepszanie i poprawianie warunków pracy;
- inwestycje w motywowanie oraz powiększanie ambicji pracowników, np. poprzez *coaching*;

[11] H. Król, A. Ludwiczyński (red.), *Zarządzanie zasobami ludzkimi*…, s. 111–116.

- inwestycje w przywództwo i rozwój kreatywnych postaw;
- inwestycje w promowanie postaw przedsiębiorczych wśród pracowników;
- inwestycje w kulturę organizacyjną;
- inwestycje w programy praca-życie;
- inwestycje w zarządzanie partycypacyjne;
- inwestycje w badanie opinii pracobiorców;
- inwestycje w odpowiednią opiekę medyczną pracowników[12].

Coraz bardziej popularnym rodzajem inwestycji w ludzi w przedsiębiorstwach staje się dostarczanie im bezpłatnej opieki zdrowotnej, ale również różnego rodzaju rozrywek fizycznych oraz kulturalnych w postaci karnetów na siłownię, klubów fitness, itp. Dobre samopoczucie oraz zdrowie zarówno fizyczne, jak i psychiczne pracowników jest kluczem do wzrostu ich możliwości produkcyjnych.

Istotnym elementem inwestycji w kapitał ludzki jest potrzeba szkolenia pracowników. Aby szkolenie przyniosło korzyści, należy:

- dokonać analizy potrzeby szkoleniowej poprzez specjalnie przeprowadzone badania;
- odpracować plan szkolenia w taki sposób, aby zaspokoił potrzebę realizacji szkolenia;
- dokonać ocenę przeprowadzenia oraz efektów szkolenia[13].

Głównym i najważniejszym celem szkolenia pracownika jest rozwój jego umiejętności lub nabycie przez niego nowej wiedzy, która pozwoli mu na odgrywanie nowej roli zawodowej. Pozwoli to przedsiębiorstwu na zwiększenie konkurencyjności, wzrostu efektywności oraz możliwości[14]. Z faktu brania udziału w szkoleniu wynika bardzo wiele korzyści. Najważniejszym z nich jest jednak podwyższenie kwalifikacji zawodowych pracownika, co może zaowocować ograniczeniem popełniania przez niego błędów. Pracownik przeszkolony jest lepiej dostosowany do zmian w organizacji, ponieważ nowe warunki mogą wymuszać na pracodawcach tego rodzaju przygotowanie. Szkolenia wpływają także pozytywnie na wizerunek firmy, która jest postrzegana przez zewnętrznych odbiorców jako dbająca o swoich pracowników.

Niezwykle ważną rolę w procesie inwestowania w kapitał ludzki odgrywa kierownictwo. Zadaniem jego jest bowiem bieżące dostarczanie pracownikom informacji na temat różnego rodzaju możliwości rozwoju oraz sposobu ich wykorzystania. Pozyskane dane przez danego pracownika pozwalają mu na:

- przekształcenie dostarczonych mu informacji na użyteczne i potrzebne;
- przetworzenie informacji w inteligencję, która może pomagać w przezwyciężaniu problemów związanych z pełnioną pracą;
- pomaganie innym, poprzez dzielenie się swoją wiedzą i doświadczeniem[15].

---

[12] A. Lipka, M. Król, A. Winnicka-Wejs, *Kreatywność i rutyna w działalności personalnej. Granice HR-owego kreacjonizmu*, Difin, Warszawa 2011, s. 57–58.

[13] H. Król, A. Ludwiczyński (red.), *Zarządzanie zasobami ludzkimi*…, s. 452.

[14] Z. Janowska, *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, PWE, Warszawa 2002, s. 141.

[15] J. Fitz-Enz, *Rentowność inwestycji w kapitał ludzki*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2001, s. 20.

Zahamowanie inwestycji w kapitał ludzki może nieść poważne konsekwencje dla przedsiębiorstwa, a przede wszystkim utratę kluczowych i najlepszych pracowników, którzy w bardzo łatwy sposób znajdą zatrudnienie w innej, lepiej prosperującej i stwarzającej większe perspektywy rozwoju organizacji. Bardzo trudno jest bowiem znaleźć pracownika, który jest wyjątkowo utalentowany, posiada wieloletnie doświadczenie, jest specjalistą w swojej branży oraz lojalnym w stosunku do firmy. W przypadku nieodpowiedniego wynagrodzenia oraz niedostatecznego dbania o jego rozwój możliwe jest, że nie będzie chciał kontynuować współpracy, ponieważ ma świadomość, że na rynku pracy istnieją firmy o lepszych perspektywach rozwoju. Rysunek 2 ukazuje opisany wyżej mechanizm.

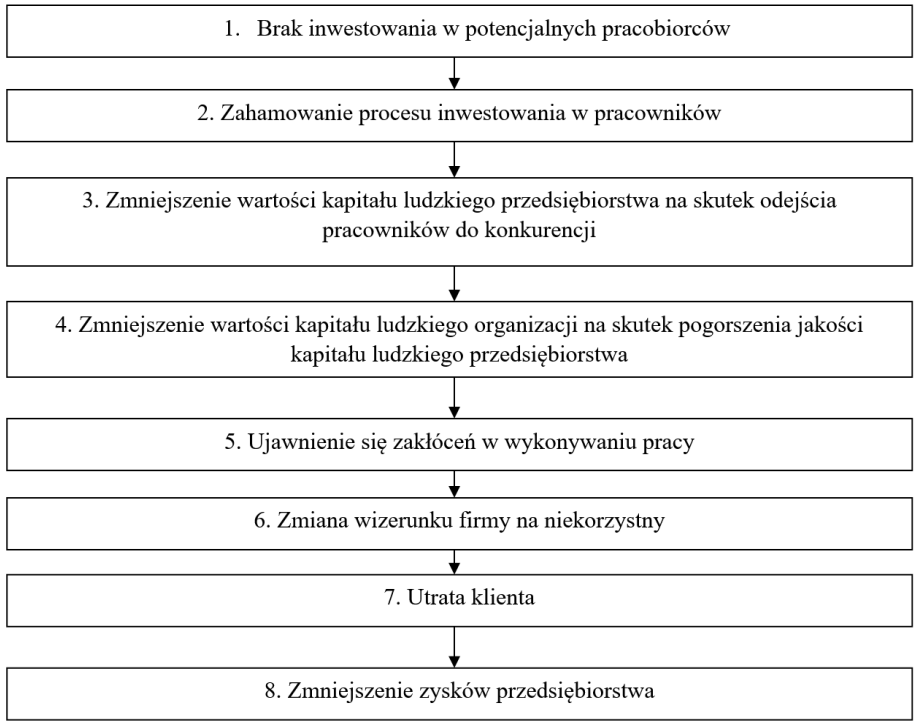

Rysunek 2. Zahamowanie inwestycji w kapitał ludzki a sytuacja przedsiębiorstwa

Źródło: A. Lipka, *Inwestycje w kapitał ludzki organizacji w okresie koniunktury i dekoniunktury*, Wolters Kluwer Busines, Warszawa 2010.

Podsumowanie

Niewątpliwie inwestowanie w kapitał ludzki jest istotnym elementem każdego przedsiębiorstwa w dzisiejszych czasach, ponieważ zasoby ludzkie są niezwykle ważnym składnikiem aktywów niematerialnych. Wiedza i umiejętności pracow-

ników są bowiem kluczowymi czynnikami do powstawania innowacyjnych przedsięwzięć, które to stanowią wyznacznik konkurencyjności na rynku. Konsekwencją tego jest oczywiście powiększanie zysków przedsiębiorstwa oraz poprawa jego rezultatów. Brak tego rodzaju inwestycji stanowi o przestojach w rozwoju organizacji, a także zmniejszaniu wyniku finansowego.

Kapitał ludzki jest strategicznym zasobem każdego przedsiębiorstwa. Przed dokonaniem inwestycji w ludzi należy jednak starannie przeprowadzić proces rekrutacji, który to dokona odpowiedniej selekcji. Stanowi to kluczowy element rozwoju w długim okresie i determinuje funkcjonowanie organizacji na właściwym poziomie. Istotną rolę w procesie doboru pracowników odgrywają działy *Human Resources* (HR), które to dążą do wyselekcjonowania kandydatów ze względu na ich cechy, umiejętności oraz doświadczenie, które adekwatne są do danego stanowiska.

Kierownictwo powinno uwzględniać zarówno w planach, jak i w kosztorysie przedsiębiorstwa inwestycje w kapitał ludzki, a także uwarunkowania zewnętrzne oraz wewnętrzne tego procesu. Ważnym jest bowiem, aby nie powstała luka między wymaganiami rynku, a wiedzą, doświadczeniem i zdolnościami pracowników, ponieważ może to skutkować koniecznością wycofania się z rynku przez przedsiębiorstwo.

Bibliografia

Fitz-Enz J., *Rentowność inwestycji w kapitał ludzki*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2001.

Hamel G., Breen B., *Zarządzanie jutra. Jakie jest twoje miejsce w przyszłości*, Red Horse, 2008.

Janowska Z., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, PWE, Warszawa 2002.

Juchnowicz M. (red.), *Zarządzanie kapitałem ludzkim. Procesy, narzędzia, aplikacje*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.

Król H., Ludwiczyński A. (red.), *Zarządzanie zasobami ludzkimi. Tworzenie kapitału ludzkiego organizacji*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Lipka A., *Inwestycje w kapitał ludzki organizacji w okresie koniunktury i dekoniunktury*, Wolters Kluwer Bussines, Warszawa 2010.

Lipka A., Król M., Winnicka-Wejs A., *Kreatywność i rutyna w działalności personalnej. Granice HR-owego kreacjonizmu*, Difin, Warszawa 2011.

Mikuła B., *Klimat organizacyjny a kultura organizacyjna – próba systematyzacji pojęcia*, Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie, Zeszyt nr 3, Tarnów 2000.

Pocztowski A., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, PWE, Warszawa 2007.

Rostkowski T., *Zintegrowany system zarządzania kompetencjami*, [w:] *Narzędzia i praktyka zarządzania zasobami ludzkimi,* M. Juchnowicz (red.), Poltext, Warszawa 2003.

Porównanie rozwoju podregionów województwa łódzkiego

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.03

Ewelina Stasiak
Doktorantka,
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny,
Katedra Gospodarki Samorządu Terytorialnego

Streszczenie

Celem artykułu jest porównanie rozwoju społeczno-gospodarczego podregionów województwa łódzkiego. Badaniem objęto lata 2005 i 2014. Do analizy podregionów badanego województwa wyodrębniono 16 zmiennych. Pierwsza grupa zmiennych opisuje podregiony od strony demograficznej, druga od strony ekonomiczne, trzecia skupia się na infrastrukturze, czwarta zaś opisuje czynniki mające wpływ na jakość i warunki życia mieszkańców.

Wstęp

Rozwój regionu to proces, który zachodzi w obrębie jego terytorium i przejawia się stosownymi zmianami parametrów determinujących warunki życia mieszkańców, czy chociażby wzrost gospodarczy danego obszaru. Procesy rozwojowe odbywają się w określonej przestrzeni geograficznej, która w znacznym stopniu decyduje o ich powodzeniu. Czynnik przestrzeni odgrywa zawsze istotną rolę w kształtowaniu charakteru, a często skali i dynamiki procesów rozwojowych[1]. Rozwój jest procesem wszelkich zmian zachodzących w danej jednostce samorządu terytorialnego, zatem zarządzanie rozwojem to poniekąd sposób prowadzenia polityki rozwoju przez władze, której skuteczność zależy nie tylko od akceptacji społecznej, ale od kwalifikacji kadry menedżerskiej[2]. Szczególna rola w tym względzie przypada więc władzy, która występuje w roli gospodarza podległego terenu i dokłada wszelkich starań w zarządzanie rozwojem, by tworzyć warunki do wzrostu konkurencyjności. Ponadto inicjuje procesy społeczno-gospodarcze, wyznacza cele rozwoju, aktywizuje społeczność oraz koordynuje przedsięwzięcia

[1] M. Ziółkowski, M. Goleń, *Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym*, [w:] H. Sochacka-Krysiak (red.), *Zarządzanie gospodarką i finansami gminy*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006, s. 55.

[2] W. Kosiedowski, *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, [w:] Z. Strzelecki, *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 232.

podejmowane na obszarze jednostki terytorialnej[3]. Kwestia ta jest również istotna dla społeczności zamieszkującej dany obszar, ponieważ im lepiej rozwinięta jednostka samorządu terytorialnego tym większa szansa na poprawę ich bytu materialnego i jakości życia. Wobec tego, rozwój to proces pozytywnych przemian o charakterze ilościowym i jakościowym w poziomie życia mieszkańców i w warunkach funkcjonowania podmiotów gospodarczych, uwzględniając potrzeby, priorytety i preferencje oraz uznawane systemy wartości społeczności danego obszaru[4]. Wobec tego, tempo i kierunek rozwoju decydują o konkurencyjności regionu i tworzą podstawy dobrej polityki wspierającej działania mające na celu wzrost gospodarczy i poprawę dobrobytu społeczeństwa[5]. Należy podkreślić, że ustabilizowanie odpowiedniego rozwoju społeczno-gospodarczego budzi coraz większe zainteresowanie z uwagi na skalę pojawiających się problemów, które nie zawsze mogą być od razu realizowane, ponieważ pewne rejony są niejako opóźnione w zakresie podstawowych sfer społecznych i gospodarczych, z którymi rynek nie jest w stanie sobie poradzić w rozsądnie krótkim czasie[6]. Istnieje więc potrzeba badania rozwoju jednostek samorządu terytorialnego, ponieważ analiza stanu społeczno-gospodarczego jest niejako punktem wyjścia do sprecyzowania kierunków rozwoju danego obszaru.

W związku z tym, celem artykułu jest określenie różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego podregionów województwa łódzkiego w dwóch momentach czasu, dla roku 2005 i 2014. Określenie kondycji danego regionu jest możliwe między innymi poprzez dobór odpowiednich zmiennych opisujących „rzeczywistość" funkcjonalną danego obszaru. Do analizy podregionów badanego województwa wyodrębniono 16 zmiennych. Bazę informacyjną na temat rozwoju badanych obszarów stanowiły zatem cztery grupy zmiennych. Pierwsza grupa zmiennych opisuje podregiony od strony demograficznej, druga od strony ekonomicznej, trzecia skupia się na infrastrukturze, czwarta zaś opisuje czynniki mające wpływ na jakość i warunki życia mieszkańców. Do analizy w ramach I grupy wybrano następujące zmienne:

- gęstość zaludnienia (osób na 1 km^2),
- przyrost naturalny na 1000 ludności,
- saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności,
- liczba pracujących (tys.),

---

[3] A. Potoczek, *Administracja publiczna w procesie zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym*, [w:] J. Rutkowski, D. Stawasz (red.), *Zarządzanie rozwojem lokalnym*, Fundacja Współczesne Zarządzanie, Białystok 2005, s. 11.

[4] M. Ziółkowski, M. Goleń, *op. cit.,* s. 57.

[5] Z. Strzelecki, *Demograficzne uwarunkowania rozwoju zrównoważonego w skali regionalnej i lokalnej*, [w:] Z. Strzelecki, P. Legutko-Kobus, *Gospodarka regionalna i lokalna a rozwój zrównoważony*, Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2013, s. 39.

[6] T. Kudłacz, *Programowanie rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 28–29.

- liczba zarejestrowanych bezrobotnych (tys.),
- stopa bezrobocia rejestrowanego (%).

W przypadku II grupy przyjęto następujące zmienne:

- nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach według lokalizacji inwestycji (na 1 mieszkańca w zł),
- wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach (na 1 mieszkańca w zł),
- podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności,
- produkcja sprzedana przemysłu (na 1 mieszkańca w zł).

W III grupie wystąpiły takie zmienne jak:

- sieć wodociągowa (na 100 km^2),
- sieć kanalizacyjna (na 100 km^2),
- sieć gazowa (na 100 km^2).

W przypadku ostatniej grupy wybrano następujące zmienne:

- liczba mieszkań na 1000 ludności,
- liczba łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności,
- liczba miejsc noclegowych.

Źródłem danych liczbowych, które zostały wykorzystane w artykule, był Bank Danych Lokalnych. Analiza danych zawartych w niniejszym opracowaniu pozwala na identyfikację mocnych i słabych stron podregionów badanego województwa, a tym samym na wypracowanie wniosków końcowych, które pozwolą na określenie pozycji poszczególnych podregionów w kontekście pozostałych obszarów.

Analiza województwa łódzkiego

W tabeli 1 przedstawiono wybrane zmienne dla województwa łódzkiego w latach 2005 i 2014, które ilustrują w jaki sposób region łódzki rozwijał się w badanym okresie. W porównywanych latach kilka wskaźników przyjęło wartość ujemną. Gęstość zaludnienia w 2005 r. była większa niż w 2014 r., wobec tego przyrost tego wskaźnika wyniósł –2,8%. W badanych latach przyrost naturalny był ujemny, a przyrost tej zmiennej wyniósł –17,6%. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w 2014 r. wyniosła 126,2 tys. osób, czyli od 2005 r. spadła o 72,2 tys. osób. Kolejna zmienna to stopa bezrobocia rejestrowanego. W roku 2014 w porównaniu z 2005 rokiem spadła o 34,1%. Kolejny wskaźnik to spadek liczby podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON na 10 tys. ludności. Ostatnia zmienna, to spadek liczby łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności, zaledwie o 0,2%. Pozostałe wskaźniki są dodatnie, co oznacza, że województwo łódzkie rozwija się.

Tabela1. Wybrane zmienne dla województwa łódzkiego

Zmienna	Lata		Przyrost (%)
	2005	2014	2014–2005
Czynniki demograficzne			
gęstość zaludnienia (osób na 1 km^2)	141	137	-2,8
przyrost naturalny na 1000 ludności	-3,4	-2,8	-17,6
saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności	-0,7	-0,8	14,3
liczba pracujących (tys.)	697,7	750,4	7,6
liczba zarejestrowanych bezrobotnych (tys.)	198,4	126,2	-36,4
stopa bezrobocia rejestrowanego (%)	17,9	11,8	-34,1
Czynniki ekonomiczne			
nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach według lokalizacji inwestycji (na 1 mieszkańca w zł)	2034	3871	90,3
wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach (na 1 mieszkańca w zł)	23 025	41 434	80,0
podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	968	957	-1,1
produkcja sprzedana przemysłu (na 1 mieszkańca w zł)	12 630	25 923	105,2
Czynniki infrastrukturalne			
sieć wodociągowa (na 100 km^2)	112,7	123,9	9,9
sieć kanalizacyjna (na 100 km^2)	20,1	34,0	69,2
sieć gazowa (na 100 km^2)	15,4	19,8	28,6
Czynniki mające wpływ na jakość i warunki życia mieszkańców			
liczba mieszkań na 1000 ludności	367,6	398,4	8,4
liczba łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności	53,2	53,1	-0,2
liczba miejsc noclegowych	15 358	23 231	51,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dokładną analizę przeprowadzono dla 5 podregionów szczebla NUTS-3 województwa łódzkiego: podregion łódzki (powiaty: brzeziński, łódzki wschodni, pabianicki, zgierski), podregion m. Łódź (miasto na prawach powiatu: Łódź), podregion piotrkowski (powiaty: bełchatowski, opoczyński, piotrkowski, radomszczański, tomaszowski, miasto na prawach powiatu: Piotrków Trybunalski), podregion sieradzki (powiaty: łaski, pajęczański, poddębicki, sieradzki, wieluński, wieruszowski, zduńskowolski) oraz podregion skierniewicki (powiaty: kutnowski, łęczycki, łowicki, rawski, skierniewicki, miasto na prawach powiatu: Skierniewice).

Tabela 2. Podregiony województwa łódzkiego w 2014 r.

Podregiony	Cecha			
	Powierzchnia		Ludność	
	km²	% regionu	osoby	% regionu
łódzki	2 206	12	385 647	15
m. Łódź	293	2	706 004	28
piotrkowski	5 972	33	593 256	24
sieradzki	5 666	31	451 711	18
skierniewicki	4 082	22	367 518	15
ogółem	18 219	100	2 504 136	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podregion piotrkowski (5972 km²) oraz sieradzki (5666 km²) to największe obszary pod względem zajmowanej powierzchni. Województwo łódzkie zamieszkiwało w 2014 roku łącznie 2 504 136 osób. Łódź, stolica województwa, liczyła 706 004 mieszkańców, to jest 28% populacji regionu. Natomiast najmniejszym obszarem był podregion skierniewicki, liczył 367 518 mieszkańców (15% populacji regionu).

Analiza podregionów województwa łódzkiego

Pierwszym wskaźnikiem z grupy zmiennych jest gęstość zaludnienia, dająca informacje o liczbie ludności przypadającej na 1 km² powierzchni. W województwie łódzkim gęstość zaludnienia w 2005 r. wyniosła 141 osób na km², a w 2014 r. – 137 osób na km². Podregion m. Łódź wyróżniał się najwyższą spośród wszystkich podregionów gęstością zaludnienia. Najmniej osób na 1 km² przypadało w podregionie sieradzkim (około 80 osób). Analiza kolejnego wskaźnika wykazała, że wszystkie podregiony charakteryzują się ujemnym przyrostem naturalnym na 1000 ludności. Największa zmiana w badanych latach wystąpiła w podregionie

skierniewickim. Cztery podregiony charakteryzowały się ujemnym saldem migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności. Najwyższe ujemne saldo migracji miało miejsce w podregionach: skierniewickim (w 2005 r.), sieradzkim (w 2014 r.), a najniższe w podregionie piotrkowskim. Migracje ujemne świadczą o tym, że więcej osób wyjeżdża, niż przyjeżdża do tych podregionów. Na przestrzeni dwóch lat jedynie w podregionie skierniewickim odnotowano dodatnie saldo migracji (+0,3) oraz podregionie łódzkim, które nie uległo zmianie. Według danych w podregionach województwa łódzkiego w 2014 r. było 126,2 tys. zarejestrowanych bezrobotnych, to o 72,3 tys. mniej niż w 2005 r. W latach 2005–2014 liczba bezrobotnych w każdym badanym podregionie spadła. Podregion piotrkowski wyróżniał się najwyższym spadkiem liczby zarejestrowanych bezrobotnych spośród wszystkich podregionów. W 2014 r. liczba pracujących w województwie łódzkim wyniosła 750,4 tys. osób, to o 7,6% więcej niż w 2005 r. Niski wskaźnik w podregionach: łódzkim, skierniewickim i sieradzkim wynika między innymi z większej intensywności dojazdów ludności zamieszkującej w tych podregionach do pracy w Łodzi, czy podregionie piotrkowskim. Natomiast najwyższy wzrost liczby pracujących nastąpił w podregionie m. Łódź, a najniższy w podregionie sieradzkim. Stopa bezrobocia rejestrowanego spadła, a wzrosła liczba pracujących we wszystkich podregionach województwa łódzkiego. W poszczególnych podregionach stopa bezrobocia w 2005 r. wahała się od 16,4% (podregion m. Łódź) do 21,8% (podregion łódzki), a w 2014 r. od 10,7% (podregion m. Łódź) do 13,5% (podregion łódzki). W 2005 r. w podregionie łódzkim sięgała prawie 22%, podczas gdy w województwie jej poziom wyniósł 17,9%. W 2014 r. stopa bezrobocia w podregionie łódzkim wyniosła 13,5%, a w województwie łódzkim 11,8%.

Tabela 3. Zmienne demograficzne podregionów województwa łódzkiego

Podregion	Zmienna		Zmiany w latach 2005–2014
	2005	2014	
Gęstość zaludnienia (osób na 1 km^2)			
łódzki	170	175	5
m. Łódź	2 608	2 408	-200
piotrkowski	101	99	-2
sieradzki	81	80	-1
skierniewicki	92	90	-2
Przyrost naturalny na 1000 ludności			
łódzki	-3,1	-2,4	0,7
m. Łódź	-6,1	-5,5	0,6
piotrkowski	-1,2	-1,2	0

sieradzki	-2,2	-1,7	0,5
skierniewicki	-2,9	-1,9	1
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności			
łódzki	4,1	4,1	0
m. Łódź	-1,8	-2,0	-0,2
piotrkowski	-0,9	-1,5	-0,6
sieradzki	-1,2	-2,5	-1,3
skierniewicki	-2,1	-1,8	0,3
Liczba pracujących (tys.)			
łódzki	80,1	91,5	11,4
m. Łódź	200,3	235,7	35,4
piotrkowski	171,6	175,7	4,1
sieradzki	134,6	135,2	0,6
skierniewicki	111,1	112,4	1,3
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych (tys.)			
łódzki	31,9	19,4	-12,5
m. Łódź	54,7	36,5	-18,2
piotrkowski	51,2	29,7	-21,5
sieradzki	33,6	23,3	-10,3
skierniewicki	27,1	17,3	-9,8
Stopa bezrobocia rejestrowanego (%)			
łódzki	21,8	13,5	-8,3
m. Łódź	16,4	10,7	-5,7
piotrkowski	19,2	12,2	-7
sieradzki	16,7	12,4	-4,3
skierniewicki	16,8	11,4	-5,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W przeliczeniu na 1 mieszkańca wartość nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w województwie łódzkim w 2014 r. wyniosła 3871 zł i była wyższa o 1837 zł niż w 2005 r. Najwyższą wartość nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca odnotowano w podregionie m. Łódź oraz podregionie piotrkowskim, natomiast najniższą w podregionie sieradzkim. W 2014 roku nastąpił wzrost nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca

ponad dwukrotnie w czterech podregionach (łódzkim, piotrkowskim, sieradzkim i skierniewickim) w porównaniu z rokiem 2005. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwie w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie łódzkim wyniosła 41 434 zł i w porównaniu z 2005 r. wzrosła o 80%. Do podregionów o największej wartości środków trwałych przypadających na 1 mieszkańca należały: podregion piotrkowski oraz podregion m. Łódź. Rozpatrując podział województwa łódzkiego według podregionów najwyższy wzrost tej wartości odnotowano w podregionie piotrkowskim (27 977 zł), a najniższy w podregionie sieradzkim (9 068 zł). Kolejna zmienna informuje o liczbie podmiotów zarejestrowanych w systemie REGON na 10 tys. ludności. Im wyższa jego wartość, tym większa liczba firm działających na danym terenie. Wskaźnik ten w województwie łódzkim w 2014 r. wyniósł 957 podmiotów zarejestrowanych i był niższy o 11 podmiotów niż w 2005 r. W 2005 r. i 2014 r. w grupie podregionów o najwyższym poziomie omawianej zmiennej znalazł się podregion m. Łódź oraz podregion łódzki. W 2005 r. najmniej zarejestrowanych przedsiębiorstw w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców znalazło się w podregionie skierniewickim. Natomiast w 2014 r. zaledwie 751 podmiotów gospodarczych zlokalizowanych było w podregionie piotrkowskim. Spadek liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności odnotowano w dwóch obszarach: podregionie piotrkowskim (o 70 mniej niż w 2005 r.) oraz podregionie łódzkim (o 55).W każdym omawianym podregionie miał miejsce wzrost produkcji sprzedanej przemysły na 1 mieszkańca. W podregionie piotrkowskim aż o 20 096 zł w roku 2014 w porównaniu z rokiem 2005, w podregionie skierniewickim o 18 791 zł, podregionie łódzkim o 10 440 zł, w podregionie sieradzkim o 9 515 zł, a w podregionie m. Łódź jedynie o 8 613 zł. W 2014 r. nastąpił wzrost produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca: w podregionie skierniewickim prawie trzykrotny, a piotrkowskim ponad dwukrotnie w porównaniu z rokiem 2005.

Tabela 4. Zmienne ekonomiczne podregionów województwa łódzkiego

Podregion	Zmienna		Zmiany w latach 2005–2014
	2005	2014	
Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach według lokalizacji inwestycji (na 1 mieszkańca w zł)			
łódzki	1 197	2 468	1 271
m. Łódź	2 899	4 466	1 567
piotrkowski	2 677	5 913	3 236
sieradzki	902	1 852	950
skierniewicki	1 442	3 378	1 936
Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach (na 1 mieszkańca w zł)			
łódzki	14 219	27 525	13 306
m. Łódź	30 237	50 136	19 899

piotrkowski	34 425	62 402	27 977
sieradzki	11 711	20 779	9 068
skierniewicki	12 606	30 856	18 250
Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności			
łódzki	1 061	1 006	-55
m. Łódź	1 251	1 296	45
piotrkowski	821	751	-70
sieradzki	792	807	15
skierniewicki	747	769	22
Produkcja sprzedana przemysłu (na 1 mieszkańca w zł)			
łódzki	11 490	21 930	10 440
m. Łódź	11 314	19 927	8 613
piotrkowski	17 971	38 067	20 096
sieradzki	11 045	20 560	9 515
skierniewicki	9 849	28 640	18 791

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Poniżej zaprezentowano zmienne infrastrukturalne podregionów województwa łódzkiego, które świadczą o systematycznym rozbudowie poszczególnych sieci w ciągu 9 lat (od 2005 do 2014 r.). Biorąc pod uwagę dynamikę rozwoju badanych zmiennych można zauważyć, że przemiany były znaczące szczególnie w sieci kanalizacyjnej, ponieważ w badanym czasie jej długość wzrosła o ponad 69%. W 2014 r. w województwie łódzkim na 100 km^2 przypadało 34,0 km sieci kanalizacyjnej i zanotowano wzrost gęstości tego typu sieci o 13,9 km. Największe zagęszczenie sieci wystąpiło w podregionie m. Łódź, natomiast najmniejsze na terenach podregionu skierniewickiego. Największymi zmianami w sieci kanalizacyjnej w podziale na podregiony charakteryzował się: podregion m. Łódź (79,7 km/km^2) i podregion piotrkowski (16,9 km/km^2). W 2014 r. najdłuższa sieć wodociągowa wystąpiła na obszarze podregionu m. Łódź (w 2005 r. wyniosła 414,0 km/km^2, zaś w 2014 r. 448,6 km/km^2, a więc zwiększyła się o 34,6 km/km^2), zaś najkrótszą odnotowano w podregionie piotrkowskim (w 2005 r. wyniosła 97,8 km/km^2, a w 2014 r. 108,2 km/km^2, a więc zwiększyła się o 10,4 km/km^2). Z kolei zmienna sieci gazowej w województwie łódzkim w 2005 r. wyniosła 15,4 km/km^2 i wzrosła do 19,8 km/km^2 w 2014 r. Największe zagęszczenie tej sieci wystąpiło w podregionie m. Łódź, natomiast najmniejsze na terenach podregionu sieradzkiego.

Tabela 5. Zmienne infrastrukturalne podregionów województwa łódzkiego

Podregion	Zmienna		Zmiany w latach 2005–2014
	2005	2014	
Sieć wodociągowa (na 100 km^2)			
łódzki	138,3	157,1	18,8
m. Łódź	414,0	448,6	34,6
piotrkowski	97,8	108,2	10,4
sieradzki	102,6	112,7	10,1
skierniewicki	113,1	121,1	8
Sieć kanalizacyjna (na 100 km^2)			
łódzki	22,9	37,8	14,9
m. Łódź	302,2	381,9	79,7
piotrkowski	17,5	34,4	16,9
sieradzki	12,9	25,5	12,6
skierniewicki	12,1	18,3	6,2
Sieć gazowa (na 100 km^2)			
łódzki	40,3	50,8	10,5
m. Łódź	351,1	387,5	36,4
piotrkowski	9,3	12,2	2,9
sieradzki	2,2	5,3	3,1
skierniewicki	5,1	7,9	2,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W tabeli 6 podano zmienne mające wpływ na jakość i warunki życia mieszkańców dla analizowanych podregionów. Stan zabudowy mieszkaniowej, jej wyposażenie w instalacje techniczno-sanitarne oraz rozwój budownictwa mieszkaniowego w decydujący sposób rzutują na warunki życia mieszkańców. W województwie łódzkim liczba mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców wzrosła w omawianym okresie z 367,6 tys. do 398,4 tys. Najwięcej mieszkań w przeliczeniu na 1000 ludności było w podregionie m. Łódź, podregionie łódzkim oraz podregionie piotrkowskim. Z przedstawionych w tabeli 6 zmian w latach 2005–2014 wynika, że we wszystkich podregionach odnotowano wzrost liczby mieszkań. Najwyższy wzrost budownictwa mieszkaniowego miał miejsce w podregionie m. Łódź, natomiast najniższym wzrostem cechował się podregion łódzki. Na terenie województwa łódzkiego w 2014 r. odnotowano 53,1 tys. łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności. W 2014 r. największa liczba łóżek wystąpiła na obszarze podregionu m. Łódź (w 2005 r. wyniosła 76,5 tys., zaś w 2014 r. 87,0 tys., a więc zwiększyła się o 10,5 tys.), zaś spadek odnotowano w podregionie łódzkim (aż o 21,5 tys.) i podregionie sieradzkim (o 1,4 tys.).

Tabela 6. Zmienne mające wpływ na jakość i warunki życia mieszkańców podregionów województwa łódzkiego

Podregion	Zmienna		Zmiany w latach 2005–2014
	2005	2014	
Liczba mieszkań na 1000 ludności			
łódzki	379,5	388,9	9,4
m. Łódź	432,4	495,6	63,2
piotrkowski	337,6	362,2	24,6
sieradzki	318,3	338,6	20,3
skierniewicki	331,4	354,1	22,7
Łóżka w szpitalach na 10 tys. ludności			
łódzki	57,5	36,0	-21,5
m. Łódź	76,5	87,0	10,5
piotrkowski	38,9	42,1	3,2
sieradzki	42,9	41,5	-1,4
skierniewicki	36,7	37,8	1,1
Miejsca noclegowe			
łódzki	2 326	3 289	963
m. Łódź	3 526	7 229	3 703
piotrkowski	6 015	6 147	132
sieradzki	2 294	3 991	1 697
skierniewicki	1 197	2 575	1 378

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Bardzo duże znaczenie w przyciąganiu turystów ma również zagospodarowanie turystyczne, w tym baza noclegowa. Wobec tego, ostatnim wskaźnikiem z grupy zmiennych jest liczba miejsc noclegowych. W 2014 r. województwo łódzkie dysponowało 23 231 miejscami noclegowymi, czyli o 7 873 miejsc więcej niż w 2005 r. We wszystkich podregionach przybyło miejsc noclegowych. W 2005 r. najwyższymi wskaźnikiem charakteryzował się podregion piotrkowski, a najniższym podregiony: skierniewicki, sieradzki i łódzki. Natomiast w 2014 r. podregion m. Łódź charakteryzował się wskaźnikiem ponad dwukrotnie wyższym niż w 2005 r.

Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonej analizy poszczególnych zmiennych, które mają znaczący wpływ na rozwój podregionów województwa łódzkiego, pokazują, że badane obszary różnią się istotnie pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w latach 2005–2014.

Podregion łódzki wyróżniał się:
- saldem migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1 000 ludności, który nie uległ zmianie porównując rok 2005 z 2014,
- najwyższą stopą bezrobocia rejestrowanego i bardzo wysokim jej spadkiem w analizowanym okresie,
- bardzo niską tendencją wzrostową liczby mieszkań na 1 000 ludności w latach 2005–2014,
- największym spadkiem liczby łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności w badanych latach.

Podregion m. Łódź charakteryzował się:
- największą liczbą ludności, zajmując 1 miejsce wśród pozostałych podregionów (28% ludności województwa łódzkiego),
- najwyższą spośród wszystkich podregionów gęstością zaludnienia, która na przestrzeni dwóch lat zmieniła się, ponieważ w 2005 r. było to 2 608 osób na km^2, a w 2014 r. – 24 08 km^2,
- najwyższym udziałem pracujących w stosunku do ogółu ludności pracującej w województwie łódzkim i najwyższym wzrostem tego wskaźnika w latach 2005–2014,
- stosunkowo niską stopą bezrobocia rejestrowanego,
- największą wartością nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2005 r.,
- największą liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności i najwyższym wzrostem tego wskaźnika w latach 2005–2014,
- najlepszym wyposażeniem w elementy infrastruktury technicznej (sieć wodociągowa, kanalizacyjna oraz gazowa) i najwyższym wzrostem tych wskaźników w badanych latach,
- bardzo dużą tendencją wzrostową liczby mieszkań na 1000 ludności w latach 2005–2014,
- największą liczbą łóżek w szpitalach na 10 tys. ludności i najwyższym wzrostem tego wskaźnika w latach 2005–2014,
- największą liczbą miejsc noclegowych w 2014 r. spośród wszystkich podregionów i najwyższym wzrostem tego wskaźnika w latach 2005–2014.

Podregion piotrkowski odznaczał się:
- największą powierzchnią (5 972 km^2, czyli 33% powierzchni województwa),
- dużym spadkiem liczby zarejestrowanych bezrobotnych w latach 2005–2014,
- największą wartością nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2014 r. spośród wszystkich podregionów i najwyższym wzrostem tego wskaźnika w badanych latach,

- największą wartością środków trwałych w przedsiębiorstwach przypadających na 1 mieszkańca w każdym badanym roku oraz najwyższym wzrostem tej wartości porównując rok 2005 z 2014,
- istotnym spadkiem liczby podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w ciągu 9 lat (aż o 70 mniej niż w 2005 r.),
- najwyższym wzrostem produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca spośród wszystkich podregionów, który na przestrzeni dwóch lat zmienił się, aż o 20 096 zł,
- największą liczbą miejsc noclegowych w 2005 r. spośród wszystkich podregionów i najniższym wzrostem tego wskaźnika w latach 2005–2014.

Podregion sieradzki wyróżniał się:

- najmniejszą liczbą osób na 1 km^2 (około 80 osób),
- najmniejszą zmianą liczby pracujących w latach 2005–2014 (o 0,6 tys. osób),
- najniższym wzrostem produkcji sprzedanej przemysłu na 1 mieszkańca, który w latach 2005–2014 zmienił się, jedynie o 9 515 zł.

Podregion skierniewicki charakteryzował się:

- największą zmianą przyrostu naturalnego na 1 000 ludności w latach 2005–2014,
- dodatnim saldem migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1 000 ludności na przestrzeni dwóch lat, który wyniósł +0,3.

Warto w tym miejscu podkreślić, że widoczne są zróżnicowania w wielu czynnikach rozwojowych podregionów województwa łódzkiego. Wobec tego, istotnym zadaniem dla władz jest zwiększanie działań na rzecz rozwoju jednostki samorządu terytorialnego, z jednoczesnym likwidowaniem niedoskonałości, aby uzyskać w jak najkrótszym okresie czasu wzrost gospodarczy i poprawę dobrobyt społeczeństwa.

Bibliografia

Kosiedowski W., *Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym*, [w:] Strzelecki Z., *Gospodarka regionalna i lokalna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Kudłacz T., *Programowanie rozwoju regionalnego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999.

Potoczek A., *Administracja publiczna w procesie zarządzania rozwojem lokalnym i regionalnym*, [w:] Rutkowski J., Stawasz D. (red.), *Zarządzanie rozwojem lokalnym*, Fundacja Współczesne Zarządzanie, Białystok 2005.

Strzelecki Z., *Demograficzne uwarunkowania rozwoju zrównoważonego w skali regionalnej i lokalnej*, [w:] Strzelecki Z., Legutko-Kobus P., *Gospodarka regionalna i lokalna a rozwój zrównoważony*, Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2013.

Ziółkowski M., Goleń M., *Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym*, [w:] Sochacka-Krysiak H. (red.), *Zarządzanie gospodarką i finansami gminy*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006.

Reguły opodatkowania podatkiem od nieruchomości elektrowni wiatrowych w kontekście unormowań wprowadzanych przez ustawę o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.04

Jakub Marusik
Doktorant,
Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji,
Katedra Prawa Finansowego

Streszczenie

Celem niniejszego opracowania jest dokonanie analizy istniejącego stanu prawnego w przedmiocie opodatkowania podatkiem od nieruchomości elektrowni wiatrowych zarówno przez pryzmat dotychczasowych regulacji, jak i unormowań wprowadzonych ustawą o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych (tzw. ustawą wiatrakową).

Wstęp

Najistotniejsze znaczenie z punktu widzenia wyznaczenia ram opodatkowania elektrowni wiatrowych podatkiem od nieruchomości ma określenie zakresu znaczeniowego pojęcia „budowla". Prawo podatkowe odsyła w tym względzie do postanowień prawa budowlanego. Jednocześnie unormowania nowowprowadzanej ustawy dotyczącej elektrowni wiatrowych (w tym zmieniające prawo budowlane) doprowadziły organy podatkowe oraz sądy administracyjne do stanowiska, zgodnie z którym obecnie opodatkowaniu podatkiem od nieruchomości podlega elektrownia wiatrowa „w całości", a nie tylko – jak dotychczas – wyłącznie część budowlana urządzenia technicznego (fundament i maszt). Należy jednak przeciwstawić się poglądowi mówiącemu o konieczności opodatkowania również części *stricte* technicznych elektrowni wiatrowych. Takiemu całościowemu opodatkowaniu sprzeciwiają się bowiem zarówno podstawowe reguły wyznaczające ramy

opodatkowania podatkiem od nieruchomości, jak i względy wynikające z zasad nakładania ciężarów podatkowych (w tym funkcjonowanie zasady *in dubio pro tributario*) oraz wyraźne postanowienia przepisów prawa budowlanego.

W przeciągu kilkunastu minionych lat mieliśmy do czynienia z konsekwentnym, szybkim, a przede wszystkim niezakłóconym rozwojem sektora produkcji energii odnawialnej w postaci elektrowni wiatrowych[1]. Ostatnimi czasy nad całą branżą zebrały się jednak czarne chmury, które mogą zwiastować rychły upadek wielu przedsiębiorstw, a może i nawet całego projektu opartego na wytwarzaniu w Polsce energii z wykorzystaniem siły wiatru.

W ostatnich miesiącach rozgorzał bowiem intensywny spór pomiędzy podmiotami prowadzącymi elektrownie wiatrowe oraz organami podatkowymi. Osią niezgody pozostaje kwestia zakresu opodatkowania elektrowni podatkiem od nieruchomości, natomiast kluczowym pytaniem, na które należy udzielić odpowiedzi jest to czy w stanie prawnym obowiązującym od 1 stycznia 2017 r.[2] za będącą przedmiotem opodatkowania budowlę w rozumieniu przepisów ustawy o podatkach i opłatach lokalnych[3] należy uważać wyłącznie elementy budowlane elektrowni wiatrowej tj. fundament i wieżę – jak chcą tego podatnicy, czy też również – jak twierdzi część organów podatkowych – wchodzące w jej skład urządzenia techniczne. Kwestia ta ma natomiast fundamentalne znaczenie z punktu widzenia wysokości obciążeń podatkowych nakładanych na podatników. O ile bowiem dotychczas wysokość podatku od nieruchomości naliczanego wyłącznie od części budowlanych wiatraków np. dla średniej wielkości farmy wiatrowej (40 MW) wynosiła ok. 1,4 mln zł, o tyle przy założeniu, że opodatkowaniu podlega cała elektrownia wiatrowa, łącznie z urządzeniami technicznymi takimi jak turbina z łopatkami wraz z elektroniką sterującą, wysokość obciążenia podatkowego w skali roku rośnie do kwoty ok. 4,5 mln zł, przy czym – co jest niesłychanie znamienne – zmianie nie ulegają jakiekolwiek postanowienia samej ustawy podatkowej! Kilkukrotne podwyższenie wysokości ciężaru podatkowego wynika natomiast z faktu, że w przypadku budowli podstawę opodatkowania stanowi jaj wartość[4], a im jest ona wyższa, tym danina przeznaczona dla fiskusa proporcjonalnie rośnie.

Jak wynika z powyższego najistotniejsze znaczenie z punktu widzenia oceny zakresu opodatkowania elektrowni wiatrowych ma ustalenie co mieści się pod pojęciem budowla, którym posługuje się u.p.o.l. W myśl zaś art. 1a ust. 1 pkt 2 ww. ustawy, *budowla to obiekt budowlany w rozumieniu przepisów prawa budowlanego niebędący budynkiem lub obiektem małej architektury, a także urządzenie*

---

[1] Wg danych GUS w latach 2011–2015 ilość wyprodukowanej z wiatru energii elektrycznej liczonej w GWh wzrosła o około 300% (http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/srodowisko-energia/energia/energia-ze-zrodel-odnawialnych-w-2015-roku,3,10.html), (dostęp: 15 maja 2017).

[2] W związku z wejściem w życie przepisów przejściowych ustawy z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych (Dz.U. z 2016 r., poz. 961 ze zm.), zwanej dalej w skrócie u.i.z.e.w.

[3] Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 716 ze zm.), zwana dalej w skrócie u.p.o.l.

[4] Art. 4 ust. 1 pkt 3) u.p.o.l.

budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego związane z obiektem budowlanym, które zapewnia możliwość użytkowania obiektu zgodnie z jego przeznaczeniem. Zauważyć należy, że zawarte w tym przepisie odesłanie do przepisów prawa budowlanego oznacza, że w zakresie opodatkowania bezpośrednie zastosowanie mają również przepisy ustawy prawo budowlane[56].

Zgodnie z art. 3 pkt 1 tej ustawy, przez „obiekt budowlany" należy rozumieć budynek, budowlę bądź obiekt małej architektury, wraz z instalacjami zapewniającymi możliwość użytkowania obiektu zgodnie z jego przeznaczeniem, wzniesiony z użyciem wyrobów budowlanych.

Natomiast w stanie prawnym obowiązującym do czasu wejścia w życie ustawy o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych[7], stosownie do art. 3 pkt 3 u.p.b., przez budowlę należało rozumieć każdy obiekt budowlany niebędący budynkiem lub obiektem małej architektury, jak: lotniska, drogi, linie kolejowe (…) wolno stojące trwale związane z gruntem urządzenia reklamowe, budowle ziemne (i inne), a także części budowlane urządzeń technicznych (kotłów, pieców przemysłowych, elektrowni wiatrowych, elektrowni jądrowych i innych urządzeń) oraz fundamenty pod maszyny i urządzenia, jako odrębne pod względem technicznym części przedmiotów składających się na całość użytkową. W oparciu o przytoczoną definicję, w odniesieniu do elektrowni wiatrowych za budowlę należało uznawać tylko ich części budowlane. Takie też rozumienie pojęcia budowli w przypadku elektrowni wiatrowych zdecydowanie dominowało w doktrynie prawa podatkowego[8] oraz orzecznictwie sądów administracyjnych[9].

Istniejący stan równowagi został istotnie zachwiany w związku z wejściem w życie wspomnianej ustawy o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych[10]. W oparciu o art. 9 pkt 1 tej ustawy nowe brzmienie otrzymał wskazany powyżej art. 3 ust. 3 u.p.b. Zmiana polegała na wykreśleniu z nawiasu wyrazów „elektrowni wiatrowych", co mogłoby wskazywać na wyeliminowanie elektrowni wiatrowych z katalogu urządzeń technicznych, których jedynie części budowlane stanowią budowle. Zauważyć również należy, że w załączniku do u.p.b. w tabeli w nowym brzmieniu wiersza „Kategoria XXIX", obok dotychczas wpisanych obiektów w postaci wolno stających kominów i masztów, zamieszczono także elektrownie wiatrowe, sytuując je pod względem klasyfikacji budowli wśród podobnych obiektów budowlanych. Wreszcie najistotniejszą zmianą – z punktu widzenia omawianej problematyki – była treść art. 2 pkt 1 u.i.z.e.w., w którym zdefiniowano pojęcie

---

5 Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2016 r., poz. 290), zwana dalej w skrócie u.p.b.

6 L. Etel, *Podatek od nieruchomości. Komentarz*, LEX, wyd. elektroniczne, 2012.

7 Co nastąpiło w dniu 16 lipca 2016 r., z zastrzeżeniami wskazanymi w przepisach przejściowych.

8 P. Borszowski, K. Stelmaszczyk, *Komentarz do ustawy o podatkach i opłatach lokalnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

9 Por. m.in. wyrok NSA z 20 stycznia 2012 r., sygn. akt II FSK 1397/10, publ. http://orzeczenia.nsa.gov.pl. (dostęp: 15 maja 2017).

10 Ustawa z dnia 20 maja 2016 r. o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych, zwanej również w praktyce tzw. *ustawą odległościową* bądź *ustawą antywiatrakową*.

elektrowni wiatrowej jako budowli w rozumieniu przepisów prawa budowlanego, składającej się co najmniej z fundamentu, wieży oraz elementów technicznych, o mocy większej niż moc mikroinstalacji w rozumieniu art. 2 pkt 19 ustawy o odnawialnych źródłach energii[11]. Zgodnie zaś z postanowieniami art. 2 pkt 2 u.i.z.e.w., elementami technicznymi elektrowni wiatrowej są wirnik z zespołem łopat, zespół przeniesienia napędu, generator prądotwórczy, układy sterowania i zespół gondoli wraz z mocowaniem i mechanizmem obrotu.

Nadto dostrzec wypada, że w przepisach przejściowych nowej u.i.z.e.w. (art. 17) wyraźnie postanowiono, że od dnia wejścia w życie ustawy (tj. 16 lipca 2016 r.) do dnia 31 grudnia 2016 r. podatek od nieruchomości dotyczący elektrowni wiatrowej ustala się i pobiera się zgodnie z przepisami obowiązującymi przed wejściem w życie ustawy.

Wszystkie wskazane powyżej unormowania nowowprowadzanej ustawy dotyczącej elektrowni wiatrowych doprowadziły organy podatkowe[12] oraz część składów wojewódzkich sądów administracyjnych[13] do stanowiska, zgodnie z którym począwszy od 1 stycznia 2017 r. elektrownia wiatrowa „w całości", a nie tylko jako część budowlana urządzenia technicznego (fundament i maszt) stanowi budowlę w rozumieniu art. 3 pkt 3 u.p.b. W konsekwencji prowadzi to do uznania, że podatkiem od nieruchomości objęte są nie tylko części budowlane elektrowni, ale również jej elementy *stricte* techniczne. Zwolennicy tego stanowiska argumentują przy tym, że określona na potrzeby ustawy o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych definicja takiego obiektu budowlanego wiąże w procesie wykładni prawa budowlanego, zaś biorąc pod uwagę wskazane powiązanie ustawy podatkowej z prawem budowlanym, a także relację prawo budowlane – u.i.z.e.w., należy dokonywać interpretacji przepisów o zakresie opodatkowania elektrowni wiatrowych podatkiem od nieruchomości również na podstawie ustawy o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych. W rezultacie prawidłowe opodatkowanie elektrowni wiatrowych wymaga – zdaniem niektórych organów i sądów – odwołania się aż do trzech wskazanych aktów normatywnych, przy czym zastosowanie znajdzie wykładnia systemowa, w ramach której ustalenie znaczenia przepisu następuje ze względu na system prawa do którego on należy, a poszczególne przepisy są interpretowane we wzajemnym ich związku. Taką ustawą „uzupełniającą" zakres opodatkowania ma być natomiast u.i.z.e.w., która definiuje pojęcie „elektrownia wiatrowa". Skutkiem zastosowania powyższych zabiegów interpretacyjnych jest natomiast – zdaniem przedstawicieli koncepcji „całościowego opodatkowania" – zmiana skutkująca niesłychanie istotnym zwiększeniem ciężaru podatkowego.

---

[11] Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. (Dz.U., poz. 478 i 2365).

[12] Patrz. m.in. interpretacja indywidualna przepisów prawa podatkowego wydana przez Wójta Gminy Aleksandrów Kujawski w dniu 29.03. 2017 r., znak sprawy: 312.45.05.2017.JC.JM.

[13] Por. wyrok WSA w Gorzowie Wielkopolskim z 5.04.2017 r., sygn. akt I SA/Go 95/17; wyrok WSA w Bydgoszczy z 21.02.2017 r., sygn. akt I SA/Bd 866/16; wyrok WSA w Łodzi z 24.03.2017 r., sygn. akt I SA/Łd 1/17;publ. http://orzeczenia.nsa.gov.pl.

Należy w tym miejscu postawić pytanie, czy powyższe stanowisko zasługuje na aprobatę? W mojej ocenie należy odrzucić pogląd mówiący o konieczności opodatkowania również części technicznych elektrowni wiatrowych. Takiemu działaniu sprzeciwiają się bowiem zarówno podstawowe reguły wyznaczające ramy opodatkowania podatkiem od nieruchomości, jak i względy wynikające z zasad nakładania ciężarów podatkowych oraz wyraźne postanowienia przepisów prawa budowlanego. Formułując szersze uzasadnienie dla powyższego twierdzenia warto zwrócić uwagę na następujące uwarunkowania:

1. Zgodnie ze wskazanymi wyżej unormowaniami u.p.o.l. opodatkowaniu podlegają m.in. budowle, którymi są obiekty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego. Cechą immanentną każdego obiektu budowlanego jest natomiast to, że wymaga on wzniesienia z użyciem wyrobów budowlanych[14] . Tymczasem urządzenia techniczne elektrowni wiatrowej – w przeciwieństwie do jej fundamentów oraz słupa na którym są umiejscowione – nie są budowane, a wytwarzane w zakładach wytwórczych i przenoszone na miejsce montażu. Warto podkreślić, że również zdemontowanie tych urządzeń nie wymaga przeprowadzenia robót budowlanych, a one same mogą być ponownie użyte w innej lokalizacji. Ponadto również konstrukcja elementów budowlanych elektrowni przy demontażu urządzeń technicznych nie ulega w jakikolwiek sposób naruszeniu. Wszystkie te okoliczności prowadzą do jednoznacznego wniosku, zgodnie z którym urządzenia techniczne elektrowni wiatrowej nie mogą podlegać opodatkowaniu podatkiem od nieruchomości, bowiem nie stanowią one elementów „nierozłącznych" z częściami budowlanymi oraz nie podlegają wybudowaniu gdyż ich wykonanie nie wiąże się z zastosowaniem wyrobów budowlanych.

2. Ustawa podatkowa w zakresie dotyczącym wyznaczenia przedmiotu opodatkowania tj. pojęcia budowli odsyła do konkretnych postanowień u.p.b. (definiujących terminy: obiekt budowlany, budowla i urządzenie budowlane), a zatem samo pojęcie budowli może być określone jedynie w oparciu o prawo budowlane a nie inne ustawy. W związku z tym przyjąć należy, że u.i.z.e.w. posługuje się pojęciem elektrowni wiatrowej wyłącznie na potrzeby stosowania tejże ustawy (tj. w celu objęcia jej zakresem jak najściślejszego nadzoru budowlanego), natomiast na gruncie prawa podatkowego znaczenie mieć powinna wyłącznie definicja budowli z u.p.b., która wprost stanowi, że budowlą są jedynie części budowlane urządzeń technicznych oraz fundamenty pod maszty i urządzenia.

3. Skoro zawarte w u.p.o.l. odwołanie nie odnosi się do całego aktu prawnego jakim jest u.p.b., a jedynie do jego definicji legalnych, przyjąć należy, że zmiana załącznika do u.p.b. polegająca na dodaniu elektrowni wiatrowych w tabeli kategorii XXIX nie może mieć jakiegokolwiek przełożenia na zakres opodatkowania podatkiem od nieruchomości. Poza tym nie można tracić z pola widzenia, że wskazany

[14] Art. 3 pkt 1 u.p.b.

załącznik oraz jego zmiana służyły przede wszystkim rozszerzeniu zakresu stosowania procedury uzyskania pozwolenia na budowę (oraz stosowania kar z tym związanych), a nie jakimkolwiek względom fiskalnym.

4. U.i.z.e.w., zawierająca definicję elektrowni wiatrowej nie stanowi regulacji ze sfery prawa budowlanego, bowiem nie normuje działalności obejmującej sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych (zgodnie z art. 1 prawa budowlanego), a zatem przy wyznaczaniu zakresu opodatkowania – wobec jednoznacznego brzmienia przepisów u.p.o.l. – nie należy się do niej odwoływać.

5. Omawiany powyżej przepis art. 3 pkt 3 u.p.b. definiujący budowlę (w ramach którego wykreślono elektrownie wiatrowe jako urządzenia techniczne, których jedynie części budowlane stanowią budowle) zawiera katalog otwarty przypadków, w których mamy do czynienia z budowlą (użycie sformułowania „innych urządzeń"). Stąd nowelizacja polegająca na wykreśleniu z nawiasu elektrowni wiatrowych powinna być traktowana jako usunięcie jednego z przykładów, bowiem nie zmienia ona oczywistego faktu, zgodnie z którym elektrownia wiatrowa nadal składa się z elementów budowlanych i elementów technicznych (urządzeń technicznych), a tylko elementy budowlane spełniają definicję budowli. Zatem na potrzeby stosowania w prawie podatkowym definicji budowli z prawa budowlanego nie doszło do jakiejkolwiek zmiany.

6. Uwzględnienie stanowiska mówiącego o konieczności opodatkowania również elementów technicznych elektrowni skutkuje wprost stanem niczym nie uzasadnionej dyskryminacji podmiotów działających w tym sektorze, bowiem w przypadku innych przedsiębiorstw wytwarzających energię np. z wykorzystaniem turbin wodnych czy węglowych bądź też elektrowni atomowych zakres opodatkowania pozostaje nadal węższy, z uwagi na to, że nie obejmuje samych urządzeń technicznych. Nie istnieją przy tym dostateczne racje, które przemawiałyby za nierównym traktowaniem pod względem obciążeń podatkowych podmiotów działających w analogicznych uwarunkowaniach (np. produkujących energię elektryczną), co byłoby tym bardziej niedopuszczalne, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że działanie elektrowni wiatrowych opiera się na powszechnie promowanym wykorzystaniu tzw. odnawialnych źródeł energii (w przeciwieństwie np. do elektrowni „tradycyjnych")[15].

7. Warto podkreślić, że również treść uzasadnienia do projektu u.i.z.e.w.[16], zawierającego intencje, które przyświecały projektodawcom kierującym go do prac parlamentarnych wyraźnie wskazuje, iż celem regulacji nie jest dokonywanie jakichkolwiek zmian w zakresie opodatkowania elektrowni wiatrowych podatkiem od nieruchomości. Uzasadnieniem dla wprowadzenia ustawy, w tym definicji legalnej pojęcia „elektrownia wiatrowa" było bowiem przede wszystkim wdrożenie szerszego obowiązku stosowania prawa budowlanego, w tym również do części

[15] Docelowo planuje się, że do 2020 r. od 15% do 20% energii elektrycznej ma pochodzić ze źródeł odnawialnych.

[16] http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=315 (dostęp: 20 maja 2017).

niebudowlanych elektrowni (celem zapewnienia ściślejszego nadzoru na całymi elektrowniami). Warto przy tym zwrócić uwagę, że również przy określaniu skutków finansowych proponowanej ustawy dla jednostek sektora finansów publicznych nie znalazły się w treści uzasadnienia jakiekolwiek postanowienia, które przewidywałyby dodatkowe przysporzenia budżetowe po stronie jednostek samorządu terytorialnego, a przecież wywodzone z niej obecnie rozszerzenie zakresu opodatkowania elektrowni wiatrowych musiałoby skutkować przyjęciem wydatnego zwiększenia ich dochodów.

8. Proponowany model opodatkowania, zakładający objęcie obowiązkiem podatkowym nie tylko elementów *stricte* budowlanych elektrowni wiatrowych, ale również samych urządzeń technicznych zakłada stosowanie tzw. kaskadowych odesłań przy interpretacji pojęć ustawowych wyznaczających zakres opodatkowanie (u.p.o.l. odsyła do u.p.b, a ta z kolei ma się wiązać z u.i.z.e.w.), przy czym – co jest niesłychanie istotne – ta u.i.z.e.w. nie stanowi ani przepisów prawa budowlanego ani tym bardziej prawa podatkowego. Zatem w celu „odkodowania" znaczenia pojęć mających znaczenie z punktu widzenia obszaru opodatkowania, skutkujących ogromną dolegliwością finansową konieczne byłoby zastosowanie wielopoziomowych etapów wykładni prawa. Tymczasem w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego akcentuje się wyraźnie[17], że niejasność prawa, jego nadmierne skomplikowanie czy wręcz wadliwość konstrukcji, prowadzące do rozbieżnych interpretacji, są zjawiskami występującymi – niestety – z dużą częstotliwością w systemie obowiązującego prawa, uwzględniając tu także prawo podatkowe. Dotyczy to zwłaszcza „kaskadowych odesłań", co może spowodować kompletną nieczytelność przepisu[18]. W takich wypadkach powstaje konieczność oceny, czy ustawodawca utrzymał się jeszcze w zakresie przysługującej mu swobody regulacyjnej[19]. W tej mierze, zgodnie z orzecznictwem Trybunału, należy odwołać się do Zasad Techniki Prawodawczej[20], stanowiących kanon, który powinien być respektowany przez ustawodawcę demokratycznego państwa prawnego. Nie mają one *per se* waloru konstytucyjnego, jednak uchybienie im może być kwalifikowane jako naruszenie art. 2 Konstytucji. Tymczasem zasady te wprost sprzeciwiają się możliwości stosowania tzw. kaskadowych odesłań (m.in. § 156 i § 157 Zasad Techniki Prawodawczej).

Biorąc pod uwagę powyższe należy dojść do wniosku, że przyjęcie stanowiska zakładającego, iż w związku z uchwaleniem u.i.z.e.w. doszło do zmiany zakresu opodatkowania elektrowni w oparciu o zastosowanie tzw. odesłania kaskadowego prowadziłoby wprost do naruszenia zasad poprawnej legislacji, wywiedzionych choćby z art. 2 Konstytucji RP. Nie może bowiem dochodzić w demokratycznym państwie

---

17 Wyrok TK z 5 marca 2003 r., sygn. K 7/01, OTK ZU nr 3/A/2003, poz. 19.

18 Por. Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. K 11/15.

19 Por. też E. Smoktunowicz, *Clara non sunt interpretanda w prawie administracyjnym*, [w:] *Księga pamiątkowa profesora Eugeniusza Ochendowskiego*, Toruń 1999, s. 303.

20 Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 283 ze zm.).

prawa do sytuacji, w której wywodzi się skutki podatkowe z ustawy niepodatkowej, do której ustawa podatkowa nie odsyła i która uchwalana jest wyłącznie w związku z realizacją celów nie mających jakiegokolwiek związku z prawem podatkowym (o czym stanowi choćby samo uzasadnienie do projektu ustawy). Należy przy tym na marginesie zauważyć, że akceptacja dla funkcjonowania takich kaskadowych odesłań w toku wykładni przepisów u.p.o.l. skutkuje tym, że nawet 15% skarg kasacyjnych trafiających do Izby Finansowej Naczelnego Sądu Administracyjnego dotyczy właśnie podatku od nieruchomości[21], który stanowi jedną z trudniejszych w interpretacji danin publicznych (pomimo niesłychanie wąskiej regulacji w porównaniu np. do podatku dochodowego czy też podatku od towarów i usług).

9. Na koniec nie sposób nie zauważyć, że działaniom zmierzającym do opodatkowania również części technicznych elektrowni wiatrowych w oparciu o postanowienia u.i.z.e.w. sprzeciwiają się w sposób jednoznaczny względy prawne wynikające z obowiązywania reguły *in dubio pro tributario,* zgodnie z którą niedające się usunąć wątpliwości co do treści przepisów prawa podatkowego rozstrzyga się na korzyść podatnika[22]. Biorąc zatem pod uwagę sposób w jaki miałoby dojść do wielokrotnego podwyższenia ciężaru podatkowego (tj. bez zmiany samej ustawy podatkowej), a także istnienie istotnych rozbieżności w zakresie interpretacji nowych regulacji[23] uznać należy, że zaistniała sytuacja w sposób modelowy wpisuje się w funkcjonowanie reguły *in dubio,* a zatem również z tego względu nie powinno dochodzić do zasadniczej zmiany zakresu opodatkowania podatkiem od nieruchomości elektrowni wiatrowych.

Podsumowanie

Uwzględniwszy wszystkie twierdzenia zawarte w niniejszym opracowaniu należy dojść do jednoznacznego wniosku, że nie istnieją dostatecznie usprawiedliwione racje prawne, które mogłyby uzasadniać zmianę dotychczasowych zasad opodatkowania podatkiem od nieruchomości elektrowni wiatrowych w oparciu o postanowienia ustawy o inwestycjach w zakresie elektrowni wiatrowych. Prawidłowy model opodatkowania w dalszym ciągu winien zakładać objęcie obowiązkiem podatkowym wyłącznie elementów *stricte* budowlanych elektrowni wiatrowych, z jednoczesnym wyłączeniem samych urządzeń technicznych.

---

[21] F. Zalewski, *Należy pilnie przygotować nową ustawę o podatkach i opłatach lokalnych*, Gazeta Prawna z 27 marca 2017 r.

[22] Art. 2a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm.).

[23] Na co wskazuje choćby treść korzystnej dla podatnika interpretacji indywidualnej wójta gminy Zgorzelec z 3 listopada 2016 r., nr FP.310.1.1.2016.2.

Bibliografia

Borszowski P., Stelmaszczyk K., *Komentarz do ustawy o podatkach i opłatach lokalnych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

Etel L., *Podatek od nieruchomości. Komentarz*, LEX, wyd. elektroniczne, 2012.

Smoktunowicz E., *Clara non sunt interpretanda w prawie administracyjnym*, [w:] *Księga pamiątkowa profesora Eugeniusza Ochendowskiego*, Toruń 1999, s. 303.

Zalewski F., *Należy pilnie przygotować nową ustawę o podatkach i opłatach lokalnych*, Gazeta Prawna z 27 marca 2017 r.

Zastosowanie teorii optymalnych obszarów walutowych na przykładzie Republiki Słowacji

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.05

Jarosław Momot
Doktorant,
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Finansów i Prawa,
Katedra Historii Myśli Ekonomicznej

Streszczenie

Celem pracy jest przedstawienie zastosowania teorii optymalnych obszarów walutowych w Republiki Słowacji w trakcie jej konwergencji z Eurolandem.

Ze względu na fakt, że Euroland nie jest jeszcze optymalnym obszarem walutowym, Republika Słowacji uzyskała możliwość konkurowania z pozostałymi krajami tego obszaru za pomocą wynagrodzeń oraz sytemu podatkowego.

Opracowanie składa się z czterech części. Pierwsza część ma na celu przybliżenie teorii optymalnych obszarów walutowych. Fragmenty: drugi, trzeci i czwarty poświęcone są konwergencji podatkowej, nominalnej i realnej zachodzącej u naszego południowego sąsiada.

Wstęp

Republika Słowacji powstała w 1993 roku po rozpadzie Czechosłowacji i pomimo zawirowań z lat 90. sprawnie prowadzi politykę gospodarczą[1]. Ten niewielki kraj (49 tys. km^2), zamieszkały przez liczne mniejszości etniczne (liczba mieszkańców 5,4 mln) staje się jednym z liderów nie tylko procesu transformacji, ale także integracji europejskiej[2].

Celem pracy jest zbadanie, w jaki sposób Republiki Słowacji dostosowała się do integracji gospodarczej z Eurolandem.

Na początku rozważań pojawia się pytanie, czy z powodu przystąpienia Republiki Słowacji do Eurolandu wystąpiły lub czy mogą wystąpić jakieś zagrożenia dla jej gospodarki?

---

[1] Szerzej na ten temat w M. Delong, K. Żarna *Republika Słowacka i Rzeczpospolita Polska na drodze do Unii Europejskiej,* Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2013 r.

[2] Polskie Wydawnictwo Naukowe, „Słowacja", [w:] www.encyklopediapwn.pl dostępne w dniu 27.02.2017 r.

Śledząc medialne informacje na temat naszego południowego sąsiada można postawić hipotezę, że proces integracji ze strefą euro przechodzi tam bardzo sprawnie w oparciu o teorię optymalnych obszarów walutowych (dalej TOOW).

Do sporządzenia pracy zostały wykorzystane następujące metody naukowe: analiza historyczna, analiza dokumentów, analiz danych. Ze względu na brak ujednoliconych danych autor nie mógł wyliczyć współczynnika determinacji.

Podstawowe informacje na temat teorii optymalnych obszarów walutowych

Teoria optymalnych obszarów walutowych jest szeroko omówiona w polskiej literaturze, a szczególnie interesujące są publikacje Narodowego Banku Polskiego[3]. Pod pojęciem optymalnego obszaru walutowego, rozumiemy obszar, na którym obowiązuje jedna waluta lub grupa walut posiadająca wzajemny sztywny kurs walutowy (Robert Mundell 1961)[4]. Zgodnie z TOOW obszary przygotowujące się do procesu konwergencji walutowej powinny stanowić zbiór powiązanych ze sobą gospodarczo zbliżonych do siebie podzbiorów. Powinny je cechować: przybliżony stopień rozwoju gospodarczego, stabilne ceny, stabilna sytuacja fiskalna, stabilny kurs walutowy, stabilne stopy procentowe (nominalne warunki konwergencji) oraz ich cykle koniunkturalne powinny być zbieżne (warunki konwergencji realnej), a regiony bogatsze powinny wspierać finansowo rozwój uboższych. Według TOOW obszary powinny konkurować ze sobą za pomocą wynagrodzeń pracowniczych a system podatkowy powinien być ujednolicony[5].

Kraje strefy euro utworzyły wspólny obszar walutowy bez położenia nacisku na konwergencję realną i systemy podatkowe skupiając się na warunkach nominalnych, dlatego nie jest on jeszcze optymalny. Zgodnie z ustaleniami Traktatu z Maastricht kraj członkowski chcący przystąpić do Eurolandu musi spełniać następujące warunki fiskalne i nominalne:

- Poziom zadłużenia nie może przekraczać 60% PKB, a roczny deficyt nie może być wyższy niż 3% PKB (warunek fiskalny).
- Inflacja w państwie ubiegającym się o członkostwo w strefie euro na rok przed przyjęciem wspólnej waluty nie może być wyższa niż 1,5% trzech państw o najbardziej stabilnym poziomie inflacji.
- Waluta kraju kandydującego musi przebywać w mechanizmie stabilizacji kursów ERM II i jej odchylenia mogą wynosić +/ – 15%.

---

[3] Więcej na ten temat między innymi na portalu www.nbp.pl.

[4] R. Mundell cyt. za: G. Tchorek, *Teoretyczne podstawy integracji walutowej,* [w:] *Mechanizmy funkcjonowania strefy euro*, NBP 2014 r., s. 40.

[5] G. Tchorek, *Teoretyczne podstawy integracji walutowej,* [w:] *Mechanizmy funkcjonowania strefy euro*, P. Kowalewski, G. Tchorek, J. Górski, NBP 2014 r. s. 40-65.

- Stopa procentowa nie może przekraczać więcej niż o 2% średniej stopy procentowej trzech krajów o najbardziej stabilnej stopie procentowej. Do oceny stabilności stopy procentowej brane jest pod uwagę oprocentowanie obligacji skarbowych[6].

Warunki te są możliwe do „wykreowania" przez rządy, co jak pokazuje szeroko opisywany w literaturze i mediach przykład Grecji, powoduje wydłużenie i pogłębienie kryzysu gospodarczego. Inaczej sytuacja wygląda w przypadku Republiki Słowacji, co zostanie przedstawione w następnych rozdziałach.

Konwergencja fiskalna Republiki Słowacji z Eurolandem

Dostosowanie Republiki Słowacji do wymogów podatkowych Eurolandu nie było łatwym zadaniem. Nasi południowi sąsiedzi zwalczali deficyt budżetowy narosły w poprzednich latach (wykres 1). Niewątpliwym ułatwieniem tego procesu był fakt, że kraje członkowskie nie posiadają wspólnej polityki fiskalnej. W tym zakresie Euroland nie spełnia jednego z podstawowych warunków TOOW.

Istniało duże ryzyko, że po przyjęciu waluty euro zaistnieje brak koordynacji pomiędzy polityką fiskalną i monetarną. Sytuacja taka miała miejsce w 1999 roku co mocno akcentuje Komisja Europejska[7]. W celu zniwelowania tego zagrożenia, które mogło znacząco zahamować rozwój i wzrost gospodarczy od 1 stycznia 2004 r. władze Republiki Słowacji rozpoczęły wdrażane szeregu reform (tabela 1). Przekształcony został sektor finansów publicznych oraz rozpoczęto przygotowania do przystąpienia do Eurolandu. Przeprowadzone reformy spowodowały rewolucyjne zmiany w zarządzaniu państwem (tabela 1). Liczne często niezrozumiałe podatki zostały zastąpione przez podatek liniowy uzupełniony między innymi przez podatek katastralny[8]. Republika Słowacji wykorzystuje system podatkowy jako instrument do osiągniecia przyspieszonej konwergencji realnej, która zabezpiecza ją przed wystąpieniem braku koordynacji pomiędzy polityką fiskalną i monetarną[9].

Aktualnie trwają rozmowy pomiędzy krajami Eurolandu nad rozszerzeniem go o unię gospodarczą (wspólny minister finansów dla Eurolandu)[10].

---

6 Narodowy Bank Polski „Kryteria konwergencji", [w:] https://www.nbportal.pl/slownik/pozycje-slownika/kryteria-konwergencji dostępne dnia 4.03.2017 r.

7 Komisja Europejska, „Slovakia – Regular Report – 13/10/99 Regular Report from the Commission on Slovakia's Progress Towards Accession", Bruksela1999 r.

8 Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej „Słowacja", [w:] http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/ (dostęp: 6.03.2017 r.).

9 Szerzej na ten temat w części czwartej.

10 TVP Info, „Szef MSZ Niemiec proponuje Francji wspólnego komisarza UE", [w:] http://www.tvp.info/30745359/szef-msz-niemiec-proponuje-francji-wspolnego-komisarza-ue, (dostęp: 15.05.2017 r.).

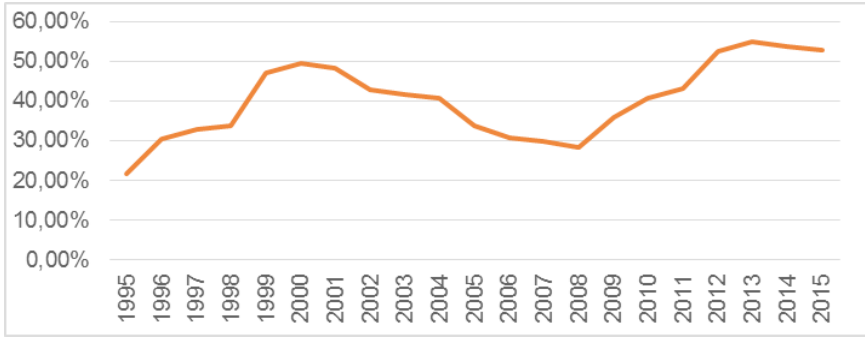

Wykres 1. Poziom zadłużenia Republiki Słowackiej
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org.

Na wykresie 1 przedstawiono poziom zadłużenia Republiki Słowacji, które od 2000 roku znajdowało się w trendzie spadkowym. Po przyjęciu wspólnej waluty poziom zadłużenia znacząco wzrósł osiągając historyczne maksima. Wzrost zadłużenia Republiki Słowacji przypada na okresy kryzysów gospodarczych i łączenie go z przyjęciem euro byłoby nadużyciem.

Tabela 1. Reformy systemów fiskalnego i finansowego w Republice Słowacji

Lata	System fiskalny	System finansowy
1993-2004	W okresie transformacji istniało 21 różnych rodzajów podatków i kilka skal podatkowych (10%, 20%, 28%, 35% oraz 38%).	Restrykcyjna polityka fiskalna prowadzona przez Narodowy Bank Słowacji.
2004-2008	1 01 2004 Reforma Finansów Publicznych Republiki Słowacji: wprowadzenie 19% podatku liniowego. Reforma systemu emerytalnego. Minimalna emerytura wynosi 237,80 euro.	2007-2008 obecność w systemie stabilizacji kursów ERMII.
2009-2016	Wprowadzenie 25% stawki podatku dochodowego. Aktualnie obowiązują dwie stawki podatkowe 19% i 25%.	1. 01. 2009 zastąpienie korony słowackiej walutą euro w stosunku do EUR na poziomie 30,1260 SKK/EUR. Włączenie Narodowego Banku Słowacji do struktur Europejskiego Banku Centralnego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ministerstwa Finansów Republiki Słowacji, „The Fundamentaltax reform", [w:] www.finance.gov.sk (dostęp: 5.02.2017 r.); MSZ, *op. cit.*; Komisja Europejska, Slovakia – Regular Report – 13/10/99 Regular Report from the Commission on Slovakia's Progress TowardsAccession, Bruksela1999 r., [w:] https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/archives/pdf/key_documents/1999/slovakia_en.pdf, (dostęp: 26.02.2017 r.)

Przedstawione w tabeli 1 reformy gospodarcze między innymi przyczyniły się do wzrostu wynagrodzeń (wykres 7), spadku bezrobocia (wykres 6) i wzrostu PKB (wykres 5) przy równoczesnym wzroście poziomu zadłużenia (wykres 1).

Konwergencja nominalna Republiki Słowacji z Eurolandem

Ważny element konwergencji stanowią warunki nominalne[11]. Republika Słowacji uczestniczyła w systemie ERMII w latach 2007–2008. Jak podkreśla Jan Czekaj Republika Słowacji posiadała problemy z utrzymaniem sztywnego kursu walutowego (wykład z grudnia 2016 r.). Jednak dzięki skutecznym działaniom Republice Słowacji udało się go ustabilizować i przyjąć walutę euro po stabilnym kursie (wykres 1).

Republika Słowacji po przystąpieniu do Unii Europejskiej (dalej UE) borykała się z wysoką inflację sięgającą 7,50% (wykres 2). W latach 2007–2008 spadła ona odpowiednio do poziomu 2,8% i 4,6%. Należy podkreślić, że ceny żywności w badanym okresie wzrosły przed przystąpieniem do sytemu ERMII[12].

Stopy procentowe w okresie przebywania Słowacji w systemie ERMII kształtowały się na poziomie 4,49% w 2007 roku i 4,75 w 2008 roku (wykres 3).

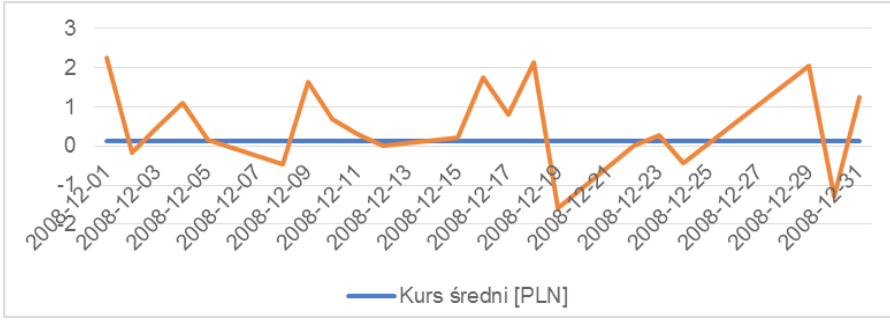

Wykres 2. Kurs średni polskiego złotego i korony słowackiej w grudniu 2008 roku
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.money.pl.

Wykres 3. Stopa inflacji w Republice Słowacji w latach 2004–2016
Źródło opracowanie własne na podstawie Ministerstwa Spraw Zagranicznych, *op. cit*.

[11] Szerzej na ten temat w części pierwszej.

[12] J. Momot, *Przewidywany wpływ wprowadzenia waluty euro na rozwój obszarów wiejskich w Polsce,* Żylina 2016.

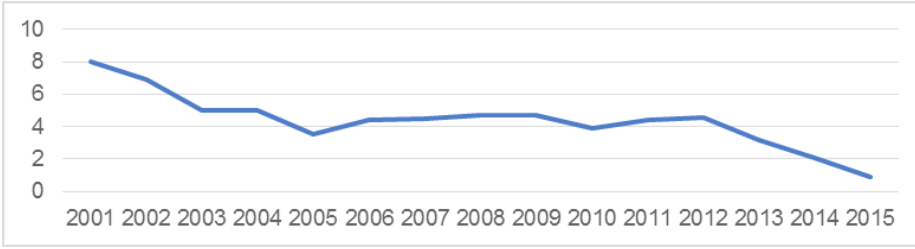

Wykres 4. Stopy procentowe w Republice Słowacji w latach 2001–2015
Źródło: opracowanie własne na podstawie http://www.oecd.org.

Konwergencja realna Republiki Słowacji z Eurolandem

Republika Słowacji na początku okresu transformacji była krajem słabo rozwiniętym gospodarczo co wynika z uwarunkowań historycznych. Większość przemysłu Czechosłowacji ulokowana była w dzisiejszej Republice Czech[13].

Aktualnie cała słowacka administracja rządowa nastawiona jest na poszukiwanie inwestorów zagranicznych do poszczególnych regionów[14]. Corocznie sporządzane są analizy zrównoważonego rozwoju gospodarczego „Zielony Raport", których celem jest ocena realizacji inwestycji i ich wpływ na środowisko[15]. Słowacka strategia gospodarcza została oparta na członkostwie w Unii Europejskiej. Republika Słowacji wbrew zasadom UE, chroni swój rynek wewnętrzny, ograniczając za pomocą konstytucji dostęp do wód mineralnych (art. 4)[16]. Dzięki strukturze podatkowej, niskim kosztom pracy oraz prawdopodobnie niezgodnej z unijnym prawem pomocy publicznej, Republika Słowacji „przyciąga" nowe inwestycje zagraniczne[17]. Lokują się tam montownie samochodów takich koncernów jak: Volkswagen, KIA Motors, PSA (Peugeot Société Anonyme), a niebawem także Jaguar i Land Rover (aktualnie 20% eksportu stanowią samochody, a jego wartość w 2015 roku sięgnęła 12,7 mld euro). Ważną rolę odgrywają także inwestycje takich firm jak Samsung i Philips[18]. Rozwój PKB (tabela 2, wykres 5) Republiki Słowacji opiera się głównie na przemyśle i turystyce. Produkcja przemysłowa w Republice Słowa-

[13] Polskie Wydawnictwo Naukowe, „Słowacja", *op. cit*.

[14] Szerzej na ten temat Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, [w:] http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/ (dostęp: 6.03.2017 r.).

[15] Ministerstwo Rolnictwa Republiki Słowacji „Green Report 2015", [w:] http://www.mpsr.sk/en/index.php?navID=15 (dostęp: 31.05.2017 r.).

[16] Republika Słowacji, „The Constitution Of The Slovak Republic", [w:] http://www.slovakia.org/sk-constitution.htm (dostęp: 31.01.207 r.).

[17] TVN24bis, „Pokonali Polskę w wyścigu o lokalizację fabryki. Będzie śledztwo w sprawie „zachęt", [w:] http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/inwestycja-jaguara-land-rovera-na-slowacji-bedzie-sledztwo,743324.html, (dostęp: 31.05.2017 r.).

[18] Ministerstwo Spraw Zagranicznych, „Słowacja" [w:] http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/ (dostęp: 6.03.2017 r.)

cji w 2016 roku osiągnęła poziom 27,9% PKB i jest to poziom zbliżony do poziomu Republiki Federalnej Niemiec (dalej RFN), gdzie w 2012 roku osiągnął poziom 26%[19]. Republika Słowacji ma większy udział przemysłu PKB niż pogrążona w kryzysie Grecja (16%)[20].

Innym ważnym elementem za pomocą, którego konkurują państwa w OOW są wynagrodzenia za pracę. Pensja minimalna w Republice Słowacji wynosi 349 euro a średnia 1116 euro[21] i systematycznie rosną przy równoczesnym spadku poziomu bezrobocia (wykres 6 i 7). Dla porównania w RFN minimalne wynagrodzenie w 2012 roku wynosiło 1832 euro a średnie 3695 euro[22]. W mającej problemy gospodarcze i finansowe Grecji minimalne wynagrodzenie wynosiło 939 euro a średnie 1126 euro[23].

Dzięki dużemu udziałowi przemysłu w gospodarce Republika Słowacji dopasowuje swój cykl koniunkturalny do wysokorozwiniętych krajów Eurolandu i polityki monetarnej EBC. Jan Czekaj uważa, że polityka EBC w trakcie ostatniego kryzysu finansowego dostosowana była do potrzeb RFN (wykład z stycznia 2017 r.) stego wynika, że także do gospodarki Republiki Słowacji. Grzegorz Tchorek podkreśla, że Republika Słowacji opierając się głównie na rozwoju przemysłu motoryzacyjnego naraża się na szoki gospodarcze[24].

Na wykresie 5, 6 i 7 ukazano zachodzący w gospodarce Republiki Słowacji rozwój gospodarczy. Wzrostowi PKB (wykres 5) towarzyszy, spadek bezrobocia (wykres 6) i równomierny wzrost wynagrodzeń (wykres 7).

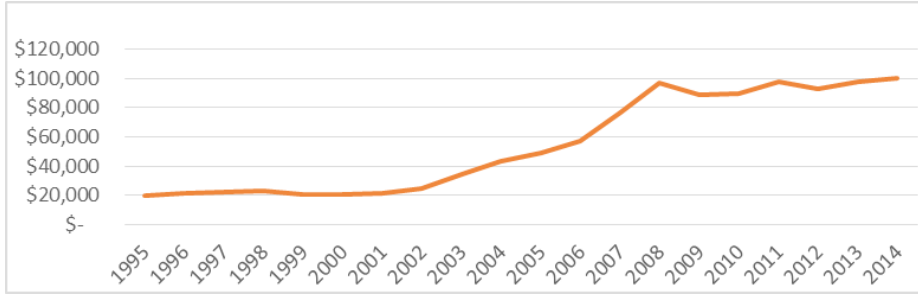

Wykres 5. PKB w Republice Słowackiej w latach 1995–2014
Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org.

[19] Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczpospolitej Polskiej „Słowacja", *op. cit*.

[20] Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej „Grecja" [w:] http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/ (dostęp: 6.03.2017 r).

[21] Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polski „Słowacja", *op. cit*.

[22] Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polski „Republik Federalna Niemiec", *op. cit*.

[23] Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polski „Grecja", *op. cit*.

[24] G. Tchorek, *op. cit*. s. 42-45.

Wykres 6. Bezrobocie w Republice Słowacji w latach 2003–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informatora Ekonomicznego* Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej [w]: http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/, (dostęp: 6.03.2017 r.).

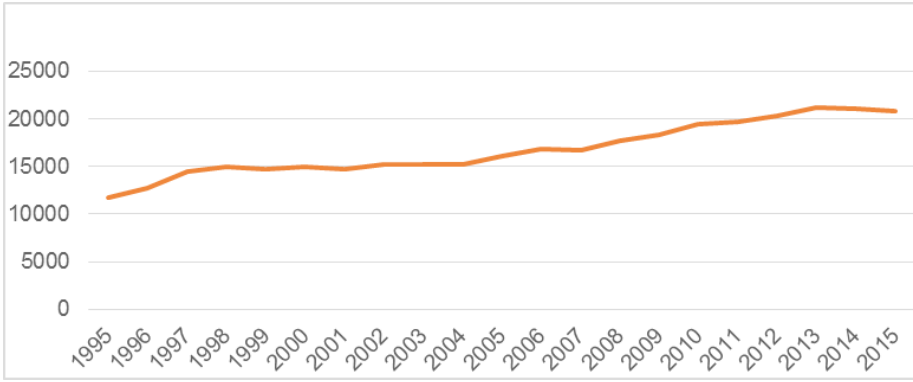

Wykres 7. Średnie wynagrodzenie w Republice Słowacji w latach 1995–2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.oecd.org, (dostęp: 6.03.2016 r.).

Tabela 2. Struktura PKB Republiki Słowacji w latach 2015–2016

	III Kwartał 2015	2015	I Kwartał 2016	II Kwartał 2016	III Kwartał 2016
Przemysł	25,50%	25,20%	27,80%	27,50%	28,40%
Handel, hotelarstwo, gastronomia i transport	19,50%	18,70%	19,60%	19,60%	18,50%
Administracja państwowa, szkolnictwo, obrona, służba zdrowia i inne usługi	10,90%	11,20%	10,80%	10,80%	10,60%
Budownictwo	7,40%	8,30%	6,40%	6,60%	6,90%
Usługi w zakresie nauki i administracji	6,50%	6,30%	5,20%	5,90%	6,20%
Pośrednictwo związane z nieruchomościami	5,60%	5,80%	3,90%	5,50%	5,30%

IT i telekomunikacja	4,20%	4,20%	3,90%	4,40%	4,30%
Pośrednictwo finansowe	4,10%	4,00%	3,40%	4,10%	3,80%
Rolnictwo i rybołówstwo	4,10%	3,90%	3,30%	3,40%	3,50%
Usługi w zakresie sztuki, wypoczynku i rozrywki	2,80%	2,90%	2,60%	2,80%	3,00%
Inne	9,40%	9,50%	13,10%	9,40%	9,50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Informatora Ekonomicznego* Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej dostępne dnia 6.03.2017 r. [w:] http://www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl/pl/, (dostęp: 6.03.2016 r.).

Podsumowanie

Republika Słowacji optymalnie wykorzystuje korzyści płynące z członkostwa w Eurolandzie, konkurując z pozostałymi krajami za pomocą kosztów pracy oraz systemu podatkowego. Przeprowadzane przez słowackich polityków reformy można ocenić jako rozsądne i skuteczne. Dzięki podjętym działaniom Republika Słowacji wprowadziła walutę euro, zbliżyła strukturę gospodarki do krajów wysokorozwiniętych jak RFN. Dzięki temu w sytuacji kryzysu ewentualne działania stymulacyjne podejmowane przez EBC, będą w równym stopniu działały w RFN jak i Republice Słowacji. Dużym zagrożeniem dla rozwoju gospodarczego Republiki Słowacji jest uzależnienie od branży motoryzacyjnej.

Przekształcenie Eurolandu w unię gospodarczą poprzez synchronizację systemów podatkowych może spowodować spadek konkurencyjności Republiki Słowacji względem innych krajów regionu. Republika Słowacji zmuszona będzie do przeprowadzenia kolejnych kosztownych reform. Przypuszczalnie na skutek tego działania może nastąpić podwyżka wynagrodzeń i obciążeń fiskalnych, a co za tym idzie spadnie konkurencyjność gospodarki Republiki Słowacji. Brak możliwości konkurowania za pomocą sytemu podatkowego i wynagrodzenia spowolni proces wzrostu gospodarczego w Republice Słowacji. Na skutek wyrównywania wynagrodzeń może upaść wiele tamtejszych przedsiębiorstw, które nie będą w stanie sfinansować wygórowanych wymagań płacowych i podatkowych. Równolegle sytuacja ekonomiczna emerytów i osób słabiej uposażonych może się poprawić dzięki transferom od innych członków OOW. Istnije duże zagrożenie pojawienia się inflacji i bezrobocia. Bezrobocie może przekształcić się w strukturalne, ponieważ pewnej części społeczeństwa bardziej będzie opłacało się nie pracować na etacie lub prowadzić działalność gospodarczą i żyć z pomocy społecznej. Dalsza integracja może wywołać negatywne skutki społeczne i gospodarcze. Poziom uprzemysłowienia kraju niewątpliwie złagodzi skutki pogłębienia się procesu integracji.

Bibliografia

Delong M., Żarna K., *Republika Słowacka i Rzeczpospolita Polska na drodze do Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2013 r.

Komisja Europejska, „Slovakia – Regular Report – 13/10/99 Regular Report from the Commission on Slovakia's Progress Towards Accession, Bruksela1999 r.", [w:] www.ec.europa.eu, (dostęp: 26.02.2017 r.).

Ministerstwo Finansów Republiki Słowacji, „The Fundamental tax reform" [w:] www.finance.gov.sk (dostęp: 5.02.2017 r.).

Ministerstwo Rolnictwa Republiki Słowacji, „Green Report 2015 r." [w:] www.mpsr.sk (dostęp: 31.05.2017 r).

Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, „Republika Słowacji" [w:] www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl, (dostęp: 30.05.2017 r.).

Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Rzeczypospolitej Polskiej, „Grecja" [w:] www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl, (dostęp: 6.03.2016 r.).

Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Rzeczypospolitej Polskiej „Niemcy" [w:] www.informatorekonomiczny.msz.gov.pl (dostęp: 6.03.2016 r.).

Momot J., *Przewidywany wpływ wprowadzenia waluty euro na rozwój obszarów wiejskich w Polsce*, Żylina 2016 r.

Money, „Kursy walut", [w:] www.money.pl dostępne 20.05.2017 r.

Narodowy Bank Polski, „Kryteria konwergencji", [w:] www.nbportal.pl/slownik/pozycje-slownika/kryteria-konwergencji (dostęp: 4.03.2017 r.).

OECD, „Countres" [w:] www.oecd.org, (dostęp: 31.05.2017 r.)

Polskie Towarzystwo Naukowe, „Słowacja" w www.pwn.pl (dostęp: 27.02.2017 r.).

Republika Słowacji, „The Constitution Of The Slovak Republic", [w:] www.slovakia.org (dostęp: 31.01.2017 r.).

Tchorek G., *Teoretyczne podstawy integracji walutowej*, [w:] *Mechanizmy Funkcjonowania strefy euro*, (red.) Kowalewski P., Tchork G., Górski J., NBP 2014 r.

TVN24bis, „Pokonali Polskę w wyścigu o lokalizację fabryki. Będzie śledztwo w sprawie „zachęt", [w:] www.tvn24bis.pl, (dostęp: 31.05.2017 r.).

TVP Info, „Szef MSZ Niemiec proponuje Francji wspólnego komisarza UE" [w:] www.tvp.info, (dostęp: 15.05.2017 r.).

Koncepcja zrównoważonego rozwoju w strategii województwa

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.06

Joanna Żurman
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie,
Wydział Ekonomiczny

Streszczenie

Pojęcie zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*) pojawiło się po raz pierwszy kilkadziesiąt lat temu, w trakcie Konferencji Sztokholmskiej w 1972 roku i od tego czasu powstało wiele różnorodnych definicji tłumaczących ten termin. Akcentują one różne aspekty zrównoważonego rozwoju, z których najczęściej wyróżnia się wymiar: ekologiczny, ekonomiczny i etyczny. Bardzo dogłębnej analizy definicji dokonała B. Pionek, która wyodrębniła osiem wymiarów i sfer zrównoważonego rozwoju: gospodarowanie zasobami ekonomicznymi, gospodarowanie zasobami przyrodniczymi, gospodarowanie zasobami ludzkimi, rozwiązanie instytucjonalne, przestrzeń, kształcenie świadomości i wybór modelu życia, wymiar moralny oraz wymiar duchowy (w tym rozwój kulturowy)[1]. Konkluduje ona, że „istotą rozwoju zrównoważonego i trwałego jest zapewnienie trwałej poprawy jakości życia współczesnych i przyszłych pokoleń poprzez kształtowanie właściwych proporcji między trzema rodzajami kapitału: ekonomicznym, ludzkim i przyrodniczym", co wydaje się w pełny sposób wyrażać idee zrównoważonego rozwoju[2].

Powyższe zrozumienie koncepcji zrównoważonego rozwoju zwraca uwagę również na jego trwałość i wpływ nie tylko na teraźniejszą sytuację społeczno-gospodarczą, ale też przyszłą. Zatem wszelkie działania na rzecz zrównoważonego rozwoju nie mogą mieć incydentalnego charakteru, muszą być częścią przemyślanej strategii.

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na problematykę zrównoważonego rozwoju w dokumentach strategicznych administracji publicznej i próba odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu ta koncepcja została zaadaptowana w strategiach rozwoju województw.

---

[1] Zob. B. Pionek, *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 16–26.

[2] Tamże, s. 27.

Polityka zrównoważonego rozwoju w Polsce

Początki polskiej polityki zrównoważonego rozwoju sięgają 1992 roku, kiedy Polska wzięła udział w konferencji „Środowisko i rozwój" w Rio de Janeiro. Konferencja z Rio stanowiła wyraz formalnego przyjęcia koncepcji zrównoważonego rozwoju, a w Deklaracji z Rio zawarto cele, zadania i mechanizmy zrównoważonego rozwoju opracowane w 27 zasadach. Konferencja przyniosła też uwzględnienie trwałości w definicji zrównoważonego rozwoju, jako jego podstawowej cechy, zrównanie środowiska z rozwojem, ograniczenie obarczania przyszłych pokoleń negatywnymi skutkami rozwoju oraz zwróciła uwagę na strategiczne aspekty rozwoju[3].

Na kształt obecnej polityki zrównoważonego rozwoju wpływ miały różnorodne czynniki. Polska będąc częścią gospodarki światowej i pogłębiając współpracę z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi zobowiązała się stosować pewne wytyczne i zalecenia odnośnie zrównoważonego rozwoju. W tabeli 1 zaprezentowano je w podziale na obligatoryjne i fakultatywne.

Największy wpływ na polską politykę zrównoważonego rozwoju ma Unia Europejska. W Traktacie z Maastricht podkreślono, że Wspólnota Europejska weszła na drogę zrównoważonego rozwoju, który został również wcześniej zaakceptowany, jako jedna z ustrojowych zasad Unii Europejskiej[4].

Polityka zrównoważonego rozwoju ma swoje odzwierciedlenie w aktach prawnych a kwestia zrównoważonego rozwoju została poruszona nawet w najważniejszym krajowym dokumencie – Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dotyczy go bezpośrednio art. 5, który głosi, że „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju". Zatem jest tu podkreślony wymiar ekologiczny zrównoważonego rozwoju[5]. Odniesienia do zrównoważonego rozwoju pojawiają się również w innych dokumentach m.in. w Prawie ochrony środowiska (już w pierwszym artykule pojawia się zdanie, że zarówno zasady ochrony środowiska jak i warunki korzystania z jego zasobów uwzględniają koncepcje zrównoważonego rozwoju, a następnie w artykule trzecim zostaje przytoczona jego definicja)[6], ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (w pierwszym artykule zaznaczono, że podstawą zasad kształtowania polityki przestrzennej oraz postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele jest zrównoważony

[3] Tamże, s. 28–29.

[4] E. Mazur-Wierzbicka, *Zrównoważony rozwój w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej,* volumina.pl, Szczecin 2013, s. 65–67.

[5] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t. jedn.: Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.).

[6] Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. jedn.: Dz.U. 2001, nr 62, poz. 627 ze zm.).

rozwój)[7] czy ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (w artykule drugim politykę rozwoju określa się jako wzajemnie powiązane działania mające na celu zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju)[8].

Tabela 1. Obligatoryjne i fakultatywne czynniki wpływające na politykę zrównoważonego rozwoju Polski

Czynniki obligatoryjne	Czynniki fakultatywne
Wytyczne zawarte w Agendzie 21	Rozporządzenie EMAS
Założenia Piątego programu działań w dziedzinie środowiska	Międzynarodowe normy serii ISO 14000
Zalecenia programu transformacji w kierunku zrównoważonego rozwoju OECD	Wskaźniki Factor 4 i Factor 10
Decyzje Komisji Zrównoważonego Rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych	Systemy monitorowania stanu środowiska
Umowy międzynarodowe	Gromadzenie i wykorzystywanie informacji ekologicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie E. Mazur-Wierzbicka, *Zrównoważony rozwój w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej*, volumina.pl, Szczecin 2013, s. 83.

Z uwagi na charakter zrównoważonego rozwoju, niezbędne jest uwzględnienie go w krajowych i międzynarodowych strategiach rozwoju. Podstawowym dokumentem obowiązującym nie tylko w Polsce, ale też w całej Unii Europejskiej jest „Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu". W strategii tej włączenie społeczne ma następować przez wzrost zatrudnienia powodowany głównie poprawą innowacyjności. Poruszane są też kwestie ochrony środowiska, a dokładnie, przeciwdziałania zmianom klimatycznym (cel „20/20/20" dotyczący klimatu i energii)[9].

W Polsce są opracowywane strategie o różnym horyzoncie czasowym. Na rysunku 1 przedstawiono układ głównych dokumentów strategicznych Polski. „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności" to długookresowa strategia rozwoju kraju. Zawiera ona trendy, wyzwania i koncepcje rozwoju Polski w długim okresie. Natomiast „Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo" to strategia średniookresowa. Są w niej przedstawione cele i kierunki rozwoju kraju w perspektywie średniookresowej. Opracowywane są także strategie odnoszące się do konkretnych celów rozwojowych[10].

---

[7] Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. jedn.: Dz.U. 2003, nr 80, poz. 717 ze zm.).

[8] Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t. jedn.: Dz.U. 2006, nr 227, poz. 1658 ze zm.).

[9] K. Górka, *Wdrażanie koncepcji rozwoju zrównoważonego*, [w:] Burchard-Dziubińka M., Rzeńca A. (red.), *Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym i regionalnym. Teoria i praktyka,* Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010, s. 16–17.

[10] Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, Warszawa 2012, s. 5–6.

Rysunek 1. Układ dokumentów strategicznych

Źródło: Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, Warszawa 2012, s. 6.

Zrównoważony rozwój w strategii województwa lubelskiego

W momencie tworzenia „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030)", województwo lubelskie było najsłabiej rozwiniętym regionem Polski, dlatego w jego dokumentach strategicznych powinna być szczególnie uwypuklona koncepcja zrównoważonego rozwoju.

Strategia rozwoju zawiera: założenia strategii, wizję rozwoju regionu do 2020 z perspektywą do 2030, diagnozę prospektywną, analizę SWOT, cele strategiczne i operacyjne, karty działań strategicznych, obszary strategicznej interwencji, system wdrażania strategii, system monitorowania i ewaluacji strategii, ramy finansowe i wykaz wykorzystanych dokumentów i opracowań. Z elementami koncepcji zrównoważonego rozwoju możemy spotkać się już w założeniach strategii. Zostało tam podkreślone, że zadaniem strategii jest programowanie rozwoju i że przyszłe potrzeby mieszkańców lepiej zostaną zaspokojone dzięki wysokiej, ale też stabilnej dynamice wzrostu.

W wizji województwo lubelskie rozwija się w taki sposób, że następuje wzrost poziomu życia mieszkańców w trzech wymiarach: materialnym, ekologicznym i kulturowym. Dochodzi też do umocnienia dziedzin gospodarowania, wynikających ze specjalizacji regionu, które jednocześnie gwarantują długotrwałą opłacalność produkcji i usług. Podkreślona jest również poprawa atrakcyjności regionu,

nie tylko pod kątem gospodarczym, ale też społecznym oraz wzmocnienie tożsamości regionalnej działaniami prowadzącymi do kulturowej i społecznej integracji województwa.

Diagnoza prospektywna otoczenia została przeprowadzona w obszarze: zasobów naturalnych, ludności i sieci osadniczej, rynku pracy, poziomu rozwoju i struktury gospodarki, edukacji, nauki i potencjału innowacyjnego, zagospodarowania przestrzennego, kapitału społecznego i instytucjonalnego, kultury oraz wykorzystania środków zewnętrznych, czyli uwzględnia wszystkie trzy podstawowe wymiary zrównoważonego rozwoju – wymiar ekologiczny, ekonomiczny i etyczny. Przekłada się to na analizę SWOT, która choć skupia się głównie na wymiarze ekonomicznym porusza też pozostałe wymiary (m.in. zwraca uwagę na brak poczucia wspólnoty oraz tożsamości regionalnej i niedostatecznie rozwiniętej infrastruktury komunalnej i ochronę środowiska).

W tabeli 2 zawarto ustalone dla województwa lubelskiego cele strategiczne i operacyjne. Dokładnie je analizując można dostrzec, że priorytetem jest poprawa konkurencyjności i przedsiębiorczości, lecz pojawiają się także cele odnoszące się bezpośrednio do budowania kapitału społecznego a w celach operacyjnych nie została pominięta ochrona środowiska przyrodniczego.

Cele zawarte w strategii zostały przeniesione na karty działań strategicznych. W kierunkach działań w większym stopniu uwzględniono elementy zrównoważonego rozwoju niż mogłoby to wynikać z celów przyjętych w strategii m.in. założono rozwój systemu niskoemisyjnego transportu miejskiego, wprowadzanie sposobów upraw i hodowli zmniejszających presję na środowisko przyrodnicze i umożliwiających adaptację do zmian klimatu, wspieranie ekologicznie/ekonomicznie uzasadnionych działań na rzecz produkcji energii z odnawialnych źródeł, wspieranie inicjatyw na rzecz racjonalnej gospodarki odpadami, wspieranie działań na rzecz rozwoju infrastruktury społecznej o znaczeniu prorozwojowym (głównie edukacyjnej i kulturalnej), wspieranie działań na rzecz indywidualizacji kształcenia (np. postaw innowacyjnych, kreatywnych, przedsiębiorczych, umiejętności zarządczych), stymulowanie podejmowania i wspieranie wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, społecznych, edukacyjnych i kulturalnych (np. odtwarzania tradycji) przez społeczności lokalne oraz wspieranie władz lokalnych w tworzeniu infrastruktury dla biznesu.

Wyróżniono siedem obszarów strategicznej interwencji: Lubelski Obszar Metropolitalny, miasta subregionalne, obszary przygraniczne, obszary gospodarczego wykorzystania walorów przyrodniczych i kulturowych, obszary potencjalnej eksploatacji złóż kopalin, obszary ochrony i kształtowania zasobów wodnych i nowoczesna wieś. Analizując powyższe obszary pod kątem koncepcji zrównoważonego rozwoju należy podkreślić, że w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym i miastach subregionalnych akcentuje się konieczność rozwoju systemu niskoemisyjnego transportu miejskiego, a w obszarach przygranicznych stawia się głównie na wykorzystanie ich potencjału ekonomicznego. W obszarach gospodarczego wykorzystania

walorów przyrodniczych i kulturowych interwencja dotyczy głównie wykorzystania ich potencjału tak, aby nie nastąpiła dewaloryzacja lub zniszczenie zasobów przyrodniczych. Natomiast w obszarach potencjalnej eksploatacji złóż kopalin została uwzględniona konieczność realizowania działań na rzecz rekultywacji terenów poeksploatacyjnych i działań mających na celu minimalizację negatywnych skutków eksploatacji złóż kopalin. W obszarach ochrony i kształtowania zasobów wodnych kładzie się nacisk na rozwój zarówno ochronnych, jak i gospodarczych funkcji, a w obszarach nowoczesna wieś uwzględniono wszystkie podstawowe wymiary zrównoważonego rozwoju – inwestycje w kapitał ludzki i szeroko rozumianą infrastrukturę, zróżnicowanie źródeł energii oraz rozwój rynków i przedsiębiorstw.

Tabela 2. Cele strategiczne i operacyjne województwa lubelskiego

Cele strategiczne	Cele operacyjne
1. Wzmacnianie urbanizacji regionu.	1. Rozwijanie funkcji metropolitalnych Lublina jako głównego ośrodka Polski Wschodniej, koncentrującego gospodarcze, naukowe i kulturalne kontakty ze światem, zwłaszcza ze wschodnimi sąsiadami. 2. Wspieranie ponadlokalnych funkcji miast, które przyczyniają się do dynamizacji rozwoju tych miast i otaczających je obszarów. 3. Poprawa skomunikowania Lublina z obszarami metropolitalnymi Polski i zagranicy.
2. Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich.	1. Poprawa warunków dla wzrostu konkurencyjności i towarowości gospodarstw. 2. Rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, pozwalający na wykorzystanie istniejącego potencjału surowcowego regionu. 3. Wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi. 4. Wspieranie przedsiębiorczości na wsi i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na obszarach wiejskich w najbardziej efektywnych sektorach gospodarki. 5. Wyposażanie obszarów wiejskich w infrastrukturę transportową, komunalną i energetyczną, w sposób skoordynowany z innymi przedsięwzięciami i spójny wewnętrznie.
3. Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu.	1. Wspieranie najbardziej perspektywicznych kierunków badań i komercjalizacji ich wyników. 2. Wspieranie kierunków kształcenia na poziomie wyższym szczególnie istotnych dla przyszłego rynku pracy regionu oraz mających unikatowe znaczenie w skali ponadregionalnej. 3. Stworzenie systemu wsparcia naukowego, eksperckiego i wdrożeniowego na rzecz rozwoju wybranych sektorów gospodarki. 4. Rozwijanie systemu kształcenia dostosowanego do specyfiki regionu. 5. Wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw. 6. Rozwój społeczeństwa informacyjnego.
4. Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu.	1. Poprawa wewnętrznego skomunikowania regionu. 2. Wspieranie włączenia społecznego. 3. Wzmacnianie społecznej tożsamości regionalnej i rozwijanie więzi i współpracy wewnątrzregionalnej. 4. Przełamywanie niekorzystnych efektów przygranicznego położenia regionu. 5. Racjonalne i efektywne wykorzystywanie zasobów przyrody dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030), Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin 2013, s. 54–57.

Bezpośrednie odwołanie do pojęcia zrównoważonego rozwoju występuje w systemie wdrażania strategii. Zasada zrównoważonego rozwoju (obok zasady wieloszczeblowego zarządzania i zintegrowanych projektów, zasady nadrzędności, zasady efektywności zarządzania i minimalizacji kosztów, zasady partnerstwa i współpracy oraz zasady celowości i efektywności interwencji) stanowi jedną z zasad wdrażania strategii rozwoju województwa lubelskiego. Zasada ta łączy się z uwzględnianiem ustaleń innych, obowiązujących dokumentów z obszaru planowania społeczno-gospodarczego i przestrzennego oraz podkreśla konieczność stosowania podejście terytorialnego w planowaniu interwencji, czyli nie jest to bezpośrednie odniesienie do istoty koncepcji zrównoważonego rozwoju.

System monitorowania i ewaluacji strategii wykorzystuje wskaźniki badające ogólny poziom rozwoju województwa oraz wskaźniki odnoszące się do poszczególnych celów strategicznych. Z kapitałem ludzkim i społecznym możemy powiązać wskaźniki:

- wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15–64 lat,
- współczynnik aktywność zawodowej w wieku 15+,
- struktura pracujących w poszczególnych sektorach ekonomicznych (rolnictwo, przemysł, budownictwo, usługi rynkowe, usługi nierynkowe),
- stopa bezrobocia osób w wieku 15+,
- stopa bezrobocia osób w wieku 15+ na wsi,
- wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych,
- absolwenci szkół wyższych na kierunkach matematycznych, przyrodniczych, technicznych i medycznych,
- udział osób w wieku 25–64 lata uczących się i dokształcających w ogólnej liczbie ludności w tym wieku,
- różnica między odsetkiem ludności mieszkającej na wsi korzystającej z sieci wodociągowej w ludności na wsi ogółem, a odsetkiem ludności mieszkającej na wsi korzystającej z kanalizacji sieciowej,
- odsetek ludności mieszkającej na wsi korzystającej z sieci gazowej w ludności na wsi ogółem,
- gospodarstwa domowe wyposażone w komputer osobisty z dostępem do Internetu szerokopasmowego,
- poziom wzajemnego zaufania.

Z kolei szeroko rozumianego kapitału ekonomicznego dotyczą:

- PKB *per capita* w PPS,
- PKB *per capita*,
- wartość dodana brutto na 1 pracującego w rolnictwie w odniesieniu średniej krajowej,
- dochody budżetów miast na prawach powiatu w odniesieniu do dochodów budżetów gmin i miast na prawach powiatu,
- udział nakładów na działalność badawczą i rozwojową w PKB regionu,

- odsetek udzielonych patentów w regionie w liczbie patentów ogółem w Polsce,
- liczba MŚP na 10 000 ludności.

Natomiast do kapitału przyrodniczego odnosi się przede wszystkim udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem. Jak widać najwięcej wskaźników dotyczy kapitału ludzkiego i odnosi się do poprawy jakości życia mieszkańców województwa lubelskiego.

Ramy finansowe strategii zawierają szacunkowe wartości środków finansowych zaprezentowane w podziale według ich źródła (wydatki majątkowe własne, środki z UE wydatkowane na poziomie województwa, potencjał jednostek samorządów terytorialnych (powiatów, miast na prawach powiatu, gmin), środki z UE wydatkowane na poziomie krajowym, wydatki majątkowe z budżetu państwa przeznaczone dla województwa lubelskiego, dotacje ze środków WFOŚiGW) i nie są odniesione do żadnych działań czy celów określonych w strategii[11].

Podsumowanie

Koncepcja zrównoważonego rozwoju na dobre zagościła w polskiej polityce a zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju zostało zagwarantowane w najważniejszych aktach prawnych Polski. Koncepcja ta jest również uwzględniana w dokumentach strategicznych administracji publicznej. W artykule dokonano analizy jednego z dokumentów, opracowywanego na poziomie województwa.

W „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030)" możemy dostrzec wiele odwołań do zrównoważonego rozwoju. Wszystkie jego wymiary, w różnych proporcjach, są uwzględniane w poszczególnych częściach strategii (poza ramami finansowymi, które nie zostały zaprezentowane w formie budżetu zadaniowego). Ważne jest, że zrównoważony rozwój nie jest uwzględniony tylko w wizji rozwoju województwa lubelskiego, ale przekłada się też na konkretne cele i działania. Niepokojące jest jednak, że system monitorowania strategii odnosi się głównie do wymiaru społecznego prawie całkowicie pomijając wymiar przyrodniczy. W związku z tym budzą pewne wątpliwości kierunki działań i interwencji w obszarach strategicznych. Wprowadzenie transportu niskoemisyjnego w Lubelskim Obszarze Metropolitalnym i miastach subregionalnych wydają się jedynie mglistym zamysłem, nie mające pokrycia w rzeczywistości. Podobnie działania mające przeciwdziałać dewaloryzacji lub zniszczeniu zasobów przyrodniczych. Wydaje się, że w średniookresowej strategii rozwoju województwa te kwestie powinny zostać trochę bardziej rozwinięte. Nie można jednak nie zauważyć, że koncepcja zrównoważonego rozwoju mocno zakorzeniła się w świadomości władz lokalnych i z zachowaniem jej zasad została stworzona analizowana strategia.

[11] Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030), Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin 2013, s. 6–114.

Bibliografia

Burchard-Dziubińka M., Rzeńca A. (red.), *Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym i regionalnym. Teoria i praktyka*, Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2010.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (t. jedn.: Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.).

Mazur-Wierzbicka E., *Zrównoważony rozwój w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej*, volumina.pl, Szczecin 2013.

Pionek B., *Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.

Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, Warszawa 2012.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030), Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin 2013.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. jedn.: Dz.U. 2001, nr 62, poz. 627 ze zm.).

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. jedn.: Dz.U. 2003, nr 80, poz. 717 ze zm.).

Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t. jedn.: Dz.U. 2006, nr 227, poz. 1658 ze zm.).

Polityka Unii Europejskiej w zakresie energii a bezpieczeństwo energetyczne na przykładzie wybranych krajów członkowskich

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.07

Aleksandra Wilgos, Magdalena Wróblewska
SKN Gospodarki Żywnościowej,
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Streszczenie

Jednym z założeń Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS) była integracja nie tylko polityczna, ale także gospodarcza państw członkowskich. Wydobycie węgla i produkcja stali były wówczas bardzo ważnymi gałęziami gospodarki. Jednym z głównych postanowień EWWiS była budowa wolnego handlu oraz wspólnego rynku przemysłowego i stalowego. Utworzenie wspólnoty miało zapewnić kontrolę przez niezależną władzę ponadnarodową. Od tego czasu sytuacja gospodarcza zmieniła się nie tylko w Europie, ale także na całym świecie. Era globalizacji, Internetu i nowych technologii wymusiła kierunek rozwoju gospodarczego, do którego także Europa musiała się dostosować.

Bezpieczeństwo energetyczne to kwestia strategiczna dla każdego państwa. Zapotrzebowanie na energię stale wzrasta ze względu na rozwój gospodarczy, który jest uzależniony od dostępu do energii. Na drodze do rozwoju pojawił się problem kończących się zasobów surowców kopalnych, co oznaczałoby zahamowanie rozwoju gospodarczego. Przewiduje się, że gospodarka światowa będzie rosła rocznie średnio o 2,8% do 2040 roku[1]. Powyższa tendencja pokazuje jak duże znaczenie mają obecnie alternatywne źródła energii.

Problem bezpieczeństwa energetycznego został zauważony przez Unię Europejską już pod koniec XX wieku. Ówczesne cele okazały się przestarzałe, głównie ze względu na pojawienie się w polityce pojęcia zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Nieracjonalne wykorzystanie energii ze źródeł kopalnych doprowadziło do degradacji środowiska oraz emisji znacznej ilości CO_2 do atmosfery, odpowiedzialnego za nasilenie się efektu cieplarnianego. W związku z powyższą sytuacją Unia Europejska musiała podjąć radykalne kroki, aby zahamować tę tendencję.

[1] Polska Agencja Informacji i Inwestycji zagranicznych S.A, Sektor energetyczny w Polsce.

Poszukiwano nowych źródeł energii, mniej szkodliwych dla środowiska, ale jednocześnie zapewniających stabilizację energetyczną państw. Wzrost znaczenia energii ze źródeł odnawialnych w finalnym zużyciu energii, stał się jednym z priorytetów polityki Unii Europejskiej[2]. Celem artykułu jest analiza współczesnej polityki Unii Europejskiej oraz jej wpływ na sektor energetyczny poszczególnych państw członkowskich. Przy opracowaniu artykułu przeprowadzono analizę wybranych pozycji literatury oraz dokumentów Unii Europejskiej.

Rozwój sektora energetycznego a emisja CO_2

Globalne zużycie energii szybko rośnie. Prawie do końca XIX wieku dominowała energia ze spalania drewna, natomiast koniec wieku XIX i pierwsza połowa XX to epoka węgla. Obecnie najwięcej energii jest czerpane z ropy, następnie z gazu i węgla. Spowodowało to gwałtowny wzrost emisji CO_2 do atmosfery, którego źródłem jest spalanie paliw kopalnych. Zatem można powiedzieć, że brązowa gospodarka wciąż dominuje nad gospodarką zieloną. W skali światowej paliwa kopalne w końcowym zużyciu energii stanowią blisko 79%, zaś energia odnawialna zaledwie 19%[3].

Korzystanie głównie z paliw kopalnych, które w efekcie prowadzą do intensywnego zużycia surowców nieodnawialnych i niszczenia bioróżnorodności to nie jedyne negatywne skutki tzw. brązowej gospodarki. Od wielu lat można zaobserwować zależność między ilością wydobywanego węgla, a emisją CO_2 do atmosfery. Większa ilość wydobywanego surowca przekłada się na wzrost jego zużycia. Konsekwencją tego zjawiska jest zwiększenie zanieczyszczenia powietrza i wzrost zachorowań nie tylko w krajach wydobycia, ale także ich sąsiadów. Główną przyczyną zanieczyszczeń są produkty uboczne spalania paliw kopalnych. W procesach tych ulatniają się znaczne ilości szkodliwych dymów, gazów i pyłów.

Najbardziej uprzemysłowione kraje Unii Europejskiej mają największy udział w emisji CO_2. Największy udział procentowy przypada Niemcom, które odpowiadają za 22,9% emisji CO_2 w skali całej Unii Europejskiej. Następnymi państwami są Wielka Brytania (11,7% w skali UE), Włochy (10,1%) oraz Francja (9,8%). Na piątym miejscu znajduje się Polska, która wyemitowała do atmosfery w Unii Europejskiej 9,2% CO_2. W porównaniu do poprzedniego roku udział Polski w zanieczyszczeniu powietrza zwiększył się o 1%. Przekłada się to na wzrost udziału w emisji CO_2 do atmosfery na tle Europy.

Centrum Badawcze Komisji Europejskiej (JRC) wraz z Environmental Assessment Agency (PBL) przedstawiły dane na temat emisji gazu cieplarnianego CO_2, pochodzącego z procesów przemysłowych oraz ze spalania paliw kopalnych. Pod koniec XX w. średnioroczne tempo wzrostu emisji CO_2 w skali światowej wynosiło

[2] http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_pl.htm [dostęp 20.05.2017].

[3] http://data.worldbank.org/indicator/EG.FEC.RNEW.ZS [dostęp 25.05.2017].

1,3% natomiast współcześnie odnotowano wzrost do 2,8%[4]. Jednym z głównych czynników wolnego wzrostu emisji w latach 90. był upadek byłych gospodarek centralnie planowanych Europy Środkowo-Wschodniej. Innym czynnikiem był rozwój energii odnawialnej oraz postęp technologiczny, opierający się na wdrażaniu bardziej efektywnych technik wydobycia surowców. Przyspieszony wzrost emisji po 2000 roku wynikał z szybkiego rozwoju energochłonnych gałęzi przemysłu w niektórych krajach, głównie w Chinach. Wśród 20 krajów o największej emisji CO_2w latach 1990–2015 znajduje się 5 europejskich państw, w tym Niemcy na 6 miejscu oraz Polska na 16 miejscu[5].

Do zahamowania światowej emisji przyczynił się dynamiczny rozwój sektora energii odnawialnej. Polska gospodarka w dalszym ciągu w około 90% opiera się na nieodnawialnych źródłach energii, zaś tylko w 10% na energii ze źródeł odnawialnych[6]. Biorąc pod uwagę dostęp do zasobów węgla Polska nadal będzie wykorzystywać ten surowiec. Jest to rozwiązanie krótkofalowe, gdyż zużycie energii stale wzrasta, a zasoby węgla się kończą. Wydobycie większych ilości tego surowca, przekłada się na większą emisję CO_2 do atmosfery. Konsekwencją tego jest nie tylko niszczenie środowiska, ale także pogorszenie stanu zdrowia ludzi. Badania przeprowadzone przez WHO pokazują, że polskie miasta należą do jednych z najbardziej zanieczyszczonych miast w Unii Europejskiej. Wśród pierwszej 30 najbardziej zanieczyszczonych miast znalazły się trzy polskie ośrodki: Warszawa, Wrocław oraz Kraków (zajmujący 11 miejsce)[7].

Bezpieczeństwo energetyczne

Przewiduje się, że wzrost standardów życia i rosnąca liczba ludności mogą zwiększyć światowe zapotrzebowanie na energię nawet o 40% do roku 2030[8]. Produkcja i wykorzystanie energii stanowią zagrożenie nie tylko dla klimatu, ale również dla zdrowia ludzi i środowiska. Rosnące zapotrzebowanie na energię prowadzi do wzrostu cen na rynkach światowych, co w wielu przypadkach może prowadzić do tzw. ubóstwa energetycznego. W ostatnich latach termin „bezpieczeństwo energetyczne" ma coraz większe znaczenie w polityce międzynarodowej. Jedną z definicji bezpieczeństwa energetycznego możemy znaleźć w ustawie o prawie energetycznym z 1997 roku. Definiuje ona bezpieczeństwo energetyczne, jako stan gospodarki, który umożliwia pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapo-

---

4 P. Ważniewski, *Kryzys klimatyczny i próby jego przezwyciężenia*, Unia Europejska.pl, 2016.

5 http://www.bankier.pl/wiadomosc/Te-kraje-emituja-najwiecej-CO2-7482604.html [dostęp 24.05.2017].

6 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Share_of_renewables_in_gross_inland_energy_consumption,_2014_(%25)_YB16.png [dostęp 20.05.2017].

7 https://www.numbeo.com/pollution/region_rankings.jsp?title=2016&region=150 [dostęp 23.05.2017].

8 http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/energy-outlook-2016/bp-energy-outlook-2012.pdf str. 11 [dostęp 20.05.2017].

trzebowania odbiorców na paliwa i energię w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, przy zachowaniu wymagań ochrony środowiska[9].

Mniejsza produkcja energii pierwotnej (energii wydobywanej u źródła) powoduje, że zaspokojenie popytu na energię państw Unii Europejskiej jest w coraz większym stopniu uzależnione od jej importu. Według raportu Eurostatu Unia Europejska jest w 50% uzależniona od importu surowców energetycznych. Ze względu na niewielką liczbę dostawców taka sytuacja może stwarzać zagrożenie bezpieczeństwu dostaw energii. W 2004 roku Dania była jedynym państwem Unii Europejskiej, które eksportowało energię pierwotną. Sytuacja zmieniła się w 2013 roku, kiedy import energii pierwotnej przewyższył eksport, co oznacza, że pośród krajów członkowskich żadne nie było eksporterem energii[10]. Od wielu lat za to można zaobserwować znaczne uzależnienie gospodarki unijnej od importu surowców z Rosji. W 2013 r. Rosja eksportowała 71% swojego gazu do Europy, z czego najwięcej do Włoch oraz Niemiec. Przekłada się to na wskaźnik importu energii dla Unii Europejskiej, która w 2014 r. importowała aż 70% gazu ziemnego (głównie z Rosji, ale także z Norwegii). Badania Eurostatu pokazują, że aż 6 państw jest uzależnionych od importu gazu z Rosji, zaś 3 z nich wykorzystują go do zaspokojenia ponad ¼ swojego całkowitego zapotrzebowania na energię. W komunikacie „Europejska strategia bezpieczeństwa energetycznego" zostało oszacowane, że opłaty za energię ze źródeł zewnętrznych wynoszą w Unii Europejskiej ponad 1 mld euro dziennie, czyli około 400 mld EUR w 2013 r.[11]

Duża część energii importowanej do Unii Europejskiej pochodzi z Rosji, co w obecnej sytuacji geopolitycznej grozi przerwaniem dostaw. Niepokój związany z dostarczaniem energii z Rosji pogłębił się wraz z konfliktem na Ukrainie. W odpowiedzi na rosyjsko-ukraiński kryzys gazowy w 2009 roku zmieniono normy prawne dotyczące dostaw. Rada Unii Europejskiej przyjęła dyrektywę 2009/119/WE nakładającą na państwa członkowskie obowiązek utrzymania minimalnych zapasów ropy naftowej lub produktów ropopochodnych. Powyższa dyrektywa ma zapobiegać potencjalnym przerwom w dostawach oraz minimalizować skutki przerw. Środki te zarazem tworzą mechanizmy efektywnego współdziałania państw członkowskich w przypadku sytuacji kryzysowych[12].

Unia Europejska pracuje także nad zintegrowaniem państw sąsiadujących ze swoim wewnętrznym rynkiem energii. W odpowiedzi na potrzebę zapewnienie bezpieczeństwa dostaw stworzono strategię opartą na korzystaniu z wielu źródeł energii, różnorodności dostawców oraz szlaków i mechanizmów transportu. Unia Europejska wychodzi z założenia, że ryzyko związane z zależnością energetyczną

---

9 Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r., Prawo energetyczne, Dz.U. 2006, nr 89, poz. 625, ze zm.

10 Eurostat, Raport Produkcja i import energii, Bruksela [dostęp 20.05.2017].

11 Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, „Europejska strategia bezpieczeństwa energetycznego", Bruksela 2014.

12 Dyrektywa Rady 2009/119/WE z dnia 14 września 2009 r. nakładająca na państwa członkowskie obowiązek utrzymywania minimalnych zapasów ropy naftowej lub produktów ropopochodnych, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2009.

można zmniejszyć, budując wiarygodne partnerstwo z państwami–dostawcami i państwami–odbiorcami. W celu osiągnięcia tych założeń Komisja Europejska przyjęła w 2011 roku komunikat zatytułowany „Polityka energetyczna UE: stosunki z partnerami spoza UE". Definiuje on stanowisko Unii Europejskiej następująco: „UE musi zdobyć na arenie międzynarodowej silną, wpływową i odpowiadającą jej aspiracjom pozycję, aby zabezpieczyć dostawy energii na swoje potrzeby, wspierając jednocześnie rozwój wolnych i przejrzystych rynków energii oraz przyczyniając się do zwiększenia bezpieczeństwa i stabilności produkcji i wykorzystania energii"[13].

Unia Europejska podejmuje się realizowania wielu inicjatyw, które umacniają więzi między dostawcami oraz odbiorcami energii. Ich głównym celem jest budowa gazociągów łączących Europę z jej wschodnimi i południowymi sąsiadami. Przykładem takich inwestycji jest rurociąg NordStream (z Rosji do Unii Europejskiej przez Morze Bałtyckie), który uruchomiono w listopadzie 2011 r. oraz gazociąg transadriatycki, łączący Turcję z Włochami przez Grecję i Albanię w celu transportu gazu z regionu Morza Kaspijskiego do Unii Europejskiej.

W maju 2014 roku Komisja Europejska przyjęła Strategię Bezpieczeństwa Energetycznego, której celem jest zapewnienie stabilnych i obfitych dostaw energii. Częścią strategii było przeprowadzenie przez wszystkie państwa członkowskie *Energysecurity-stress test*[14], który zakładał dwie sytuacje związane z przerwaniem dostaw energii:

- Całkowite odcięcie od gazu dostarczanego z Rosji do Unii Europejskiej,
- Przerwanie importu gazu z Rosji przez Ukraińską trasę tranzytową.

Wyniki badań pokazały, że długotrwała przerwa miałaby ogromny wpływ na gospodarkę Unii Europejskiej. Głównie dotknęłoby to kraje Europy Wschodniej, jak również kraje Wspólnoty Energetycznej. Badanie udowodniło także, że wzajemna współpraca wszystkich krajów członkowskich zapewniłaby dostęp do energii nawet w przypadku 6 miesięcznej przerwy. Rezultatem badania było przygotowanie przez wszystkie państwa regionalnych planów gotowości na rzecz bezpieczeństwa energetycznego.

Koncepcja zielonej gospodarki i strategia Europa 2020

Unia Europejska, aby sprostać wyzwaniom związanym z sektorem energetycznym, oparła swoje działania na Koncepcji Zielonej Gospodarki. Uważa się ją za bardziej ogólną koncepcję w odróżnieniu od zrównoważonego rozwoju. Stopniowo dokonuje się przeobrażenie, które ma na celu dbanie nie tylko o sferę ekonomiczną, ale także o sferę społeczną i środowiskową. Zielona gospodarka stanowi alternatywę dla obecnej gospodarki, która jeszcze do XX w. była oparta jedynie na

[13] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie bezpieczeństwa dostaw energii i międzynarodowej współpracy energetycznej – „Polityka energetyczna UE: stosunki z partnerami spoza UE", Bruksela 2011.

[14] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady „Europejska strategia bezpieczeństwa energetycznego", Bruksela 2014.

energii nieodnawialnej. Część badaczy uznaje zieloną gospodarkę nawet za pewien rodzaj rewolucji, ponieważ jej wpływ sięga daleko poza sferę ekonomiczną[15]. Pojęcie zrównoważonego i trwałego rozwoju zostało wprowadzone do słownictwa światowego w 1972 roku, na międzynarodowej konferencji ONZ, zaś dokładniejsze sformułowanie tej definicji pojawiło się w 1975 roku. Uznano, iż przez pojęcie trwałego rozwoju należy rozumieć: „…taki przebieg nieuchronnego i pożądanego rozwoju gospodarczego, który nie narusza w sposób istotny i nieodwracalny, środowiska życia człowieka i nie doprowadza do degradacji biosfery i godzi prawa przyrody, ekonomii i kultury"[16]. Urzeczywistnienie koncepcji zrównoważonego rozwoju nie jest łatwe, gdyż wiąże się z wprowadzeniem pewnych ograniczeń w zakresie swobody działalności gospodarczej. Zapoczątkowany w 2008 roku globalny kryzys ekonomiczny stał się impulsem, który sprawił, że pojęcie „zrównoważenie" nabrało większego znaczenia w debacie ekonomicznej.

Powstanie i rozwój koncepcji zielonej gospodarki były możliwe nie tylko ze względu na występowanie kryzysu ekonomicznego, ale także kryzysu ekologicznego oraz potrzeby gruntownych reform w gospodarce. Nie bez znaczenia są też zmiany demograficzne, klimatyczne oraz globalizacja. Rocznie na świecie przybywa 80 mln ludzi, co pociąga za sobą wzrost urbanizacji, większą produkcję żywności oraz większe zużycie wody pitnej[17]. Wraz ze wzrostem liczby ludności spadają zasoby surowców, co może budzić niepokoje społeczne a nawet przerodzić się w walkę o zaspokojenie podstawowych potrzeb człowieka.

Jedną z podstawowych potrzeb człowieka jest także dostęp do energii. Tymczasem systemy energetyczne Europy były dostosowywane w zbyt wolnym tempie do skali wyzwań, które stale się zwiększały. Przyjęcie do Unii Europejskiej państw o przestarzałej infrastrukturze i mniej konkurencyjnych sektorach energetycznych spowodowało, że dostosowanie do nowych wymogów energetycznych stało się jeszcze trudniejsze. W 2011 roku przyjęto inicjatywę „Energia 2020 – strategia na rzecz konkurencyjnego, zrównoważonego i bezpiecznego sektora energetycznego". Cele Unii Europejskiej w zakresie energii i zmiany klimatu zostały włączone do strategii Europa 2020. W nowej strategii skoncentrowano się na pięciu priorytetach[18]:

1. Osiągnięciu efektywności energetycznej w Europie.
2. Utworzeniu zintegrowanego prawdziwie ogólnoeuropejskiego rynku energii.
3. Nadaniu szerszych uprawnień konsumentom i uzyskaniu najwyższego poziomu bezpieczeństwa i pewności.

---

[15] R. Berger, *Zielony wzrost, zielony zysk: Jak zielona rewolucja stymuluje gospodarkę*, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer business, Warszawa 2011.

[16] http://www.mikroekonomia.net/system/publication_files/979/original/2.pdf?1315227136 [dostęp 25.05.2017].

[17] http://www.ekologia.pl/wiadomosci/srodowisko/juz-w-poniedzialek-bedzie-nas-7-miliardow,16152.html [dostęp 21.05.2017].

[18] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Energia 2020 Strategia Na Rzecz Konkurencyjnego, Zrównoważonego i Bezpiecznego Sektora Energetycznego, Bruksela 2011.

4. Wzmocnieniu przywództwa Europy w zakresie technologii energetycznych oraz innowacji.
5. Wzmocnieniu zewnętrznego wymiaru rynku energii UE.

W strategii Energia 2020 określono priorytety sektora energetycznego na okres 10 lat oraz działania, które należy podjąć w celu sprostania różnorodnym wyzwaniom, jak na przykład zapewnienie konkurencyjności cen na rynku i bezpieczeństwa dostaw. Kolejnym priorytetem strategii jest wzmocnienie wiodącej pozycji w dziedzinie technologii, a także skuteczne negocjacje z międzynarodowymi partnerami.

Unia Europejska boryka się z problemem coraz większego zapotrzebowania na energię oraz zmaga się z niestabilnością cen i zakłóceniami dostaw energii. Polityka energetyczna Unii Europejskiej jest ukierunkowana na bezpieczeństwo dostaw energii, konkurencyjność oraz zrównoważony rozwój. Powstanie Unii energetycznej zapewni dostęp do taniej i przyjaznej środowisku energii nie tylko mieszkańcom Unii Europejskiej, ale także przedsiębiorstwom. Gospodarka całej Unii Europejskie stanie się niskoemisyjna i zrównoważona, dzięki czemu może stać się pionierem w produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

Strategia Energia 2020 ustaliła cele związane z produkcją energii i zmieniającym się klimatem, które powinny być zrealizowane w ramach unijnej strategii energetycznej. Proponowane działania w ramach strategii to[19]:

- Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych do 2020 roku (w porównaniu do roku 1990).
- Do 2030 r. emisja CO_2 ma zostać zmniejszona o 40% w stosunku do poziomów panujących w 1990 roku.
- Udział energii pochodzącej z OZE w ogólnym zużyciu energii powinien wynosić 20%.
- Poprawa efektywności energetycznej o 20%.

Uzyskanie powyższych założeń jest możliwe dzięki zobowiązaniom wynegocjowanym przez państwa członkowskie. Udziału energii ze źródeł odnawialnych w całkowitym zużyciu energii różni się w poszczególnych państwach. Krajem o najmniejszym progu procentowym jest Malta, gdzie udział energii odnawialnej ma stanowić do 2020 roku 10% zużytej energii. W przeciwieństwie do Szwecji, która także do 2020 roku jest zobowiązana do 49% udziału energii odnawialnej[20]. W przypadku Polski udział energii ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii do 2020 roku ma wynosi 15%[21]. Z obecnych danych wynika, że Unia Europejska ma szansę zrealizować wyznaczone cele do 2020 roku, ponieważ w latach 1990–2012 emisja gazów cieplarnianych została ograniczona o 18%, zaś udział energii pochodzącej z OZE wyniósł 14,1%[22].

---

19 Tamże.

20 https://ec.europa.eu/energy/en/topics/renewable-energy [dostęp 20.05.2017].

21 Energia ze źródeł odnawialnych w 2015 roku, GUS, Warszawa 2016.

22 https://europa.eu/european-union/topics/energy_pl [dostęp 20.05.2017].

Rozszerzeniem działań przyjętych na rok 2020 jest strategia Energia 2030, która zakłada:

- Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych do 2030 r. o co najmniej 40% (w porównaniu z rokiem 1990),
- Co najmniej 27-procentowy udział energii ze źródeł odnawialnych do 2030 r.,
- Co najmniej 27-procentowa poprawa efektywności energetycznej do 2030 r. oraz wspieranie budowy pełnego wewnętrznego rynku energii[23].

Rozwinięcie przyjętych celów na rok 2020 i 2030 wraz z działaniami dodatkowymi w perspektywie długoterminowej ujęto w marcu 2011 roku w dokumencie zatytułowanym „Plan działania prowadzący do przejścia na konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną do 2050 r."[24] Jak wynika z dokumentu do 2050 r. ma nastąpić ograniczenie emisji gazów cieplarnianych do atmosfery aż o 80–95% w stosunku do poziomów z 1990 roku. Unijni eksperci zapewniają, że choć z roku na rok obciążenia związane z ograniczaniem emisji będą rosnąć, realizacja założeń będzie możliwa dzięki szerszemu wykorzystaniu czystych technologii. Należy jednak pamiętać, że te cele stanowią duże wyzwanie dla gospodarki europejskiej, gdyż przejście na drogę niskoemisyjną będzie wymagało dużych nakładów inwestycyjnych, a w szczególności w infrastrukturę energetyczną.

Rozwój alternatywnych źródeł energii w wybranych krajach

Analizując źródła energii odnawialnej Polska najwięcej pozyskuje z elektrowni opalanych biomasą oraz elektrowni wiatrowych (rys. 1). Warto zwrócić uwagę, że przyrost energii wiatrowej w 2015 roku był spowodowany zmianami w systemie wsparcia odnawialnych źródeł energii, które miały wejść w życie 1 stycznia 2016 roku. Inwestorzy, obawiając się nowych przepisów, starali się uruchomić jak najwięcej wiatraków, co gwarantowało im pozostanie w dotychczasowym systemie wsparcia. Uwzględniając zaistniałą sytuację, nie można przewidzieć jak dalej potoczy się rozwój tego sektora energii odnawialnej.

Wzrost udziału energii odnawialnej w sektorze energetycznym Polski jest bezpośrednio związany z wymogami postawionymi przez Unię Europejską. Rozwój odnawialnych źródeł energii jest jednym z najważniejszych kierunków polityki energetycznej w Polsce do 2030 roku. Do głównych założeń do 2030 roku należą[25]:

- Wzrost udziału OZE w finalnym zużyciu energii co najmniej do poziomu 15% w 2020 roku oraz jego dalszy wzrost przez następne lata (do 20% w roku 2030).

[23] Pismo przewodnie, Rada Europejska-konkluzje, Bruksela, [dostęp 23.10.2014].

[24] Plan działania prowadzący do przejścia na konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną do 2050 r. Komisja Europejska. KOM(2011)112, Bruksela 2011.

[25] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Ramy polityczne na okres 2020–2030 dotyczące klimatu i energii, Bruksela 2014.

- Osiągnięcie w 2020 roku 10% udziału biopaliw w rynku paliw transportowych.
- Zwiększenie wykorzystania biopaliw II generacji.
- Ochrona lasów przed nadmiernym eksploatowaniem.
- Wykorzystanie obszarów rolniczych na cele OZE.
- Zwiększenie stopnia dywersyfikacji źródeł dostaw.

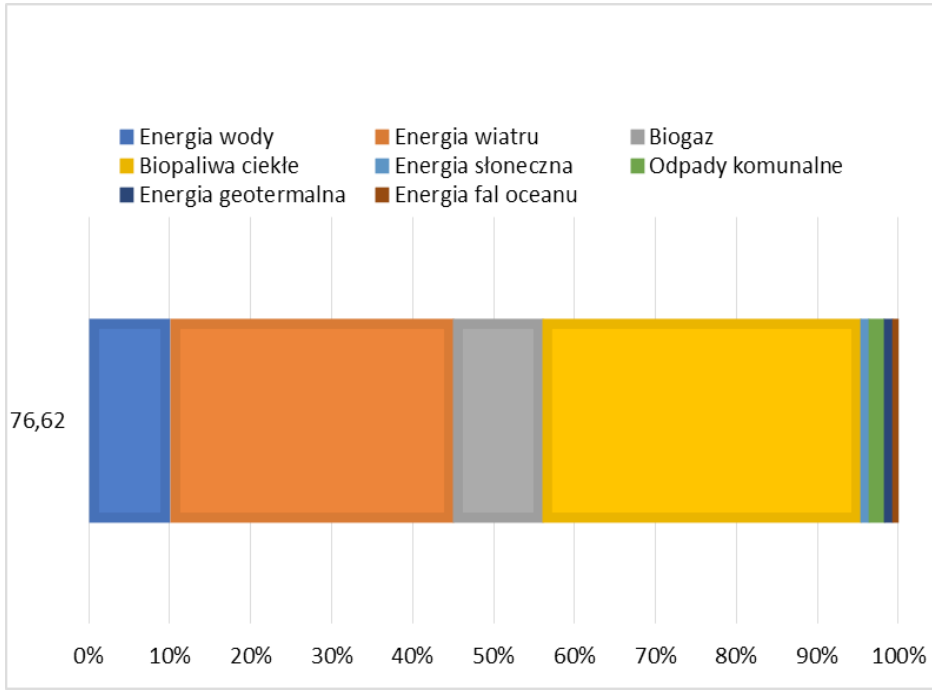

Rysunek 1. Struktura pozyskania energii pierwotnej ze źródeł odnawialnych w 2014 roku
Źródło: GUS, Struktura pozyskania energii pierwotnej ze źródeł odnawialnych w 2014 roku, Warszawa.

Pomijając wiele zalet energii ze źródeł odnawialnych, należy zwrócić uwagę, że wprowadzenie OZE nie zawsze jest proste i często wymaga dużych nakładów finansowych. Z takim problemem spotkały się Niemcy, gdzie można zaobserwować transformację sektora energetycznego. Następuje zmiana wzorca całego systemu energetycznego kraju, zwana Energiewende. Jest to projekt polityczny, który zakłada odejście nie tylko od paliw kopalnych, ale również od energetyki jądrowej. Kolejnym celem projektu jest rozwijanie technologii przyjaznych środowisku i sektora OZE. Dokonuje się tam przeobrażenie w kierunku zrównoważonego dostarczania energii w perspektywie długoterminowej. W Niemczech obecny udział OZE w produkcji prądu wynosi 25%. Energiewende zakłada, że do 2050 roku aż 80% energii będzie wytwarzane przez odnawialne źródła energii[26]. Łączenie sieci energetycznych umożliwia transfer zielonej energii do krajów, w których prądu

[26] Niemiecka transformacja energetyczna Fakty, Heinrich BöllStiftung, Warszawa 2015, s. 13.

z OZE może zabraknąć. Przestawienie gospodarki na odnawialne źródła energii nie polega jedynie na zwiększeniu liczby instalacji czy też turbin wiatrowych i paneli fotowoltaicznych. W perspektywie czasu zielona rewolucja okazała się bardzo droga. Niemieckie sieci przemysłowe nie potrafiły sprostać potrzebom nowej infrastruktury. Kolejnym problemem jest przesyłanie nadwyżek energii przez instalacje energetyczne w Polsce oraz innych państwach graniczących z Niemcami. Generowane nadwyżki pochodzą w znacznej części z farm wiatrowych usytuowanych na północy Niemiec. Sieć energetyczna nie była w stanie wytrzymać stałego przyrostu mocy, co powodowało ciągłe przeciążenia. Sytuacja ta doprowadziła do wielu sporów między Niemiecką, a Polską stroną[27].

Następnym przykładem gospodarki, która dąży do całkowitego uniezależnienia się od energii nieodnawialnej jest Szwecja[28]. Najnowsze dane unijne mówią, że Szwecja ma 52% udziału energii odnawialnej w całym koszyku energetycznym kraju, co daje najlepszy wynik pośród krajów europejskich[29]. Jeszcze 45 lat temu Szwecja opierała się w 75% na energii produkowanej z ropy[30]. Taką zmianę zawdzięcza się konsekwentnej realizacji przez wszystkie kolejne rządy strategii przyjętej w latach 70. XX wieku, kiedy miał miejsce kryzys naftowy. W 2005 roku rząd wprowadził specjalny program mający na celu zwiększenie efektywności energetycznej w przemyśle. Dzięki podjętym działaniom około 180 energochłonnych branż uzyskało zwolnienie podatkowe w zamian za sporządzenie planów energetycznych i podjęcie kroków zmierzających do ograniczenia zużycia. Rząd inwestuje duże kwoty w informowanie społeczeństwa o możliwościach oszczędzania energii w gospodarstwach domowych. W Szwecji źródłem energii elektrycznej w 81% są hydroelektrownie oraz elektrownie atomowe, 10% pochodzi z elektrowni opalanych biopaliwem, a około 9% produkowane jest z wiatraków[31]. Trwają także poszukiwania nowych źródeł energii. Bardzo duży potencjał Szwecja widzi w etanolu, który jest produkowany głównie ze zbóż. Badania są prowadzone nad pozyskiwaniem etanolu z celulozy, który jest nazywany biopaliwem drugiej generacji, ponieważ jest bardziej wydajny od etanolu produkowanego ze zbóż.

---

27 Tamże.

28 http://www.government.se/articles/2016/06/agreement-on-swedish-energy-policy/ [dostęp 25.05.2017].

29 https://sweden.se/society/energy-use-in-sweden/ [dostęp 25.05.2017].

30 http://www.rp.pl/Energianews/305109897-Wykorzystywana-w-Szwecji-energia-pochodzi-glownie-ze-zrodel-niekonwencjonalnych.html#ap-1 [dostęp 25.05.2017].

31 https://www.globallegalinsights.com/practice-areas/energy/global-legal-insights---energy-5th-ed./sweden [dostęp 23.05.2017].

Podsumowanie

Sektor energetyczny to kwestia strategiczna dla każdego państwa. Unijna koncepcja bezpieczeństwa energetycznego znacząco zmieniła się od momentu jej założenia. Lata 70. i 80. XX w. opierały się na zapewnieniu nieprzerwanych dostaw energii pierwotnej, z naciskiem na ropę naftową. Obecna koncepcja bezpieczeństwa energetycznego obejmuje energię wraz z infrastrukturą oraz wszelkie procesy, które prowadzą do poprawy efektywności energetycznej. Unia Europejska stanęła przed koniecznością zjednoczenia na pozór sprzecznych celów, produkcji większej ilości energii przy zminimalizowaniu zużycia energii ze źródeł nieodnawialnych. Realizacja powyższych celów jest możliwa dzięki wielu inicjatywom i strategiom, nakładającym na kraje członkowskie zobowiązania energetyczne. Przez wiele lat pomijano czynnik środowiskowy w decyzjach gospodarczych. Tymczasem negatywne skutki eksploatacji Ziemi zmusiły państwa na całym świecie do współpracy i integracji w tym zakresie.

W powyższej pracy przeanalizowano podstawowe cele, ograniczenia oraz perspektywy rozwoju bezpieczeństwa energetycznego w Unii Europejskiej, na podstawie czego należy stwierdzić że:

- Polityka Unii Europejskiej jest skierowana na rozwój odnawialnych źródeł energii, które mają do 2050 roku odegrać kluczową rolę w unijnej gospodarce. Stopniowe uniezależnienie się od surowców kopalnych i inwestowanie w alternatywne źródła energii pozwala krajom członkowskim zmniejszyć ryzyko związane z importem surowców. W celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego państwa Unii są zobowiązane uwzględniać w swojej polityce działania na rzecz zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Przekłada się to nie tylko na sytuację gospodarczą, ale także na poprawę stanu środowiska oraz zdrowia ludzi.
- Pomimo wielu zalet strategii wprowadzanych przez Unię Europejską, pojawiają się ograniczenia, które mogę spowolnić realizację założonych celów. Inwestycje w energię odnawialną wiążą się ze znacznymi kosztami finansowymi. Często mogą sobie na to pozwolić tylko bogate państwa, które stać na lokowanie kapitału w badania nad rozwojem sektora energii odnawialnej.
- Przewiduje się, że cele Unii stworzone w strategii Energia 2020 zostaną spełnione. Dzięki aktywnej polityce na rzecz ochrony środowiska można dostrzec poprawę stanu środowiska krajów członkowskich. Główne zmiany dotyczą emisji CO_2 do atmosfery, co jest związane ze stopniowym odchodzeniem od brązowej gospodarki.
- Strategie przyjęte przez Unię Europejską są działaniami długofalowymi. Surowce kopalne nadal stanowią znaczne źródło energii, dlatego na razie niemożliwe jest całkowite przejście na energię odnawialną. Polityka Unii Europejskiej dąży do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego krajom członkowskim, nawet, kiedy zasoby surowców kopalnych się skończą.

Bibliografia

Berger R., *Zielony wzrost, zielony zysk: Jak zielona rewolucja stymuluje gospodarkę*, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer business, Warszawa 2011.
Dyrektywa Rady 2009/119/WE z dnia 14 września 2009 r. nakładająca na państwa członkowskie obowiązek utrzymywania minimalnych zapasów ropy naftowej lub produktów ropopochodnych, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej 2009.
Energia ze źródeł odnawialnych w 2015 roku, GUS, Warszawa 2016.
Eurostat, Raport Produkcja i import energii, Bruksela.
Eurostat, Share of renewables in gross inland energy consumption, 2014.
Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady „Europejska strategia bezpieczeństwa energetycznego", Bruksela 2014.
Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie bezpieczeństwa dostaw energii i międzynarodowej współpracy energetycznej – „Polityka energetyczna UE: stosunki z partnerami spoza UE", Bruksela 2011.
Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Energia 2020 Strategia Na Rzecz Konkurencyjnego, Zrównoważonego i Bezpiecznego Sektora Energetycznego, Bruksela 2011.
Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Ramy polityczne na okres 2020–2030 dotyczące klimatu i energii, Bruksela 2014.
Kraje emitujące najwięcej CO_2, .http://www.bankier.pl/wiadomosc/Te-kraje-emituja-najwiecej-CO2-7482604.html [dostęp 24.05.2017].
Mazur-Wierzbicka E., *Koncepcja zrównoważonego rozwoju jako podstawa gospodarowania środowiskiem przyrodniczym*.
Niemiecka transformacja energetyczna Fakty, Heinrich BöllStiftung, Warszawa 2015.
Pismo przewodnie, Rada Europejska – konkluzje, Bruksela 23.10.2014 r.
Plan działania prowadzący do przejścia na konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną do 2050 r. Komisja Europejska. KOM(2011)112, Bruksela 2011.
Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych S.A, Sektor energetyczny w Polsce.
Priorytety Strategii Europa 2020, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_pl.htm [dostęp 20.05.2017].
Raport WHO „Global Urban Ambient Air Pollution Database", 2016.
Renewable energy consumption 1990–2014, http://data.worldbank.org/indicator/EG.FEC.RNEW.ZS [dostęp 25.05.2017].
RenewableEnergy.https://ec.europa.eu/energy/en/topics/renewable-energy [dostęp 20.05.2017].
Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r, Prawo energetyczne, Dz.U. 2006, nr 89, poz. 625, ze zm.
Ważniewski P., *Kryzys klimatyczny i próby jego przezwyciężenia*, Unia Europejska.pl, 2016.
http://www.bp.com.
http://www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Share_of_renewables_in_gross_inland_energy_consumption,_2014_(%25)_YB16.png.
www.ekologia.pl/wiadomosci/srodowisko/juz-w-poniedzialek-bedzie-nas-7-miliardow,16152.html
www.europa.eu.
www.globallegalinsights.com/practice-areas/energy/global-legal-insights---energy-5th-ed./sweden
www.government.se.
www.mikroekonomia.net.
www.numbeo.com.
www.rp.pl/Energianews/305109897-Wykorzystywana-w-Szwecji-energia-pochodzi-glownie-ze-zrodel-niekonwencjonalnych.html#ap-1
www.sweden.se.

Ekologiczna i społeczna odpowiedzialność biznesu jako źródło przewagi konkurencyjnej

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.08

Marta Sroka
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest analiza idei Ekologicznej i Społecznej Odpowiedzialności Biznesu oraz jej udziału w budowaniu pozytywnego wizerunku przedsiębiorstw. Rosnące oczekiwania wobec przedsiębiorców są związane z coraz większą świadomością ekologiczną społeczeństwa. Organizacje dostrzegają konieczność realizacji działań proekologicznych i prospołecznych. Prowadzone działania na rzecz środowiska i zrównoważonego rozwoju przyczyniają się do wzrostu konkurencyjności przedsiębiorstw na rynku.

Pojęcie konkurencyjności i przewagi konkurencyjnej

W dzisiejszych czasach przedsiębiorstwom są stawiane liczne wyzwania. Żyjąc w dobie globalizacji i otwartych rynków, organizacje muszą charakteryzować się określonym poziomem konkurencyjności. Aby osiągać sukces, kluczowe jest efektywne wykorzystywanie posiadanych zasobów – rzeczowych, finansowych, ludzkich. Przedsiębiorstwa wciąż ewoluują, dostosowują się do obecnych warunków działalności gospodarczej. Konkurencyjność jest jedną z najważniejszych sił rozwoju gospodarki, dlatego skupia tak dużą uwagę przedsiębiorstw.

Konkurencyjnością nazywa się zdolność podmiotu do rywalizacji i konkurowania, czyli podejmowania działań, które prowadzą organizacje do osiągnięcia takich samych (lub podobnych) celów, do których w tym samym czasie i podobnych warunkach i otoczeniu zabiegają inne podmioty gospodarcze. Według definicji OECD konkurencyjność to „zdolność przedsiębiorstw, przemysłów, regionów, państw lub ponadnarodowych obszarów do generowania w wyniku wystawienia na międzynarodową konkurencję relatywnie wysokich dochodów z czynników produkcji oraz wysokiej stopy zatrudnienia, opartych na trwałych podstawach”[1]. S. Ignatiuk określa konkurencyjność, jako „zdolność danej firmy do korzystnego z punktu widzenia

[1] *Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators,* STI Working Papers, No. 5, OECD, Paris 1996, s. 20.

ekonomicznego i skutecznego realizowania wybranego celu"[2]. Zaznacza, iż pojęcie konkurencyjności może odnosić się przedmiotowo do poszczególnych produktów i usług, a także podmiotowo do sektorów oraz poszczególnych przedsiębiorstw. Według M. Lubińskiego[3] konkurencyjność jest pojęciem wartościującym, odzwierciedlającym pewien stan pożądany. Termin ten w odniesieniu do gospodarki i przedsiębiorstwa zawiera takie cechy, jak: sprzedawanie wyrobów z zyskiem w kraju i za granicą, zdolność do utrzymywania a nawet umacniania udziałów w rynkach oraz zdolność do zrównoważonego rozwoju w długim okresie. E. Cyrkon postrzega konkurencyjność przedsiębiorstw, jako proces, w którym uczestnicy rynku, dążąc do realizacji swoich interesów, próbują przedstawić korzystniejsze od innych oferty ceny, jakości lub innych cech wpływających na decyzje zawarcia transakcji[4]. Wzrost konkurencyjności następuje, gdy przedsiębiorstwo się rozwija, np. zwiększając swoje zyski, inwestując w nowe rozwiązania, wchodząc na nowe rynki.

Podsumowując, aby przedsiębiorstwo było konkurencyjne, musi zaspokajać potrzeby konsumentów, spełniać ich oczekiwania związane z produktem lub usługą oraz posiadać pełną akceptację produktów i usług przez konsumentów. Konkurencyjność można uznać za jeden z celów przedsiębiorstwa.

Przewaga konkurencyjna to wynik wielu czynników, które wzajemnie na siebie oddziałują i są związane zarówno z otoczeniem, w jakim działa dane przedsiębiorstwo jak i z samym przedsiębiorstwem. Może być rozumiana, jako zajmowanie przez przedsiębiorstwo lepszej pozycji w branży, osiąganie lepszych wyników, umiejętność robienia czegoś lepiej niż konkurenci. Działania przedsiębiorstw, które przyczyniają się do osiągania przewagi konkurencyjnej są jedną z sił, która wpływa na rozwój konkurencji. Motywują przedsiębiorstwa do podejmowania bardziej wzmożonych działań w zakresie procesów konkurencyjnych. Czynniki wpływające na przewagę konkurencyjną można podzielić na zewnętrzne – tkwiące w otoczeniu oraz wewnętrzne, czyli te tkwiące w przedsiębiorstwie.

Czynniki zewnętrzne, czyli związane z otoczeniem, w jakim funkcjonuje dane przedsiębiorstwo ulegają dalszemu podziałowi na czynniki, tzw. makrootoczenia, czyli związane z gospodarką kraju i procesami rynkowymi, oraz mikrootoczenia, czyli najbliższego otoczenia firmy.

Czynniki związane z otoczeniem dalszym – makrootoczeniem, to czynniki[5]:

- polityczno-prawne,
- ekonomiczne,
- demograficzne,

---

[2] S. Ignatiuk, *Konkurencyjność przedsiębiorstw z sektora MSP na rynku polskim*, Politechnika Białostocka, Białystok 2011, s. 13.

[3] M. Lubiński, *Konkurencyjność gospodarki. Pojęcia i sposoby mierzenia*, [w:] *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki Polski – uwarunkowania i perspektywy*. Raporty. Studia nad konkurencyjnością, IRiSS, Warszawa 1995, s. 10–11.

[4] E. Cyrkon, *Kompendium wiedzy o gospodarce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Poznań 2000, s. 35.

[5] A. Kozioł, *Analiza makrootoczenia*, [w:] Janasz K., Janasz W., Kozioł K., Szopik K. (red.), *Zarządzanie strategiczne. Koncepcje, metody, strategie*, Difin, Warszawa 2008, s.154.

- społeczno-kulturowe,
- technologiczne
- naturalne.

Czynniki polityczno-prawne wpływają przede wszystkim na szansy i zagrożenia dla przedsiębiorstwa. Wyróżniamy tutaj politykę fiskalną państwa (normy podatkowe), przepisy prawa pracy, opłaty ZUS, pomoc otrzymywana ze środków publicznych, prawo zamówień publicznych, wysokość minimalnej płacy itd. Do tej grupy czynników zaliczamy również regulacje związane z ochroną środowiska.

Czynniki ekonomiczne to te, które są związane ze stanem gospodarki. Zaliczamy tutaj wzrost PKB, poziom inflacji, stopy procentowe, bezrobocie, kursy walut oraz model gospodarki rynkowej. Poza tym, ważnymi wskaźnikami zaliczanymi do tej grupy są także poziom dochodów konsumentów, ich oszczędności, poziom cen dóbr oraz dostępność kredytów.

Czynniki demograficzne, czyli wielkość populacji, gęstość zaludnienia, wiek i płeć konsumentów oraz wykształcenie, wpływają na liczbę potencjalnych klientów.

Czynniki społeczno-kulturowe tj. wzorce gospodarstw domowych, styl życia, hierarchia wartości, wpływają na zachowania nabywcze konsumentów, strukturę i wielkość wydatków na poszczególne dobra.

Czynniki technologiczne, czyli nakłady na badania, postęp technologiczny, liczba wprowadzonych innowacji o charakterze masowym, szybkość transferu technologii, wpływają na możliwości produkcyjne i sprzedażowe przedsiębiorstw. Zmiany technologiczne mogą być szansą dla firm, ale również spowodować upadek niektórych gałęzi przemysłu.

Czynniki naturalne, tj. jakość środowiska przyrodniczego w pobliżu przedsiębiorstw, określają związek przedsiębiorstwa ze środowiskiem naturalnym. Wpływają na dostępność surowców do produkcji. Do czynników naturalnych zaliczamy warunki klimatyczne, ukształtowanie terenu, zasoby wodne i surowcowe itp.

Wszystkie powyżej wymienione czynniki makroekonomiczne są niezależne od przedsiębiorstwa, które musi zaakceptować otoczenie i przystosować się do niego.

Czynniki mikrootoczenia to „zjawiska, procesy i podmioty, które oddziałują bezpośrednio na przedsiębiorstwo i są przedmiotami jego oddziaływań”[6]. Są to, więc wszystkie podmioty, wywierające wpływ na przedsiębiorstwo, ale też te, na które wpływa dana organizacja (im lepsza pozycja firmy, tym większy możliwy wpływ na otoczenie). Do czynników wewnętrznych zaliczamy[7]:

- siłę przetargową dostawców,
- siłę przetargową odbiorców (klientów),
- dostępność substytutów,
- konkurencję w obsługiwanym sektorze,
- podmioty nowo wchodzące do sektora.

---

[6] E. Urbanowska-Sojkin, P. Banaszyk, H. Witczak, *Zarządzanie strategiczne przedsiębiorstwem*, PWE, Warszawa 2004, s. 105.

[7] M.E. Porter, *Strategia konkurencji metody analizy sektorów i konkurentów*, PWE, Warszawa 1994 , s. 24.

Są to wszystkie podmioty, z którymi dane przedsiębiorstwo jest powiązane i zachodzi między nimi relacja sprzężenia zwrotnego.

Do czynników wewnętrznych przedsiębiorstwa zaliczamy jego zasoby materialne, takie jak majątek trwały, aktywa finansowe, budynki, maszyny, lokalizacja przedsiębiorstwa oraz aktywa niematerialne, czyli kapitał ludzki, kompetencje pracowników, jakość i innowacyjność oferowanych produktów, strategiczne zasoby wiedzy, struktura i kultura organizacyjna, działalność marketingowa itp.

Istota Ekologicznej i Społecznej Odpowiedzialność Biznesu

Koncepcja Ekologicznej i Społecznej Odpowiedzialności Biznesu (ECSR – *Environmenal Corporate Social Responsibility*) jest rozwinięciem koncepcji Społecznej Odpowiedzialności Biznesu (CSR – *Corporate Social Responsibility*), zgodnie, z którą przedsiębiorstwa w swoich działaniach dążą do zrównoważonego rozwoju oraz dobrowolnie uwzględniają interesy społeczne, relacje z interesariuszami, pracownikami oraz aspekty środowiskowe. Efektem takich działań są korzyści nie tylko dla biznesu i przedsiębiorstwa, ale przede wszystkim dla całego społeczeństwa. Przedsiębiorstwo społecznie odpowiedzialne inwestuje w zasoby ludzkie, ochronę środowiska oraz relacje z otoczeniem firmy. Pojęcie CSR definiuje standard ISO 26000, który określa CSR jako „odpowiedzialność organizacji za wpływ jej decyzji i działań (produkty, serwis, procesy) na społeczeństwo i środowisko”[8]. Wymienia następujące obszary, które powinny być uwzględnione przy stosowaniu strategii CSR:

- ład organizacyjny – zasady i normy odnoszące się do szeroko rozumianego zarządzania firmą; są to polityki, kodeksy i strategie CSR,
- prawa człowieka – poszanowanie godności oraz praw obywatelskich, politycznych, ekonomicznych, socjalnych, kulturowych człowieka; zapobieganie mobbingowi w miejscu pracy i dyskryminacji; wzmacnianie ochrony praw pracowniczych,
- praktyki z zakresu pracy – wszystkie działania związane z pracownikami firmy oraz z pracownikami podwykonawców, dostawców itp., są to dobre praktyki wychodzące poza przepisy prawa, związane z warunkami pracy, zapewnieniem bezpieczeństwa w miejscu pracy, rozwój społeczny poprzez szkolenia pracownicze, organizacje otwartych spotkań z zarządem, utrzymywanie otwartych i uczciwych relacji,
- relacje z konsumentami – prowadzenie przejrzystych i uczciwych działań marketingowych, przekazywanie rzetelnych informacji na temat oferowanych produktów i usług; edukacja społeczna promująca konsumpcję zrównoważoną oraz ochronę zdrowia; jakość obsługi konsumentów, jasne warunki rozpatrywania reklamacji,

[8] http://www.odpowiedzialnafirma.pl/o-csr/iso-26000 (dostęp: 25.05.2017).

- zaangażowanie społeczne – współpraca z organizacjami pozarządowymi, wspieranie społeczności lokalnej i rozwiązywanie ich problemów, tworzenie miejsc pracy, wspieranie projektów edukacyjnych, zdrowotnych, kulturalnych itp.,
- ochrona środowiska naturalnego – podejmowanie działań zmniejszających negatywny wpływ przedsiębiorstwa na środowisko – zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń, zużycia zasobów naturalnych, prądu, papieru itd., podniesienie efektywności ekologicznej w procesach produkcyjnych.

To właśnie na ostatnim aspekcie skupia swoją uwagę koncepcja Ekologicznej Odpowiedzialności Biznesu. Obejmuje ona inicjatywy podejmowane przez przedsiębiorstwo, mające na celu ograniczenie jego wpływu na środowisko naturalne. Działania te obejmują zmiany w obrębie produktów, procesów oraz polityki firmy. Związane są z ograniczeniem zużycia energii i generowania odpadów. Często wykorzystuje się ekologicznie zrównoważone źródła zasobów. Czynnik ekologiczny jest coraz częściej uwypuklany oraz podnoszony do wymiaru strategicznego w przedsiębiorstwie. W koncepcji ESCR rozważa się wewnętrzne oraz zewnętrzne założenia prowadzenia biznesu z uwzględnieniem kryteriów ekologicznych, tj. ekologizacja procesów biznesowych, ekologiczność produktów. Ponadto założenia dotyczą działalności w kierunku zaspokojenia potrzeb interesariuszy zewnętrznych i wewnętrznych oraz tworzenia wewnętrznych centrów ekologicznej i społecznej odpowiedzialności biznesu, będących źródłem pomiaru i monitorowania strategii opartej na kryteriach ekologicznych[9].

Chodyński[10] uważa, że znaczące zainteresowanie odpowiedzialnością ekologiczną wynika z tego, iż aspekt ekologiczny stanowi podstawę rozwoju przedsiębiorstwa oraz źródło przewagi konkurencyjnej. Proekologiczne podejście firmy wyróżnia ją na rynku, dzięki czemu może stać się czynnikiem sukcesu rynkowego. Czynnik ekologiczny odgrywa również ważną rolę w procesach internacjonalizacji przedsiębiorstw i stanowi podstawę dialogu społecznego oraz płaszczyznę porozumienia pomiędzy akcjonariuszami a innymi interesariuszami. Ważnym aspektem są również innowacje ekologiczne, zwane ekoinnowacjami. Poprawiają efektywność wykorzystania zasobów naturalnych oraz minimalizują negatywny wpływ przedsiębiorstwa na środowisko. Stosowanie innowacji ekologicznych wpływa pozytywnie nie tylko na środowisko, ale również na reputację i wizerunek firmy, co może przekładać się na większe zyski, jednak problemem ich wprowadzenia są duże nakłady finansowe.

---

[9] A. Chodyński, A. Jabłoński, M. Jabłoński, *Environmental Corporate Social Responsibility (ESCR) – koncepcja strategiczna budowy wartości firmy oparta na kryteriach ekologicznych*, Przegląd Organizacji 2008, nr 3, s. 30–32.

[10] A. Chodyński, *Odpowiedzialność ekologiczna przedsiębiorstwa wobec interesariuszy.* Przegląd Organizacji 2010, nr 5, s. 36–40.

Korzyści stosowania strategii ESCR

Koncepcja Ekologicznej i Społecznej Odpowiedzialności Biznesu częściej stosowana jest przez duże przedsiębiorstwa. Wynika to z faktu, iż w sferze małych i średnich przedsiębiorstw nie jest zakorzenione stosowanie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju. Jednakże, nawet małe przedsiębiorstwa zaczynają zauważać korzyści płynące ze stosowania wyżej wymienionej strategii. Przedsiębiorcy upatrują zysków nie tylko w niematerialnych wartościach, ale także w realnych korzyściach materialnych. A. Chodyński zaznacza, że proekologiczne podejście przedsiębiorstw wpływa na ich pozycję konkurencyjną. ECSR stanowi koncepcję zwiększenia wartości przedsiębiorstwa poprzez dynamikę wykorzystania kryteriów ekologicznych dla spełnienia potrzeb akcjonariuszy i innych interesariuszy[11]. Przyczynia się do poprawy relacji z interesariuszami, ułatwia zdobycie zaufania zarówno wśród społeczności lokalnej jak i władz lokalnych. Następuje również wzrost zainteresowania inwestorów, a co za tym idzie pozyskania nowych środków finansowych. Stosowanie strategii ESCR ma również pozytywny wpływ na wartości pozafinansowe, takie jak wzrost reputacji, rozpoznawalność marki. Warto zauważyć, że oczekiwania konsumentów w zakresie polityki ekologicznej firm stale rosną. Konsumenci posiadają coraz większą świadomość ekologiczną i coraz częściej chcą uczestniczyć w ochronie środowiska i tego samego oczekują od przedsiębiorstw. Dzięki proekologicznemu podejściu przedsiębiorstwa zyskują lojalność klientów oraz kontrahentów. Postępowanie w zgodzie z koncepcją ESCR wpływa również na wzrost innowacyjności, dzięki czemu następuje wzrost efektywności i wydajności przedsiębiorstw. Następuje spadek kosztów poprzez ograniczenie zużycia zasobów naturalnych i wytwarzania odpadów. Stosowanie zasad ESCR poprawia jakość produktów, co przekłada się na wzrost sprzedaży. Pozytywne zmiany są również zauważane wewnątrz firmy. Następuje podnoszenie standardów postępowania względem pracowników. Stosowanie dialogu społecznego pomaga uniknąć konfliktów i pomaga w rozwiązywaniu sporów w sposób etyczny.

Podsumowanie

Nadmierna eksploatacja środowiska naturalnego powoduje jego degradację i obniżenie jakości życia. Podmioty gospodarcze ponoszą odpowiedzialność za wpływ jaki wywierają na społeczeństwo oraz na środowisko. Wzrost świadomości społeczeństwa odnośnie ochrony środowiska motywuje przedsiębiorstwa do etycznego i przejrzystego działania. Interesariusze zwracają uwagę nie tylko na wskaźniki finansowe wykazywane w raportach i sprawozdaniach, ale coraz częściej na aspekty pozafinansowe, takie jak oddziaływanie jednostki na środowisko

[11] A. Chodyński, *Odpowiedzialność ekologiczna w proaktywnym rozwoju przedsiębiorstw,* Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011.

naturalne, przestrzeganie praw pracowniczych i społecznych. Prowadzenie odpowiedzialnego biznesu przynosi korzyści nie tylko dla środowiska, ale również dla samego przedsiębiorstwa, które zyskuje lojalność konsumentów i interesariuszy. Przedsiębiorstwa charakteryzujące się proekologicznym i prospołecznym podejściem, wyróżniają się na tle konkurencji i zdobywają przewagą konkurencyjną. Kształtowanie pozytywnego wizerunku firmy odgrywa bardzo ważną rolę w rozwoju przedsiębiorstwa. Koncepcja ESCR jest narzędziem do budowania silnej pozycji na rynku oraz reputacji. Wzrasta również kultura organizacyjna przedsiębiorstwa.

Bibliografia

Chodyński A., Jabłoński A., Jabłoński M., *Environmental Corporate Social Responsibility (ESCR) – koncepcja strategiczna budowy wartości firmy oparta na kryteriach ekologicznych*, Przegląd Organizacji 2008, nr 3, 30–32.

Chodyński A., *Odpowiedzialność ekologiczna przedsiębiorstwa wobec interesariuszy. Przegląd Organizacji 2010*, nr 5, s. 36–40.

Chodyński A., *Odpowiedzialność ekologiczna w proaktywnym rozwoju przedsiębiorstw*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2011.

Cyrkon E., *Kompendium wiedzy o gospodarce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Poznań 2000.

Globalisation and Competitiveness: Relevant Indicators, STI Working Papers, No. 5, OECD, Paris 1996.

Ignatiuk S., *Konkurencyjność przedsiębiorstw z sektora MSP na rynku polskim*, Politechnika Białostocka, Białystok 2011.

Kozioł K., *Analiza makrootoczenia*, [w:] Janasz K., Janasz W., Kozioł K., Szopik K. (red.), *Zarządzanie strategiczne. Koncepcje, metody, strategie*, Difin, Warszawa 2008.

Lubiński M., *Konkurencyjność gospodarki. Pojęcia i sposoby mierzenia*, [w:] *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki Polski – uwarunkowania i perspektywy. Raporty. Studia nad konkurencyjnością,* IRiSS, Warszawa 1995.

Porter M.E., *Strategia konkurencji metody analizy sektorów i konkurentów*, PWE, Warszawa 1994 .

Urbanowska-Sojkin E., Banaszyk P., Witczak H., *Zarządzanie strategiczne przedsiębiorstwem*, PWE, Warszawa 2004.

www.odpowiedzialnafirma.pl/o-csr/iso-26000, (dostęp 25.05.2017).

www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD (96)43&docLanguage=En, (dostęp: 25.05.2017).

Kobiety na europejskim rynku pracy w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.09

Monika Mazur
Doktorantka,
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny,
Instytut Ekonomik Stosowanych i Informatyki, Katedra Pracy i Polityki Społecznej

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest analiza sytuacji kobiet na europejskim rynku pracy ze wskazaniem na koncepcję zrównoważonego rozwoju. Omówiona zostanie Strategia Europa 2020 oraz Strategiczne zaangażowanie na rzecz równouprawnienia płci na lata 2016–2019. Część ostatnia pracy zostanie poświęcona analizie danych statystycznych w tym wskaźnika aktywności zawodowej oraz bezrobocia.

Wstęp

Proces starzenia się społeczeństwa polega na wzroście liczby osób w starszym wieku i ich udziału w ogólnej liczbie ludności przy jednoczesnym spadku liczby i udziału dzieci i młodzieży w ogólnej liczbie ludności[1]. Zjawisko to powszechnie omawiane jest przez badaczy przedmiotu w kontekście analiz dotyczących zrównoważonego rozwoju[2]. Przyczyn starzenia się społeczeństwa upatrywać należy w spadku rozrodczości oraz zmniejszeniu się umieralności[3]. W konsekwencji wiążę się to z licznymi zadaniami dla polityki publicznej wynikającymi m.in. ze zwiększenia kosztów świadczeń emerytalnych, opieki zdrowotnej i opieki nad osobami w podeszłym wieku oraz ze spowolnieniem potencjalnego wzrostu gospodarczego w Europie z powodu wzrostu obciążeń socjalnych[4].

Odpowiedzią na zachodzące zmiany w europejskim społeczeństwie jest wprowadzenie Strategii Europa 2020. Jednym z kluczowych jej elementów jest wdroże-

---

1 G. Ciura, J. Szymańczak, *Starzenie się społeczeństwa polskiego,* Biuro Analiz Poselskich 2012, 12(16), s. 1.

2 Ł. Kozar, *Ranking krajów UE pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego*, Problemy Rolnictwa Światowego 2016, 16(31), s. 188–191.

3 M. Wesołowska, *Społeczeństwo starzejące się jako wyzwanie dla ekonomii*, Społeczeństwo i edukacja 2015, 17(2), s. 238–239, Instytut Studiów Międzynarodowych i Edukacji HUMANUM.

4 W.S. Zgliczyński, *Aktywność społeczna osób starszych w Polsce w ramach wolontariatu i uniwersytetów trzeciego wieku,* Studia BAS, 2012, s. 130.

nie idei zrównoważonego rozwoju w życie społeczno-gospodarcze, w tym w funkcjonowanie rynku pracy. W wyniku podejmowanych działań już obecnie można obserwować powstawanie zupełnie nowej jakości miejsc pracy. Charakteryzują się przede wszystkim koniecznością posiadania przez pracowników odpowiednich kwalifikacji i kompetencji prośrodowiskowych. Są to tzw. „zielone" miejsca pracy[5]. Na tak zmieniającym się rynku pracy muszą odnaleźć się pracownicy. W sposób szczególny może być to trudne dla kobiet, które już obecnie charakteryzują się w niektórych krajach UE niską aktywnością zawodową.

W Strategii Europa 2020 zwrócono uwagę, iż wskaźniki zatrudnienia w Europie stanowią średnio 69% dla osób w wieku 20–64 lat. Pracuje tylko 63% kobiet, podczas gdy zatrudnienie mężczyzn wynosi 76%. Spośród osób starszych (osoby w wieku 55–64 lat) zatrudnionych jest 46% – dla porównania, w Stanach Zjednoczonych i Japonii wskaźnik ten wynosi 62%. Ponadto Europejczycy pracują średnio 10% czasu mniej niż pracownicy w USA lub Japonii[6].

Interesująca w aspekcie współczesnych przemian na europejskim rynku pracy jest pozycja, jaką zajmują na nim kobiety. Tradycyjnie bowiem jest to grupa, której sytuacja na rynkach pracy poszczególnych państw Unii Europejskiej jest bardzo zróżnicowana i charakteryzuje się znaczną dynamiką. Z jednej strony potencjał zawodowy kobiet wciąż wzrasta, z drugiej zaś stopień jego wykorzystania na europejskim rynku pracy pozostawia wiele do życzenia. Pomimo istnienia szeregu norm prawnych w dziedzinie równouprawnienia i uznania niniejszej problematyki za priorytet w strategiach: ,,Lizbońskiej" oraz ,,Europa 2020", wciąż widoczny jest brak równowagi pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn zatrudnionych w różnych dziedzinach gospodarki i zawodach[7].

Głównym celem artykułu jest analiza sytuacji kobiet na europejskim rynku ze wskazaniem na koncepcję zrównoważonego rozwoju. Analiza zostanie przeprowadzona na przestrzeni lat 2010–2016 ze wskazaniem dynamiki przy współczynnika aktywności zawodowej oraz bezrobocia.

---

5 Ł. Kozar, *„Zielone" miejsca pracy w ujęciu sektorowym gospodarki*, [w:] Dziuba R., Szewczyk M., Okraszewska E. (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Społeczeństwo, Środowisko, Innowacje w gospodarce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016; Ł. Kozar, *„Zielone" miejsca pracy jako efekt dążeń do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego*, Rynek–Społeczeństwo–Kultura,2015, 3(15), s. 5–11.

6 Komunikat Komisji Europejskiej EUROPA 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela 2010, http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf, [dostęp: 17.05.2017 r.].

7 M. Rewizorski, *Sytuacja kobiet na europejskim rynku pracy*, Przegląd Politologiczny 2011, nr 2, s. 149 –150.

Działania Unii Europejskiej na rzecz równouprawnienia na rynku pracy

W 2015 roku Komisja Europejska zaprezentowała „Strategiczne zaangażowanie na rzecz równouprawnienia płci na lata 2016–2019". Określono w niej pięć celów[8]:

- zwiększenie udziału kobiet w rynku pracy i równej niezależności ekonomicznej kobiet i mężczyzn,
- zmniejszanie zróżnicowania płac, zarobków i niedoborów emerytalnych, a tym samym zwalczanie ubóstwa wśród kobiet,
- promowanie równości kobiet i mężczyzn w podejmowaniu decyzji,
- zwalczanie przemocy związanej z płcią oraz ochrona i wspieranie ofiar,
- promowanie równości płci i praw kobiet na całym świecie.

Pierwszy z określonych celów w dokumencie, to zwiększenie udziału kobiet w rynku pracy i równej niezależności ekonomicznej kobiet i mężczyzn, polegać on będzie na osiągnięciu wskaźnika zatrudnienia kobiet i mężczyzn do 2020 roku na poziomie 75%. Działania, które będą realizowane, to wspieranie rodziców w rynku pracy poprzez równomierne wykorzystanie rozwiązań w zakresie urlopu i elastycznego czasu pracy. Istotne w tym zakresie będzie także podnoszenie świadomości kobiet w celu promowania przedsiębiorczości. Inicjatywy, które mają temu posłużyć, to utworzenie Europejskiej Kobiecej Sieci Aniołów Biznesu[9] oraz stworzenie sieci kobiecych centrów przedsiębiorczości internetowej.

Kolejnym celem jest zmniejszanie zróżnicowania płac, zarobków i niedoborów emerytalnych, a tym samym zwalczanie ubóstwa wśród kobiet ze szczególnym uwzględnieniem imigrantek oraz osób samotnie wychowujących dzieci. Przyjęte działania, to wdrażania i egzekwowania zasady równości wynagrodzeń poprzez przeprowadzenie oceny dyrektywy 2006/54/WE[10], która odgrywa kluczową rolę w osiągnięciu powyższego celu. Priorytetowym zadaniem jest promowanie równouprawnienia płci na wszystkich poziomach kształcenia, w tym w odniesieniu do wyboru kierunku studiów i kariery zawodowej. Ma on być realizowany zgodnie z programem „Kształcenie i szkolenie 2020"[11].

Następnym priorytetem jest promowanie równości kobiet i mężczyzn w podejmowaniu decyzji. Komisja przyjęła, że kobiety będą stanowiły 40% pracowników

---

[8] http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-17-470_en.htm [dostęp: 17.05.2017 r.].

[9] Europejska Sieć Aniołów Biznesu – EBAN powstała w 1999 roku przy współpracy Komisji Europejskiej z European Association of Development Agencies (EURADA). Organizacja funkcjonuje na zasadzie stowarzyszenia non-profit i obejmuje swoim działaniem całą Europę. Więcej informacji można znaleźć w artykule J. Cecelak, *Rynek Aniołów Biznesu w Europie,* Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku, Nauki Ekonomiczne, t. XXI, 2015.

[10] Dyrektywa 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (wersja przeredagowana).

[11] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:ef0016&from=PL [dostęp: 17.05.2017 r.].

kadry kierowniczej wyższego i średniego szczebla do końca 2019 roku. Cel ten chce osiągnąć poprzez gromadzenie i rozpowszechnianie danych dotyczących reprezentacji kobiet i mężczyzn na stanowiskach decyzyjnych wysokiego szczebla przy ścisłej współpracy z Europejskim Instytutem ds. Równości Kobiet i Mężczyzn. Komisja chce również wspierać działania organów krajowych promujących równowagę płci na stanowiskach związanych z podejmowaniem decyzji politycznych i publicznych.

Za zadanie priorytetowe Komisja Europejska uznała zwalczanie przemocy związanej z płcią oraz ochronę i wspieranie ofiar. Cel ma być osiągnięty poprzez wyeliminowanie wszelkich form przemocy ze względu na płeć oraz podnoszenie poziomu świadomości organizując, np. Międzynarodowy Dzień Zerowej Tolerancji dla Okaleczania Narządów Płciowych Kobiet, który został ustalony na dzień 6 lutego.

Ostatnim jest promowanie równości płci i praw kobiet na całym świecie, który stanowi najważniejszą misję w stosunkach zewnętrznych Unii Europejskiej. Zabiegi w tym zakresie są rozbudowane i polegają na współpracy z licznymi organami. Unia Europejska będzie wspierała, promowała i dążyła do realizacji postanowień, np. Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 roku[12] oraz Deklaracji Pekińskiej i Platformy Działań[13].

W budżecie unijnym na lata 2014–2020 uwzględniono środki na promowanie równouprawnienia płci. Są one dostępne w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (np. Europejski Fundusz Społeczny, „Horyzont 2020") oraz programu na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych. Unia Europejska przeznaczyła na program strategiczne zaangażowanie na rzecz równouprawnienia płci na lata 2016–2019 – 6,17 miliardów euro.

Mimo wielu inicjatyw, a także środków przeznaczonych na równouprawnienie płci Komisja Europejska podaje w raporcie z dnia 8 marca 2017 roku, że istnieją duże rozbieżności pomiędzy poszczególnymi krajami. Stopa bezrobocia wśród kobiet jest nadal wysoka w krajach południowej Europy, np.: w Grecji wynosi ona 27,2%, a w Hiszpanii 17,4%. Istotne jest, że stopa zatrudnienia kobiet wynosi obecnie 65% i jest to znaczący wzrost w porównaniu do roku 1997, gdzie wynosiła tylko 55%. Natomiast stopa zatrudnienia wśród mężczyzn jest na poziomie 77,4 %.

Ponadto w raporcie Komisja Europejska zauważa, iż występuje różnica w wynagrodzeniu kobiet i mężczyzn. W 2015 roku kobiety zarabiały o 16,3% mniej niż mężczyźni. Natomiast w takich krajach jak Czechy, Austria, Niemcy, Wielka Brytania i Estonia ta różnica była na poziomie 20%. Wdrożenie i respektowanie zasady równej płacy stanowi istotny problem państw członkowskich. Dzieje się tak pomimo faktu, iż zasada ta ma źródło w traktatach UE oraz dyrektywie w sprawie równości płci w obszarze zatrudnienia i pracy.

---

[12] Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet i przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r., Dz.U. 1982, nr 10, poz. 71.

[13] http://analizy.mpips.gov.pl/images/stories/publ_i_raporty/Broszura%20Pekin+15%20j.polski.pdf, [dostęp: 17.05.2017 r.].

Dane dotyczące zatrudnienia z 2016 roku wskazują, że kobiety stanowią 23,9% członków rady nadzorczej w największych spółkach notowanych na giełdach. Stanowisko dyrektora generalnego piastowało tylko 5,7% spośród kobiet. Komisja Europejska przedstawia w raporcie dane dotyczące udziału kobiet w radach największych przedsiębiorstw. W krajach członkowskich, gdzie wprowadzono rozwiązania prawne regulujące udział kobiet w radach nadzorczych wzrósł on z poziomu 9,8% do 33,7%. Największy wzrost zarejestrowano w Niemczech, Francji, Belgii oraz we Włoszech. Natomiast w krajach gdzie nie ma takich rozwiązań odnotowano wzrost tylko z 12,7% do 20,3%.

Pięćdziesiąt największych przedsiębiorstw w Wielkiej Brytanii samodzielnie stworzyły inicjatywę, która miała na celu zwiększenie udziału kobiet w radach. Zaobserwowano zwiększenie udziału z 13,6% do 27%, co daje nam rezultat zbliżony do państw gdzie istnieją regulację prawne.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju w Strategii Europa 2020

Koncepcja zrównoważonego rozwoju została zdefiniowana w 1987 roku w Raporcie Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju, jako: proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia, w sposób umożliwiający realizacje tych samych dążeń następnym pokoleniom[14]. Zagadnienie to odgrywa duże znaczenie w działalności Unii Europejskiej. Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju została przyjęta przez Radę Europejską 17 czerwca 2010 roku[15]. Cele znajdujące się w programie będą realizowane w latach 2010–2020. Stanowi ona kontynuację strategii lizbońskiej[16].

W Strategii Europa 2020 znajduje się rozbudowana koncepcja zrównoważonego rozwoju. Oznacza ona budowanie zrównoważonej i konkurencyjnej gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, wykorzystując do tego pierwszoplanową pozycję Europy w wyścigu do nowych procesów i technologii, w tym technologii przyjaznych środowisku, przyspieszając wprowadzanie inteligentnych sieci opartych na technologiach ICT, wykorzystując możliwości sieci obejmujących całą UE, a także wzmacniając przewagę konkurencyjną europejskiego biznesu, szczególnie sektora produkcji i MŚP, oraz pomagając klientom docenić wartość efektywnego korzystania z zasobów. Dzięki takiemu podejściu Europa będzie mogła prosperować w niskoemisyjnym świecie ograniczonych zasobów, jednocześnie zapobiegając degradacji środowiska, utracie bioróżnorodności i niezrównoważonemu

[14] http://www.unesco.pl/edukacja/dekada-edukacji-nt-zrownowazonego-rozwoju/unesco-a-zrownowazony-rozwoj/, [dostęp: 17.05.2017 r.].

[15] http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/council_conclusion_17_june_en.pdf, [dostęp: 17.05.2017 r.].

[16] Plan rozwoju Unii Europejskiej przyjęty przez Komisję Europejską w Lizbonie w 2010 r. Obejmował działanie na okres 10 lat.

wykorzystywaniu zasobów[17]. Na potrzeby analizy rynku pracy pozostaje również omówienie rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Oznacza wzmocnienie pozycji obywateli poprzez zapewnienie wysokiego poziomu zatrudnienia, inwestowanie w kwalifikacje, zwalczanie ubóstwa oraz modernizowanie rynków pracy, systemów szkoleń i ochrony socjalnej, aby pomóc ludziom przewidywać zmiany i radzić sobie z nimi oraz móc budować spójne społeczeństwo[18].

Strategia Europa 2020 obejmuję trzy priorytety, które są wzajemnie powiązane[19]:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji,
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej,
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Najważniejszym celem strategii z punktu widzenia niniejszego artykułu jest zwiększenie stopy zatrudnienia osób w wieku 20–64 lata z 64%, do co najmniej 75%. Przyczynić się do tego ma przede wszystkim liczba pracujących kobiet, a także osób starszych oraz integracja migrantów na rynku pracy. Zwiększenie współczynnika aktywności zawodowej nastąpi, gdy zostaną wdrożone strategie na rzecz równouprawnienia płci. Przewodnim projektem określonym w Europa 2020, który ma poprawić sytuację na rynku pracy jest „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia". Program ten ma na celu modernizację rynków pracy poprzez zwiększanie mobilności siły roboczej oraz rozwijanie kwalifikacji przez całe życie, co powinno podnieść współczynnik aktywności zawodowej i lepiej dopasować do siebie popyt i podaż na rynku pracy[20].

Dane statystyczne dotyczące wskaźnika aktywności zawodowej oraz bezrobocia w latach 2010–2016 w krajach Unii Europejskiej

W tabeli 1 przedstawiono porównanie aktywności zawodowej mężczyzn i kobiet w 2010 oraz 2016 roku. Należy zauważyć, iż wskaźniki dla tych dwóch płci znacząco różnią się od siebie.

[17] http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:PL:PDF, [dostęp: 17.05.2017 r.], s.16.

[18] Tamże, s. 20.

[19] http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:PL:PDF, [dostęp: 17.05.2017 r.].

[20] Tamże, s. 35.

Tabela 1. Porównanie aktywności zawodowej mężczyzn i kobiet w 2010 i 2016 roku

Kraj	Aktywność zawodowa:						Różnica F-C w pkt. %	Różnica B-E w pkt. %
	mężczyzn			kobiet				
	2010	2016	przyrost względny w %	2010	2016	przyrost względny w %		
	A	B	C	D	E	F		
UE(28)	77,6	78,6	1,29	64,4	64,7	0,47	-0,82	13,9
Austria	80,0	80,7	0,88	68,9	71,7	4,06	3,18	9
Belgia	73,4	72,3	-1,49	61,8	62,9	1,78	3,27	9,4
Bułgaria	71,1	72,7	2,25	62,2	64,6	3,86	1,61	8,1
Chorwacja	70,6	70,3	-0,42	59,6	60,9	2,18	2,60	9,4
Cypr	80,4	78,4	-2,49	67,4	68,3	1,33	-1,16	10,1
Czechy	78,6	82,2	4,58	61,5	67,6	9,92	5,34	14,6
Dania	82,6	82,6	0,00	76,0	77,2	1,58	1,58	5,4
Estonia	76,8	81,9	6,64	71,1	73,2	2,95	-3,69	8,7
Finlandia	76,4	77,7	1,70	72,5	74,1	2,20	0,05	3,6
Francja	74,9	75,6	0,93	65,8	67,9	3,19	2,26	7,7
Grecja	78,3	76,2	-2,68	57,5	60,4	5,04	7,72	15,8
Hiszpania	80,6	79,2	-1,74	66,3	69,2	4,37	6,11	10
Holandia	83,7	84,4	0,84	72,6	75,0	3,30	2,46	9,4
Irlandia	77,0	77,5	0,65	61,9	63,7	2,91	2,26	13,8
Litwa	72,0	77,1	7,08	68,6	73,9	7,73	0,65	3,2
Luksemburg	76,0	75,1	-1,18	60,3	64,7	7,30	8,48	10,4
Łotwa	75,3	78,8	4,65	70,8	74,0	4,52	-0,13	4,8
Malta	77,8	81,9	5,27	42,5	55,5	30,59	25,32	26,4
Niemcy	82,4	82,2	-0,24	70,9	73,6	3,89	4,05	8,6
Polska	72,1	75,7	4,99	58,5	62,0	5,98	0,99	13,7
Portugalia	77,8	77,2	-0,77	69,7	70,5	1,48	2,25	6,7
Rumunia	73,7	74,8	1,49	56,2	56,2	0	-1,49	18,6
Słowacja	76,1	78,3	2,89	61,3	65,4	6,69	3,80	12,9
Słowenia	75,4	74,5	-1,19	67,4	68,6	1,78	2,97	5,9
Szwecja	81,9	83,9	2,44	76,2	80,2	5,25	2,81	3,7
Węgry	67,8	76,9	13,42	56,3	63,5	12,79	-0,63	13,4
Włochy	73,1	74,8	2,32	51,1	55,2	8,02	5,70	19,6
Wielka Brytania	81,5	82,5	1,22	69,3	72,3	4,33	3,11	10,2

Źródło: Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/data/database [data dostępu: 17.05.2017 r.].

Aktywność zawodowa mężczyzn w Unii Europejskiej w roku 2016 była wyższa o 1 pkt. proc. niż w roku 2010. Należy przy tym zauważyć, że w omawianym okresie aktywność zawodowa kobiet wzrosła o 0,3 pkt. proc. Najwyższym wskaźnikiem aktywności zawodowej mężczyzn w 2016 roku charakteryzowała się: Holandia, Szwecja i Dania. Natomiast, jeżeli chodzi o aktywność zawodową kobiet to w roku 2016 największe wskaźniki tej zmiennej były w: Szwecji, Danii i Holandii. Istotnym jest fakt, iż we wszystkich krajach Unii Europejskiej oprócz Rumunii aktywność zawodowa kobiet była na wyższym poziomie w 2016 roku w porównaniu do 2010 roku (w przypadku mężczyzn w 9 krajach nastąpił spadek aktywności). Kraje, w których

aktywność zawodowa kobiet w omawianym okresie wzrosła najbardziej, to Malta (o 30,6%), Węgry (o 12,8%) i Czechy (o 9,9%). Pomimo, iż w większości krajów Unii Europejskiej przyrost aktywności zawodowej kobiet w latach 2010–2016 był wyższy niż mężczyzn nadal mężczyźni cechują się znacznie wyższym poziomem aktywności zawodowej niż kobiety. Największa dysproporcja między aktywnością zawodową mężczyzn, a kobiet obserwowana jest w przypadku Malty. Z kolei najmniejszym zróżnicowaniem aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn cechuje się Finlandia. Istotną zmienną za pomocą której można również określić sytuację kobiet i mężczyzn na rynku pracy jest stopa bezrobocia (tabela 2).

Tabela 2. Bezrobocie wśród mężczyzn i kobiet w 2010 i 2016 roku

Kraj	Bezrobocie:						Różnica F-C w pkt. %	Różnica B-E w pkt. %
	mężczyzn			kobiet				
	2010	2016	Przyrost względny w %	2010	2016	Przyrost względny w %		
	A	B	C	D	E	F		
UE28	9,7	8,4	-13,4	9,6	8,7	-9,4	4,0	-0,3
Austria	5,0	6,5	30,0	4,6	5,6	21,7	-8,3	0,9
Belgia	8,1	8,1	0	8,5	7,6	-10,6	-10,6	0,5
Bułgaria	10,9	8,1	-25,7	9,6	7,0	-27,1	-1,4	1,1
Chorwacja	11,2	12,6	12,5	12,4	14,0	12,9	0,4	-1,4
Cypr	6,2	12,6	103,2	6,4	13,5	110,9	7,7	-0,9
Czechy	6,4	3,4	-46,9	8,5	4,7	-44,7	2,2	-1,3
Dania	8,4	5,8	-31,0	6,5	6,6	1,5	32,5	-0,8
Estonia	19,3	7,4	-61,7	14,1	6,1	-56,7	5,0	1,3
Finlandia	9,1	9,0	-1,1	7,6	8,6	13,2	14,3	0,4
Francja	9,0	10,2	13,3	9,5	9,9	4,2	-9,1	0,3
Grecja	10,1	19,9	97,0	16,4	28,1	71,3	-25,7	-8,2
Hiszpania	19,6	18,1	-7,7	20,2	21,4	5,9	13,6	-3,3
Holandia	4,5	5,6	24,4	5,5	6,5	18,2	-6,2	-0,9
Irlandia	17,1	9,1	-46,8	9,9	6,5	-34,3	12,5	2,6
Litwa	21,2	9,1	-57,1	14,5	6,7	-53,8	3,3	2,4
Luksemburg	3,8	6,0	57,9	5,5	6,6	20,0	-37,9	-0,6
Łotwa	22,7	10,9	-52,0	16,3	8,4	-48,5	3,5	2,5
Malta	6,7	4,4	-34,3	7,1	5,2	-26,8	7,5	-0,8
Niemcy	7,4	4,4	-40,5	6,5	3,7	-43,1	-2,6	0,7
Polska	9,4	6,1	-35,1	10,0	6,2	-38,0	-2,9	-0,1
Portugalia	11,9	11,1	-6,7	12,2	11,3	-7,4	-0,7	-0,2
Rumunia	7,6	6,6	-13,2	6,2	5,0	-19,4	-6,2	1,6
Słowacja	14,3	8,8	-38,5	14,7	10,7	-27,2	11,3	-1,9
Słowenia	7,5	7,5	0	7,1	8,6	21,1	21,1	-1,1
Szwecja	8,7	7,3	-16,1	8,5	6,5	-23,5	-7,4	0,8
Węgry	11,6	5,1	-56,0	10,7	5,1	-52,3	3,7	0,0
Włochy	7,5	10,9	45,3	9,6	12,8	33,3	-12,0	-1,9
Wielka Brytania	8,6	4,9	-43,0	6,9	4,7	-31,9	11,1	0,2

Źródło: Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/data/database [data dostępu: 17.05.2017 r.].

Bezrobocie wśród mężczyzn w Unii Europejskiej w roku 2016 było niższe o 1,3 pkt. proc. niż w roku 2010. Należy przy tym zauważyć, że w wskazanym okresie stopa bezrobocie kobiet zmalała o 0,9 pkt. proc. Najwyższym poziomem bezrobocia wśród mężczyzn w 2016 roku charakteryzowały się następujące kraje: Grecja, Hiszpania, Chorwacja i Cypr. Natomiast w przypadku kobiet najwyższym poziomem omawianego wskaźnika charakteryzowały się: Grecji, Hiszpanii i Chorwacji. W latach 2010–2016 największym przyrostem proc. bezrobotnych kobiet charakteryzował się Cypr oraz Grecja.

Podsumowanie

Unia Europejska już w Traktacie Rzymskim w art. 141 przyjęła zasadę równego traktowania kobiet i mężczyzn jako prawo do „równości wynagrodzenia za taką samą pracę". Ten przepis, choć miał ograniczony zakres, od 1975 r. stopniowo przekształcał się w kolejne instrumenty wspólnotowe, które wyjaśniały i rozwijały tę podstawową zasadę prawa wspólnotowego. W artykule zostały opisane dwie Strategie, które mają się przyczynić do osiągnięcia zamierzonego celu, czyli zrównania aktywności kobiet i mężczyzn.

Analiza przedstawionych danych statystycznych wskazała na wzrost aktywności zawodowej kobiet na przestrzeni 2010–2016 roku. Wzrost ten nastąpił we wszystkich państwach Unii Europejskiej. Nadal jednak aktywność zawodowa kobiet jest niższa od aktywności zawodowej mężczyzn. Optymistycznym aspektem jest zrównanie aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn w Szwecji i Finlandii. Możemy mieć nadzieje, że wdrożone inicjatywy, strategie i programy w najbliższym czasie przyniosą zamierzony skutek i we wszystkich państwach Unii Europejskiej odnotujemy podobne zmiany, jakie zaszły w krajach skandynawskich.

Bibliografia

Dyrektywa 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy.

Ciura G. , Szymańczak J., *Starzenie się społeczeństwa polskiego,* Biuro Analiz Poselskich 2012, 2(16).

Komunikat Komisji Europejskiej EUROPA 2020: Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, Bruksela 2010, http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf, [dostęp: 17.05.2017 r.].

Kozar Ł., *„Zielone" miejsca pracy jako efekt dążeń do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego*, Rynek-Społeczeństwo-Kultura 2015, 3(15).

Kozar Ł., *„Zielone" miejsca pracy w ujęciu sektorowym gospodarki*, [w:] Dziuba R., Szewczyk M., Okraszewska E. (red.), *Ekonomia zrównoważonego rozwoju. Społeczeństwo, Środowisko, Innowacje w gospodarce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016.

Kozar Ł., *Ranking krajów UE pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego*, Problemy Rolnictwa Światowego 2016, 16(31).

Rewizorski M., *Sytuacja kobiet na europejskim rynku pracy*, Przegląd Politologiczny 2011, nr 2.

Wesołowska M., *Społeczeństwo starzejące się jako wyzwanie dla ekonomii*, Społeczeństwo i Edukacja. Międzynarodowe Studia Humanistyczne, Warszawa 2015.
Zgliczyński W.S., *Aktywność społeczna osób starszych w Polsce w ramach wolontariatu i uniwersytetów trzeciego wieku,* Studia BAS, Warszawa 2012.
http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:ef0016&from=PL,Tabela 2. Bezrobocie wśród mężczyzn i kobiet w 2010 i 2016 roku, [dostęp: 17.05.2017 r.].

Zrównoważone rolnictwo a gospodarka żywieniowa

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.10

Monika Szewczyk
Doktorantka,
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny,
Instytut Ekonomii

Streszczenie

Współczesna gospodarka, wymagający rynek oraz nieodwracalne zmiany środowiskowe skłaniają gospodarkę do dostosowywania się do coraz to bardziej wymagających warunków. Bardzo istotne staje się wdrażanie oraz respektowanie zasad zawartych w koncepcji zrównoważonego rozwoju. Została ona zdefiniowana w Raporcie z 1987 roku pt.: „Nasza wspólna przyszłość", jako „…proces zmian, w którym eksploatacja zasobów, kierunki inwestowania, kierunki postępu technicznego i zmiany instytucjonalne pozostają w harmonii i zachowują bieżąco i na przyszłość możliwości zaspokojenia ludzkich potrzeb i aspiracji"[1]. Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego oraz wód, zjawisko kurczenia się zasobów naturalnych oraz pogłębiająca się degradacja środowiska naturalnego są skutkiem niszczycielskiej działalności człowieka. Gospodarka eksploatacyjna i rabunkowa przyczyniają się do pogarszania się stanu środowiska przyrodniczego. Społeczeństwo nie jest już w stanie funkcjonować w świecie bez ciągłego postępu oraz bez dostępu do zasobów koniecznych do życia. Dlatego tak ważne jest wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju w życie społeczne i gospodarcze. Jednym ze szczególnie istotnych sektorów gospodarki jest rolnictwo. Odgrywa ono ważną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym, jego celem jest zapewnienie samowystarczalności żywieniowej każdego narodu. Rolnictwo jest częścią gospodarki wpływającą w szczególny sposób na stan środowiska naturalnego. Produkcja rolna odbywa się w oparciu o zasoby przyrody i w ten sposób, bezpośrednio wpływa na jakość gleb, wody, powietrza oraz zachowanie bioróżnorodności krajobrazu wiejskiego[2]. Artykuł przedstawia problemy związane z żywnością na świecie, takie jak głód, niedożywienie oraz nierównomierna dystrybucja żywności. Głównym celem pracy jest charakterystyka rozwiązań, które pomogą zniwelować problemy

---

1 *Nasza wspólna przyszłość*, Raport Światowej Komisji do Spraw Środowiska i Rozwoju, przełożyły: U. Grzelońska, E. Kolanowska, PWE, Warszawa 1991, s. 71.

2 I. Domagała-Świątkiewicz, *Wpływ działalności rolniczej na środowisko naturalne*, [w:] K. Wiech, H. Kołoczko, P. Kaszycki, (red.), *Ochrona środowiska naturalnego w XXI wieku – nowe wyzwania i zagrożenia*, Oficyna Wydawnicza TEXT, Kraków 2005, s. 57.

żywnościowe dotykające w szczególności kraje rozwijające się. Artykuł w sposób szczególny przedstawia zrównoważone rolnictwo jako skuteczny sposób na walkę z głodem i niedożywieniem.

Zrównoważone rolnictwo

W oparciu o definicję zrównoważonego rozwoju formułuje się pojęcie zrównoważonego rolnictwa. Rolnictwo takie, zapewnia bezpieczną i efektywną produkcję wysokiej jakości żywności. Tym samym chroni lub nawet prowadzi do poprawy stanu środowiska naturalnego, a także warunków socjalnych i ekonomicznych rolnika, pracowników zatrudnionych w gospodarstwie oraz społeczności lokalnej. Zrównoważone rolnictwo to takie zarządzanie środowiskiem naturalnym oraz jego zasobami oraz taka orientacja technologiczna i zamiany instytucjonalne, które zapewnią zaspokojenie ludzkich potrzeb obecnych oraz przyszłych pokoleń[3]. Zrównoważone rolnictwo zwraca także szczególną uwagę na zabezpieczenie dobrostanu i zdrowia wszystkich gatunków wykorzystywanych w procesie produkcji.

Podsumowując tę definicję, można wyodrębnić cztery podstawowe cechy rolnictwa zrównoważonego:

- wydajność produkcji (zwierzęcej i roślinnej), tak by zaspokoić potrzeby ludzkie,
- opłacalność ekonomiczna,
- bezpieczeństwo ekologiczne oraz zachowanie jakości stanu środowiska,
- akceptacja społeczna.

Podstawą zrównoważonego rolnictwa jest założenie, że rolnicy, w tym najmniejsi producenci żywności mają dostęp do zasobów ziemi, wody, a także lasów, pastwisk czy nasion. Tym samym wykorzystują te zasoby w celu zapewniania sobie wyżywienia, a także trakują je jako fundament rozwoju przy użyciu stosownych technologii. Zrównoważone rolnictwo odnosi się również do zdolności gospodarstwa do produkcji żywności bez niszczenia ekosystemów czy ziemi. Istotnym czynnikiem jest także, zmniejszanie zużycia bądź całkowita eliminacja nawozów i pestycydów chemicznych. Celem zrównoważonego rolnictwa jest racjonalizacja intensywności produkcji. Osiągnięcie takiego priorytetu wpłynie pozytywnie na jakość środowiska naturalnego. Odwrotna sytuacja, dotycząca zintensyfikowanych gospodarstw, zorientowanych na szybkie zwiększanie dochodów prowadzi do gospodarki rabunkowej[4].

Szczególną częścią rolnictwa zrównoważonego jest rolnictwo ekologiczne. Określa się je, jako takie, które łączy przyjazne środowisku praktyki gospodarowania, wspomaga wysoki stopień bioróżnorodności, a także wykorzystuje naturalne

[3] Y. Sheng Tey, E. Johan Bruwer, A. Mahir Abdullah, M. Brindal, A. Radam, M. Mansor Ismail, S. Darham, *Factors influencing the adoption of sustainable agricultural practices in developing countries: a review*, „Environmental Engineering and Management Journal" 2017, 16(2), s. 337.

[4] M. Krzystoforski, *Rolnictwo zrównoważone, Program Rolno-środowiskowy*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2010, s. 4.

procesy oraz zapewnia właściwy dobrostan zwierząt. Podkreśla się dwoistość systemu rolnictwa ekologicznego. Po pierwsze wpływa ono pozytywnie na środowisko naturalne, co również skutkuje szeroko rozumianymi korzyściami rolno-środowiskowymi. Po drugie zaś, jest reakcją na zmieniające się potrzeby rynku. Popyt na produkty ekologiczne wzrasta, a konsumenci są skłonni zapłacić wyższą cenę za produkty wytworzone metodami ekologicznymi[5].

Weryfikacja wiarygodności zrównoważonej czy ekologicznej produkcji odbywa się poprzez stosowne systemy certyfikacji. Jednym z najbardziej znanych, odnoszących się do rolnictwa i produkcji żywności jest międzynarodowy systemem certyfikacji Fairtrade. Znak Fairtrade umieszczony na produkcie dowodzi, że spełnia on określone standardy, a także zapewnia rolnikom i pracownikom następujące warunki[6]:

- producenci Fairtrade otrzymali za swoje plony cenę wystarczającą na pokrycie co najmniej kosztów produkcji,
- producenci uzyskali premię Fairtrade, którą można przeznaczyć na rozwój działalności lub realizację wybranych przez siebie celów społecznych,
- pracownicy mają prawo do godnej płacy oraz pracy w bezpiecznych warunkach, a także prawo do zrzeszania się w związkach zawodowych,
- pracownicy oraz rolnicy, niezależnie od płci, mają możliwość otwartego wyrażania swoich opinii.

Fairtrade jest to nazwa systemu certyfikacji i znakowania produktów Sprawiedliwego Handlu. Głównym celem tego systemu jest rozwój małych producentów w krajach Globalnego Południa. Produkt oznaczony logiem Fairtrade oznacza, iż uległ on ocenie jakości na każdym etapie produkcji, zaś producent otrzymał za niego sprawiedliwą cenę. Certyfikat ten jest szansą na obniżenie bezrobocia mieszkańców krajów rozwijających się, a także na poprawę warunków pracy i uczciwe wynagrodzenie. Najczęstszymi produktami, którym przyznawany jest certyfikat Fairtrade są: banany, cukier, bawełna, kawa, kakao, herbata, kwiaty, miód, orzechy, ryż, przyprawy, zioła, wino. Poza artykułami żywnościowymi należą do nich również rękodzieła, takie jak: dywany, maty, kosze, ceramika, biżuteria, rzeźby, zabawki, piłki sportowe, odzież[7].

Problem głodu i niedożywienia na świecie

Jako jedną z przyczyn rosnącego problemu głodu i niedożywienia na świecie podaje się między innymi drastyczny wzrost cen żywności, spowodowany kryzysem gospodarczym sprzed kilku lat. Rozważając problem głodu w perspekty-

---

[5] Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, http://www.minrol.gov.pl/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne [dostęp online: 18 czerwca 2017 r.].

[6] Fairtrade Polska, http://www.fairtrade.org.pl/fairtrade/co-to-jest-fairtrade/ [dostęp online: 17 czerwca 2017 r.].

[7] Fairtrade Polska, http://www.fairtrade.org.pl/sprawiedliwy-handel/co-jest-sprawiedliwy-handel-fair-trade/ [dostęp online: 18 czerwca 2017 r.].

wie długookresowej należy uwzględnić również czynnik, taki jak wzrost liczby ludności. Według szacunków, w 2050 roku liczba ludności znacznie przekroczy 9 mld[8]. Podkreśla się także, że wzrost ten będzie dotyczył głównie krajów rozwijających się[9]. Ponadto, trzeba zaznaczyć, że jednym z najpoważniejszych problemów współczesnego świata jest zróżnicowanie poziomu życia w skali globalnej. W krajach rozwiniętych, czyli najbogatszych można zaobserwować powszechne zjawisko, jakim jest nadmierna konsumpcja artykułów rolno-spożywczych. Zaś w krajach biedniejszych, o niższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego istnieje problem niedożywienia lub nawet głodu. Na stopień wyżywienia ludności wpływa wiele czynników. Mogą mieć one charakter przyrodniczy, ekonomiczny, demograficzny jak i również społeczny lub polityczny. Nierówności w obszarze wyżywienia mogą być także następstwem różnego poziomu rozwoju rolnictwa[10].

Działania podejmowane przez światowych przywódców oraz przez organizacje międzynarodowe świadczą o tym, że problem głodu jest bardzo istotny i ma szeroki zasięg. W 1996 roku odbył się Pierwszy Światowy Szczyt Żywności, podczas, którego postanowiono do 2015 roku zredukować o połowę liczbę głodujących[11]. Warto zauważyć, że z ponad 7 miliardów mieszkańców Ziemi, prawie miliard głoduje. Większość z nich zamieszkuje kraje Globalnego Południa. Najwięcej głodujących, około 578 milionów to ludzie żyjący w Azji i krajach Pacyfiku. Zaś w Afryce Subsaharyjskiej dotkniętych głodem jest około 239 milionów osób. Z powodu głodu cierpią przede wszystkim mieszkańcy wsi, gdzie rolnictwo (uprawa ziemi, hodowla, rybołówstwo oraz leśnictwo) stanowią główną działalność gospodarczą[12].

Dystrybucja żywności

W aspekcie zrównoważonego rolnictwa często używa się różnych terminów, które zwracają uwagę na kontrowersyjność działań w obszarze podziału i produkcji żywności. Jednym z nich są tak zwane „żywnościokilometry" (*food miles*), charakteryzują one drogę przebytą przez dany produkt, czy jedzenie od miejsca jego produkcji aż do trafienia na stół. Krótko ujmując: „z pola na talerz". W krajach uprzemysłowionych wielkość ta stale rośnie, na przykład w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie droga produktu wynosi 2–2,5 tys. km[13]. Warto zaznaczyć,

---

8 UNCTAD, http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=97 [dostęp online: 17 czerwca 2017 r.].

9 J. Babiak, *Możliwości produkcyjne rolnictwa a sytuacja żywnościowa świata*, Polityki Europejskie, Finanse i Marketing 20011, 5(54), s. 5.

10 W. Poczta, K. Pawlak, M. Dec, *Globalny problem żywnościowy – typologia krajów według stopnia niedożywienia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny rok LXX" 2008, 4, s.191.

11 Ośrodek informacji ONZ w Warszawie, http://www.unic.un.org.pl/aktualnosci/swiatowy-szczyt-zywnosciowy-5-lat-pozniej/15 [dostęp online: 18 czerwca 2017 r.].

12 Polska Zielona Sieć, Czy możliwy jest świat wolny od głodu?, http://www.ekonsument.pl/materialy/publ_443_broszurka_2011.pdf [dostęp online: 18 czerwca 2017 r.].

13 T. Weis, *Światowa Gospodarka Żywnościowa. Batalia o przyszłość rolnictwa*, PAH, Warszawa 2011, s. 23.

że szacunki zwykle nie obejmują odległości jaką pokonują inne środki używane w procesie produkcji, na przykład nawozy. Żywnościokilometry wzbudzają kontrowersje w odniesieniu do żywności ekologicznej oraz tej pochodzącej ze zrównoważonych upraw rolniczych. Pojawiają się pytania czy faktycznie żywność transportowana na duże odległości drogą lotniczą, to nadal żywność ekologiczna. Tworzą się grupy zwolenników i przeciwników tej teorii. Dla przykładu zwolennicy preferują sprowadzać produkty ekologiczne z dalekich krajów, niż kupować nieekologiczną żywność lokalną. Przeciwnicy zaś twierdzą, że import żywności na dalekie odległości jest niedopuszczalny, szczególnie w przypadku, gdy w regionie uprawia się podobne produkty.

Poprzez globalizację docierają do nas produkty z niemal każdego zakątka świata. Zachodzące zmiany kulturowe, czy nasilająca się urbanizacja znacznie wpływają na styl życia społeczeństw. Życie w miastach toczy się coraz szybciej i rośnie chęć do zapewnienia sobie wygodnego i gotowego jedzenia. Warto dodać również, że nawyki żywieniowe i diety mieszkańców różnych części świata upodabniają się do siebie. Żywność nie ma związku z porami roku czy lokalną bazą produkcyjną[14].

Rozwiązania dla problemu niedostatku żywności

Z uwagi na koncentrację biedy oraz zjawiska głodu na obszarach wiejskich, nie można mówić o redukcji ubóstwa i niedożywienia bez zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Rolnictwo ma wpływ ekonomiczny na poziom życia społecznego. Przejawia się to przez udział ludności aktywnej zawodowo w rolnictwie, a także udział rolnictwa w tworzeniu PKB[15].

Można zauważyć, że ludność, która dotknięta jest problem niedożywienia na ogół mieszka w małych gospodarstwach rolnych, często też niskowydajnych. Odpowiedzią ma te problemy wydaje się być odpowiednia polityka rolna. Podniesienie poziomu wydajności rolnictwa, a także większa podaż na żywność na rynkach krajowych i lokalnych może doprowadzić do zniwelowania ubóstwa oraz poprawy bezpieczeństwa żywieniowego kraju. Cel taki można osiągnąć poprzez choćby niewielkie inwestycje i wprowadzenie prostych zmian technologicznych. Spowodowałoby to rozwój gospodarstw rolniczych oraz wzrost produkcji. Podkreśla się, że „w miarę rozwoju gospodarki żywnościowej świata staje się coraz bardziej oczywiste, że jej głównego problemu, jakim jest niedostatek żywności w wielu krajach i regionach, nie uda się rozwiązać przez redystrybucję nadwyżek, lecz poprzez wzrost produkcji. Redystrybucja nadwyżek może być tylko środkiem przejściowo łagodzącym braki w sytuacjach wyjątkowych lub nagłych"[16].

---

[14] Tamże.

[15] W. Poczta, K. Pawlak, M. Dec, *Globalny problem żywnościowy – typologia krajów według stopnia niedożywienia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny rok LXX" 2008, 4, s. 200.

[16] J. Górecki, *Aktualna sytuacja żywnościowa świata*, „Wieś i Rolnictwo" 2010, 3, s. 108.

Jako warunki poprawy dostępu do żywności podaje się:

- wzrost produkcji poprzez bardziej wydajne gospodarowanie oraz popularyzacja upraw dostosowanych do warunków środowiskowych danych terenów,
- wprowadzenie i rozpowszechnienie technologii zwiększających popyt na pracę,
- ułatwienie dostępu do ziemi oraz środków produkcji (ułatwienie wprowadzania nowych technologii),
- wzrost towarowości produkcji (większa kooperacja rynkowa),
- opracowanie strategii rozwoju wsi i rolnictwa opartej na samodzielności gospodarstw rolniczych przy współpracy z rządem, a także inwestycje w kapitał ludzki,
- sprawniejsza organizacja pomocy żywnościowej w sytuacjach kryzysowych.

Badania pokazują, że poprawa sytuacji ekonomicznej w rolnictwie przekłada się na ograniczenie ubóstwa dużo bardziej efektywnie niż poprawa sytuacji ekonomicznej w innych sektorach gospodarki. W grupie badanych państw znalazły się kraje najuboższe, takie jak Etiopia czy Mali, ale też państwa z większymi dochodami i lepszym poziomem gospodarczym, jak Chile czy Meksyk[17]. Wyróżnia się następujące rozwiązania w walce z redukcją ubóstwa[18]:

- wzrost realnych płac,
- wzrost dochodów małych gospodarstw rolnych,
- tworzenie nowych miejsc pracy,
- spadek realnych cen żywności.

W obecnych czasach globalizacji, wszystkie sektory gospodarki, w tym rolnictwo i handel produktami rolnymi stają się bardziej zintegrowane. Państwa o wysokim poziomie rozwoju gospodarczego są dużo mniej zależne od eksportu surowców rolnych, niż w przeszłości. Także cła oraz inne bariery wejścia na rynek są stosunkowo wysokie. Stwarza to trudności dla producentów z krajów rozwijających się przy wejściu na szybko rozwijające się rynki, produktów przetworzonych. Rozwiązaniem tego problemu mogłoby być zmniejszenie przez kraje rozwinięte protekcjonizmu wobec rolnictwa. Przyczyniłoby się to, do poprawy warunków wymiany i dostępności krajów rozwijających się do rynków światowych. Bez wątpliwości, nie wszyscy zgadzają się z tym stwierdzeniem. Organizacje pozarządowe twierdzą, że rozwój i wsparcie wolnego handlu nie służy rozwojowi krajów Trzeciego Świata, ani też nie obniża problemu głodu, niedożywienia i ogólnego ubóstwa. Według nich największe korzyści z takiego rozwoju sytuacji czerpią korporacje transnarodowe, które kontrolują większość obrotu międzynarodowego, także obrotu żywnością. Wpływa to znacznie na strukturę i formę produkcji. Także globalizacja oraz promocja monokultur eksportowych sprawiają, że producenci żywności, czyli rolnicy są grupą najbardziej dotkniętą głodem.

---

[17] W. Poczta, K. Pawlak, M. Dec, *Globalny problem żywnościowy – typologia krajów według stopnia niedożywienia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny rok LXX" 2008, 4, s. 202.

[18] Tamże.

Podsumowując, można stwierdzić, że mimo nadwyżek żywności w skali globalnej, w wielu regionach i krajach świata udział ludności borykającej się z problemem głodu i niedożywienia jest znaczący. Najgorszą sytuację dotyczącą żywności odnotowuje się w krajach rozwijających się. Większość dochodów rolników w tych państwach przeznaczana jest na zaspokojenie potrzeb bieżących, w tym na spożycie żywności. Sytuacja ta nie pozwala na akumulację środków, a tym bardziej nie daje szans na niezbędne inwestycje w sektorze rolnictwa. Rozwiązaniem problemów żywnościowych może być wzrost produktywności ziemi oraz odpowiednia polityka handlowa, pozwalająca wygospodarować środki na import brakującej podaży żywności.

Przy dzisiejszym poziomie postępu i technologii, świat jest w stanie wyprodukować tyle żywności, by wyżywić dodatkowe 2 mld ludzi[19]. Mimo tego nadal istnieje problem głodu i niedożywienia. Wskazuje to, na inną przyczynę głodu niż brak żywności. Jest to nierównomierny rozkład produkcji. Osiągnięcie bezpieczeństwa żywnościowego na całym świecie stanie się możliwe dopiero, gdy zmniejszą się nierówności między regionami w aspekcie ekonomicznym i społecznym.

W związku z powyżej wymienionymi danymi, można stwierdzić, że zjawiskiem paradoksalnym jest to, że rolnicy produkujący żywność, często nawet na dużą skalę, pochodzą z rodzin, które w sposób szczególny dotknięte są niedostatkiem żywności.

Jeszcze inną odpowiedzią na ten problem wydaje się być pojęcie suwerenności żywnościowej. Daje ona priorytet lokalnej produkcji i konsumpcji żywności, ale nie wyklucza międzynarodowego handlu produktami rolnymi. Suwerenność żywnościowa jest to prawo ludności i poszczególnych krajów do samodzielnego ustalania własnej polityki rolnej i żywnościowej, tak by umożliwiać zaspokojenie potrzeb i oczekiwań ludności oraz osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju, a jednocześnie nie szkodzić krajom trzecim. Takie podejście do polityki żywnościowej sprzyja również kształtowaniu się pozytywnych praktyk handlowych, które wpływają na prawo danej ludności do bezpiecznej, zdrowej żywności i zrównoważonej produkcji. Suwerenność żywnościowa poza reorganizacją produkcji żywności, wskazuje także na konieczność podjęcia właściwych działań dotyczących walki z głodem, np. reforma agrarna czy ochrona i zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych.

Mimo iż, żywność GMO nie przekonuje społeczeństwa i jest kojarzona negatywnie, to jednym z rozwiązań wydaje się być rozwój inżynierii genetycznej. Otóż, wykazano, że rośliny modyfikowane genetycznie nie są szkodliwe dla zdrowia człowieka, zaś inżynieria genetyczna mogłaby przyczynić się do stworzenia gatunków, które poradzą sobie w zdegradowanym środowisku. Takie rośliny byłyby bardziej odporne na szkodniki czy na zmiany klimatu[20].

---

[19] Tamże.

[20] Głód na Ziemi. Czy uratuje nas przed nim biotechnologia i zrównoważone rolnictwo?, http://zycie3.0.natemat.pl/158665,glod-na-ziemi-czy-uratuje-nas-przed-nim-biotechnologia-i-zrownowazone-rolnictwo [dostęp online: 18 czerwca 2017 r.].

W perspektywie wszystkich propozycji rozwiązań głodu i niedożywienia na świecie najrozsądniejszym, a także fundamentalnym wydaje się być wprowadzenie zrównoważonego rolnictwa. Takie podejście zapewnia przede wszystkim dbałość o środowisko. W obecnych czasach, gdzie nie wychodząc z domu mamy dostęp praktycznie do towarów z całego świata, trudno przekonywać do zrównoważonej konsumpcji czy zrównoważonego rolnictwa. Dlatego prowadzenie odpowiedniej polityki i produkcji rolnej staje się ogromnym wyzwaniem. Jednocześnie jest to bardzo ważne zadanie w perspektywie problemów, które dotykają mieszkańców całego świata.

Podsumowanie

Rolnictwo jest bardzo ważną częścią życia społeczno-gospodarczego. Dostarcza żywność, która zaspokaja podstawowe potrzeby egzystencji każdego człowieka. Jednocześnie produkty rolnictwa są przedmiotem interesów i handlu międzynarodowego. Nie można pominąć jak istotny wpływ wywiera rolnictwo na środowisko naturalne. Działalność rolnicza opiera się na zasobach przyrody. Przyczynia się do dużej ingerencji w środowisko, ziemię, a także oddziałuje na powietrze. Właśnie, dlatego bardzo ważne by produkcja rolnicza stawała się możliwie jak najbardziej zrównoważona. W ten sposób mogłaby zaspokoić potrzeby i wymagania społeczeństwa czy gospodarki, a także korzystać ze środowiska w racjonalny sposób, niepowodujący negatywnych skutków i niezagrażający gatunkom roślin czy zwierząt.

Pomimo rozwoju zrównoważonego rolnictwa wiele krajów na świecie, szczególnie państw Globalnego Południa boryka się z problemem głodu i niedożywienia. Postęp technologiczny i możliwości produkcyjne wskazują, że przyczyną tego negatywnego zjawiska nie jest brak żywności. Są nimi m.in.: wzrost cen żywności czy nierównomierny rozkład pożywienia na świecie. Istnieją jednak rozwiązania mogące zmniejszyć odsetek ludności na świecie cierpiącej głód. Jednym ze sposobów może być dążenie do osiągnięcia suwerenności żywieniowej, a także wprowadzanie zasad zrównoważonego rolnictwa. Jednym ze skrajnych rozwiązań może być również wykorzystanie rozwoju inżynierii genetycznej.

Można stwierdzić, że pomimo ogromnych nierówności w rozwoju gospodarczym między różnymi częściami świata, w każdej z nich występują problemy dotyczące tego samego sektora gospodarki. Różnica polega na tym, że kraje rozwijające się walczą z głodem i niedostatkiem żywności, zaś państwa rozwinięte borykają się z otyłością, konsumpcjonizmem czy nawet problemem marnowania żywności. Zestawiając ze sobą oba te problemy, ich rozwiązanie wydaje się być intuicyjne i całkiem proste. W rzeczywistości jednak trudności te pozostają nierozwiązane od wielu lat, a ich rozwikłanie nie jest tak łatwe jak mogłoby się to wydawać.

Bibiografia

Babiak J., *Możliwości produkcyjne rolnictwa a sytuacja żywnościowa świata*, Polityki Europejskie, Finanse i Marketing 2011, 5(54).

Domagała-Świątkiewicz I., *Wpływ działalności rolniczej na środowisko naturalne*, [w:] K. Wiech, H. Kołoczko, P. Kaszycki, (red.), *Ochrona środowiska naturalnego w XXI wieku – nowe wyzwania i zagrożenia*, Oficyna Wydawnicza TEXT, Kraków 2005.

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie, Działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne, Pakiet 1. Rolnictwo zrównoważone.

Fairtrade Polska, www.fairtrade.org.pl/fairtrade/co-to-jest-fairtrade/.

Fairtrade Polska, www.fairtrade.org.pl/sprawiedliwy-handel/co-jest-sprawiedliwy-handel-fair-trade/.

Głód na Ziemi. Czy uratuje nas przed nim biotechnologia i zrównoważone rolnictwo?, www.zycie3.0.natemat.pl/158665,glod-na-ziemi-czy-uratuje-nas-przed-nim-biotechnologia-i-zrownowazone-rolnictwo.

Górecki J., *Aktualna sytuacja żywnościowa świata*, „Wieś i Rolnictwo" 2010, 3.

Krzystoforski M., *Rolnictwo zrównoważone, Program Rolno-środowiskowy*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2010.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, www.minrol.gov.pl/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne.

Nasza wspólna przyszłość, Raport Światowej Komisji do Spraw Środowiska i Rozwoju, przełożyły: U. Grzelońska, E. Kolanowska, PWE, Warszawa 1991.

Ośrodek informacji ONZ w Warszawie, www.unic.un.org.pl/aktualnosci/swiatowy-szczyt-zywnosciowy-5-lat-pozniej/15.

Poczta W., Pawlak K., Dec M., *Globalny problem żywnościowy – typologia krajów według stopnia niedożywienia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny rok LXX" 2008, 4, 2008.

Polska Zielona Sieć, Czy możliwy jest świat wolny od głodu?, www.ekonsument.pl/materialy/publ_443_broszurka_2011.pdf.

Sheng Tey Y., Johan Bruwer E., Mahir Abdullah A., Brindal M., Radam A., Mansor Ismail M., Darham S., *Factors influencing the adoption of sustainable agricultural practices in developing countries: a review*, „Environmental Engineering and Management Journal" 2017, 16(2), s. 337.

UNCTAD, www.unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=97.

Weis T., *Światowa Gospodarka Żywnościowa. Batalia o przyszłość rolnictwa*, PAH, Warszawa 2011.

Handel ropą ze złóż niekonwencjonalnych z USA jako szansa na dywersyfikację dostaw do Unii Europejskiej

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.11

Piotr Adamczyk
Student,
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania,
Instytut Prawa, Ekonomii i Administracji

Streszczenie

Unia Europejska od lat boryka się z problemem dywersyfikacji źródeł ropy naftowej, której dominującym dostawcą nadal pozostaje Rosja. Z problemem tym mają do czynienia zwłaszcza kraje Europy Wschodniej. W sytuacji, gdy złoża pod Morzem Północnym się wyczerpują i spada ich eksploatacja, a negocjacje w sprawie przedłużenia ropociągu Odessa–Brody do Płocka utknęły w martwym punkcie, Europa staje przed wyzwaniem pozyskania nowego źródła surowca. W tym samym czasie w USA ma miejsce rewolucja łupkowa, dzięki której Unia ma realną szansą na import ropy naftowej ze Stanów Zjednoczonych. Istnieją jednak problemy dotyczące metod wydobycia i związanych z nimi kosztów wpływających na ceny surowca, co może utrudniać handel przez Atlantyk. Podobne dylematy może budzić kwestia transportu (zwłaszcza przez cieśniny duńskie). Tylko słodkie i lekkie ropy będą miały realne szanse na konkurowanie na rynku europejskim. Należy jednak pamiętać, że handel ropą z USA nie ma dużych szans na zrewolucjonizowanie rynku energetycznego w Unii, lecz może jedynie częściowo zmniejszyć zależność od dostaw ropy z Rosji.

Wstęp

Zasobność danego kraju w ropę decyduje o jego statusie i często stanowi argument we wszelkich negocjacjach między państwami. Dodatkowo podział na państwa importujące i eksportujące ropę naftową często determinuje ich pozycję w relacjach między sobą – państwa nie posiadające złóż surowców energetycznych są zazwyczaj zależne od krajów w nie zasobnych[1]. Ropa naftowa jest o tyle ważnym

[1] Ł. Wojcieszak, *Bezpieczeństwo naftowe Polski problem dywersyfikacji*, Przemyśl 2015, s. 9.

surowcem energetycznym, że wszechstronność jej zastosowania zostawia w tyle gaz czy węgiel, a ograniczona możliwość jej substytucji może negatywnie odbić się na gospodarce[2]. Dlatego też, za jeden z podstawowych czynników wpływających na bezpieczeństwo energetyczne państwa eksperci podają stopień dywersyfikacji dostaw, który ma uchronić importerów przed dużymi wahaniami podaży. Za stan bezpieczeństwa energetycznego państwa Międzynarodowa Agencja Energii przyjmuje sytuację, gdy największy dostawca zapewnia maksymalnie 30% surowca. Średnia wartość importu ropy z Rosji wynosi dla Unii Europejskiej 29%[3], jednak kraje wschodnie znacząco zawyżają ten wskaźnik (dla przykładu: Polska – 94%, Słowacja – 98%)[4].

Dominacja rosyjskiej ropy naftowej

Dotychczasowa stabilność dostaw ropy naftowej z Rosji oraz jej względnie niska cena związana z tzw. premią geograficzną, czyli bliskością między importerem a eksporterem nie dawała innym kierunkom dostaw szans na wyparcie surowca ze wschodu[5], szczególnie, że zastosowanie przesyłu ropy poprzez rurociągi znacząco obniża koszty transportu[6]. Pozycja Unii jako czołowego importera rosyjskiej ropy i produktów ropopochodnych sprawia, że Kreml nie będzie chciał wstrzymywać dostaw, gdyż może się to negatywnie odbić na uzależnionej od eksportu ropy i gazu Rosji. Występujący obecnie w UE spadek konsumpcji ropy naftowej w związku z przyjętymi zasadami ochrony środowiska sprawia, że pozycja Federacji w handlu surowcami energetycznymi dodatkowo ulega osłabieniu[7]. Oba zjawiska sprawiają, że pozycja Unii na rynku ropy umacnia się, jednak problem jest bardziej złożony. W niedalekiej przyszłości Europa będzie zmuszona do wzmożonego importu w związku ze zbliżającym się dużym spadkiem i tak już niskiego poziomu wydobycia spod dna Morza Północnego[8]. Niektórzy eksperci twierdzą z kolei, że problemem, z jakim może borykać się w przyszłości Polska i inne kraje byłego bloku wschodniego (szczególnie uzależnione od dostaw ze wschodu) jest monopolizacja wschodnich szlaków przez Rosję, a co za tym idzie ryzyko nieadekwatnego

---

2 Tamże, s. 42.

3 Produkcja i import energii, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports/pl], [dostęp: 20.05.2017].

4 K. Pronińska, *Wpływ współpracy energetycznej krajów Europy Środkowej na regionalne bezpieczeństwo energetyczne i politykę energetyczną UE*, Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2013, s. 29.

5 M. Kaczmarski, *Bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010, s. 72.

6 Ł. Wojcieszak, *Bezpieczeństwo naftowe Polski problem dywersyfikacji*, Przemyśl 2015, s. 230.

7 R. Ulatowski, *Znaczenie czynnika energetycznego w stosunkach międzynarodowych: studium przypadku w negocjacjach TTIP,* [w:] Dunin-Wąsowicz M., Jarczewska A. (red.), *Transatlantyckie Partnerstwo w dziedzinie Handlu i Inwestycji Nowy etap instytucjonalizacji współpracy UE-USA*, Wydawnictwo Naukowe Scholar , Warszawa 2015, s. 231–248.

8 Tamże, s. 233.

podniesienia ceny surowca[9]. Ponadto budowa rurociągu BTS2 uchodzącego do Zatoki Fińskiej może sprawić, że spadnie znaczenie dotychczasowych krajów tranzytowych w tym również Polski. Za inny czynnik skutkujący obniżeniem poziomu bezpieczeństwa energetycznego Unii można uznać stale zmniejszające się moce przerobowe rafinerii europejskich, co może w przyszłości stanowić duży problem i uzależnić kraje UE od dostaw gotowych produktów naftowych, co w połączeniu z niskim poziomem dywersyfikacji źródeł surowca może się negatywnie odbić na pozycji przemysłowej Starego Kontynentu[10].

Pomimo, że Unia Europejska nie posiada wspólnej polityki energetycznej, Komisja Europejska stara się poszukiwać nowych dostawców ropy naftowej i stale podnosi temat dywersyfikacji jej dostaw, zwłaszcza dla najbardziej uzależnionych od Kremla państw Europy Wschodniej. Pod koniec 2006 roku KE przedstawiła raport dotyczący współpracy energetycznej na linii Unia Europejska–Ukraina. Ów raport zawierał zapisy o zobowiązaniu Ukrainy do używania rurociągu Odessa–Brody, by możliwy był transport ropy z basenu Morza Kaspijskiego w kierunku północnym. Podczas szczytu w Helsinkach tego samego roku podjęto dyskusję w kwestii przedłużenia rurociągu do Płocka tworząc system do przesyłu ropy Odessa–Brody–Płock–Gdańsk łączący Morze Kaspijskie z Bałtykiem[11]. Połączenie służące do przesyłu ropy z Ukrainy do Polski według założeń unijnych miałoby stanowić szansę częściowego uniezależnienia od importu ropy z Rosji nie tylko Polski, ale także pozostałych państw ugrupowania. Terminal naftowy w Gdańsku, który dzięki możliwości przeładunku rzędu 34 mln ton ropy na rok, (czyli więcej niż nasze zapotrzebowanie na surowiec) mógłby służyć do dalszego transportu ropy drogą morską do pozostałych krajów Unii[12], jednak wydaje się, że Europa Środkowa i Azerbejdżan nie są wystarczająco zaangażowane w projekt, a sytuacja polityczna na Ukrainie dodatkowo komplikuje sprawę.

Rewolucja łupkowa

Zastój w negocjacjach na temat dostaw ropy znad Morza Kaspijskiego i jednoczesny spadek wydobycia złóż spod dna Morza Północnego sprawiły, że Unia stara się znaleźć alternatywne źródła ropy naftowej. W tym samym czasie po drugiej stronie Atlantyku ma miejsce tzw. rewolucja łupkowa, która dała szansę na wydobycie surowca z jak dotąd nierentownych złóż. Pod pojęciem ropy niekonwencjonalnej kryją się piaski bitumiczne, ropa ciężka, oraz LTO, czyli lekka ropa zaciśnięta (tj. ropa zamknięta w skałach łupkowych lub uwięziona w ska-

[9] Załącznik do uchwały nr 202/2009 Rady Ministrów z dnia 10 listopada 2009 r., Polityka energetyczna Polski do 2030 roku, Ministerstwo Gospodarki, s. 12.

[10] Ł. Wojcieszak, *Bezpieczeństwo naftowe Polski problem dywersyfikacji*, Przemyśl 2015, s. 75–76.

[11] Tamże, s. 86–90.

[12] K. Pronińska, *Wpływ współpracy energetycznej krajów Europy Środkowej na regionalne bezpieczeństwo energetyczne i politykę energetyczną UE*, Centrum Europejskie Natolin, Warszawa 2013, s. 29.

łach o niewielkiej przepuszczalności). To właśnie ta ostatnia jest powszechnie wydobywana na terenie USA i to na skalę przemysłową, a wielkość jej zasobów ustępuje tylko tym znajdującym się na terenie Rosji i jest szacowana pomiędzy 48 a 58 mld bbl[13]. Rozkwit rynku ropy niekonwencjonalnej, jaki ma obecnie miejsce w USA jest zawdzięczany rozwojowi technologicznemu, zwłaszcza tak zwanemu szczelinowaniu hydraulicznemu, które pomimo, że było znane już wcześniej, to na skalę przemysłową jest używane stosunkowo krótko. Pierwsze próby wykorzystania tej metody miały miejsce właśnie w Stanach Zjednoczonych i początkowo skupiały się na pozyskiwaniu gazu, jednak z czasem zaczęto wykorzystywać tę metodę w wydobyciu ropy łupkowej. Usprawnienia takie jak mobilne platformy wiertnicze, unowocześnione metody wykonywania odwiertów, umożliwienie recyklingu wody, czy wreszcie udoskonalenie metod transportu surowca dały amerykanom szanse na przemysłowe wydobywanie ropy z dotychczas nieopłacalnych ekonomicznie złóż niekonwencjonalnych[14]. Od roku 2009 całkowita produkcja ropy w USA stale wzrasta i to pierwszy raz od lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. Dzięki wydobyciu ropy łupkowej Stany Zjednoczone zyskały pozycję wydobywcy surowca numer jeden i stały się niezależne energetycznie, ale również w stosunkowo krótkim czasie zmieniły swój status z importera na eksportera[15]. Obecnie można zaobserwować przyspieszenie rozwoju infrastruktury eksportowej, co potwierdza chęć USA do nawiązania kontaktów handlowych w obszarze ropy naftowej[16].

Pomimo chęci Unii Europejskiej do liberalizacji handlu ropą przez Atlantyk, strona amerykańska początkowo podchodziła do pomysłu sceptycznie, bowiem dla rządu USA priorytetową kwestią było uzyskanie niezależności energetycznej. Realizowana przez Stany Zjednoczone od przeszło 40 lat polityka niezależności surowcowej zakładała, że rodzimy surowiec miał w pierwszej kolejności trafiać na amerykański rynek, co wiązało się z niższym poziomem zależności od ropy z zagranicznych źródeł[17]. Szansę na surowce energetyczne zza Atlantyku dla krajów Unii dało zniesienie pod koniec 2015 roku przez ówczesnego prezydenta Baracka Obamę embarga na wywóz ropy naftowej, które obowiązywało od początku dążeń Stanów do niezależności energetycznej[18]. Równie istotne dla rynku surowcowego są inicjatywy ze strony obecnego prezydenta Donalda Trumpa, który podjął decy-

---

13 T. Młynarski, M. Tarnawski, *Źródła energii i ich znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego w XXI wieku*, Difin, Warszawa 2016, s. 44–45.

14 Tamże, s. 48.

15 T. Kisielewski, *Nafta znowu zmieni świat*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2013, s. 29–30.

16 I. Trusiewicz, *Amerykańskie koncerny zwiększają wydobycie ropy z łupków. Celują w Europę*, http://www.rp.pl/Energianews/309179971-Amerykanskie-koncerny-zwiekszaja-wydobycie-ropy-z-lupkow-Celuja-w-Europe.html#ap-1, [dostęp: 20.04.2017].

17 M. Paliński i in., *Ocena wpływu porozumienia TTIP na polski sektor energetyczny,* [w:] M. Dunin-Wąsowicz, *Analiza wpływu TTIP na wybrane sektory polskiej gospodarki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016, s.199.

18 Tamże, s. 200.

zję o budowie dwóch ropociągów: Dakota Access i Keystone XL (biegnącego od Kanady do Zatoki Meksykańskiej), dzięki którym w przeciągu najbliższych 2 lub 3 lat będzie możliwe podwojenie produkcji ropy naftowej[19]. Obecne wydobycie ropy niekonwencjonalnej w USA nabrało tak dużego tempa, że można spotkać się z opinią, że „OPEC przegrało z łupkami", a zapowiedziana wzmożona eksploatacja ropy z łupków sprawia, że układ sił na mapie energetycznej świata może ulec zmianom.

Ropa z łupków a ropa konwencjonalna

Warto pochylić się nad różnicami między dotychczas eksploatowanym surowcem, a surowcem z łupków. Ropa ze źródeł niekonwencjonalnych jest mniej wydajna, niż ta pochodząca ze źródeł konwencjonalnych, tj. cechuje się niższą efektywnością energetyczną zważywszy na większą energochłonność wydobycia[20]. Cechy źródeł niekonwencjonalnych takie jak głębsza w porównaniu do klasycznych źródeł ropy lokalizacja, a co za tym idzie potrzeba wykonywania głębszych odwiertów, czy konieczność zastosowania wysokiej technologii rzutują na duże koszty surowca z łupków. W porównaniu do tego wydobycie ze standardowych złóż okazuje się względnie tańsze[21]. Ponadto utrzymanie wydobycia ropy z łupków wymaga ciągłego przeprowadzania nowych odwiertów, bowiem przy szybkiej eksploatacji odwierty po stosunkowo krótkim czasie stają się nieopłacalne do dalszego utrzymywania i należy dokonywać kolejnych odwiertów w danym złożu. Według szacunków po okresie 3 lat od rozpoczęcia eksploatacji ropy z konkretnego złoża wydobycie kształtuje się na poziomie około 30% początkowego wydobycia[22].

Dla podjęcia wymiany handlowej ropą naftową, kluczowa jest kwestia ceny surowca, co rodzi pewne problemy w związku z odmiennymi właściwościami poszczególnych rop. Cechy ropy naftowej takie jak poziom zasiarczenia, jej lekkość lub ciężkość sprawiają, że porównywanie surowców o różnych parametrach nie ma większego sensu. Surowce ciężkie są z jednej strony tańsze i można z nich uzyskać więcej ciężkich frakcji jak smary czy oleje, jednak należy się liczyć z dużymi kosztami ich przerobu[23]. Z kolei ropy lekkie jak np. amerykańska WTI są bardziej obfite w najbardziej pożądane lekkie frakcje, czyli benzyny, oleje napędowe i gazy,

---

19 A. Wielopolska, *USA zaleje świat ropą z łupków. Czeka nas rewolucja na tym runku*, http://forsal.pl/artykuly/1017373,usa-zaleje-swiat-ropa-z-lupkow-czeka-nas-rewolucja-na-tym-runku.html [dostęp: 20.04.2017].

20 F. Krawiec, *Niekonwencjonalne źródła ropy i gazu doświadczenia amerykańskie*, Difin, Warszawa 2013, s. 21.

21 Tamże, s. 21–22.

22 Tamże, s. 22.

23 A. Sikora i in., *Analiza kosztów i korzyści Polski i UE w sektorze energetycznym związanych z planowaną umową handlową między UE i USA (TTIP)*, [http://biznesalert.pl/czy-eksport-ropy-z-usa-do-europy-bedzie-sie-oplacal/#sdfootnote2anc], dostęp: 20.04.2017.

w związku, z czym ich ceny są wyższe, a przerób tańszy niż w przypadku surowców ciężkich. Podsumowując, porównywanie cen rop naftowych o odmiennych parametrach jest utrudnione zważywszy na odmienność produktów pozyskiwanych z nich w procesie przetwórczym.

Kwestia transportu przez Atlantyk

Wystąpienie sprzyjających warunków do wydobywania i eksportowania ropy przez Stany Zjednoczone, oraz odpowiedni popyt po stronie Europejskiej nie gwarantują, że wymiana będzie opłacalna, ponieważ do ceny surowca należy również doliczyć koszty jego transportu, które na chwilę obecną nie są jeszcze dokładnie oszacowane[24]. Ze względu na brak rurociągów biegnących przez Atlantyk do Europy jedynym racjonalnym środkiem transportu są tankowce.

Amerykańska firma ExxonMobil jest pierwszą wśród największych firm, która w 2016 roku dostarczyła tankowcem amerykańską ropę do Europy, konkretnie do Sycylijskiej rafinerii należącej do koncernu[25], jednak tego typu transport do krajów leżących nad Bałtykiem może być utrudniony. Cieśniny duńskie składają się z trzech odcinków[26], i stanowią jedyną drogę morską łączącą Bałtyk z otwartymi wodami Morza Północnego i Atlantyku, przez co stanowią dla państw nadbałtyckich istotny element ich transportu morskiego. Cieśniny te są węższe i mniej głębokie niż Cieśnina Gibraltarska – w najpłytszych odcinkach głębokość dochodzi do 15 metrów, co sprawia, że przepływ dużych tankowców jest technicznie niemożliwy. Jedyną opcją jest przeładunek towarów na głębszych wodach na mniejsze jednostki, by mogły one bez przeszkód przepłynąć przez newralgiczny odcinek. Większa liczba tankowców w połączeniu i tak dużym i stale rosnącym ruchem morskim pomiędzy Bałtykiem a Morzem Północnym może skutkować większym natężeniem ruchu i ryzykiem kolizji. Obecnie drogą tą przepływa około 700 milionów baryłek ropy w skali roku, co i tak jest już wysokim wynikiem, a transport ropy pochodzącej z USA dodatkowo utrudniłby ruch morski na Bałtyku.

Przewidywana struktura importu

Dotychczasowy popyt na ropę z importu w Europie jest skoncentrowany na surowcu o wysokim stopniu zasiarczenia i średniej ciężkości pochodzącym głównie z Rosji i Kazachstanu, który stanowi około 2/3 całego przywozu. Resztę stanowią ropy lekkie i słodkie, które pozyskiwane są z Afryki i znad Morza Kaspijskiego. Analizując popyt na ropę w UE można stwierdzić, że źródła ropy o średniej kwaso-

[24] Tamże, s. 1.

[25] P. Stępiński, *Exxon Mobil dostarczył ropę naftową do Europy*, http://biznesalert.pl/exxonmobil-przesyla-amerykanska-rope-naftowa-do-europy/, [dostęp: 20.04.2017].

[26] Mały Bełt, Wielki Bełt oraz Sund.

wości i średniej ciężkości, będące w kręgu największego zainteresowania rafinerii europejskich nie są obfite w Stanach i nie należy z nimi wiązać zbyt dużych nadziei (szczególnie, że podaż surowca z kanadyjskich piasków bitumicznych jest na wystarczającym poziomie by zaspokoić popyt ze strony Europy). Nie przewiduje się handlu najcięższymi odmianami ropy, co wynika z niewielkiej ich ilości w Stanach Zjednoczonych oraz z niewystarczającego przystosowania europejskich rafinerii do przetwarzania tego typu surowca. Gatunkami rop, dla których popyt w Unii i podaż w USA zdają się ze sobą pokrywać są te lekkie i słodkie, takie jak LLS czy WTI i według ekspertów z Instytutu Studiów Energetycznych to właśnie one będą miały największe szanse na transport na teren Europy[27].

Podsumowanie

W sytuacji, gdy złoża ropy w Europie się wyczerpują, a zastój w negocjacjach o przedłużeniu ropociągu Odessa–Brody do Płocka uniemożliwia import ropy z obszaru Morza Kaspijskiego, Stany Zjednoczone, które na skutek łupkowej rewolucji ze statusu importera ropy awansowały do miana jej eksportera mogą stać się partnerem w handlu surowcami energetycznymi dla krajów Unii. Biorąc pod uwagę obecną sytuację na rynku ropy naftowej nie istnieje żadne potencjalne źródło surowca, które mogłoby położyć kres dominacji rosyjskiej energii w Europie, w związku, z czym poszukiwanie nowych źródeł dostaw nie jest nastawione na zrewolucjonizowanie europejskiego rynku, lecz jedynie na zdywersyfikowanie źródeł dostaw i częściowe zmniejszenie udziału Rosji w rynku ropy naftowej w Unii Europejskiej.

Bibliografia

Kisielewski T., *Nafta znowu zmieni świat*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2013, s. 29–30.

Krawiec F., *Niekonwencjonalne źródła ropy i gazu doświadczenia amerykańskie*, Difin, Warszawa 2013, s. 21.

Młynarski T., Tarnawski M., *Źródła energii i ich znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego w XXI wieku*, Difin, Warszawa 2016.

Paliński M., Syliwoniuk M., Hagemejer J., Michałek J.J., *Ocena wpływu porozumienia TTIP na polski sektor energetyczny,* [w:] Dunin-Wąsowicz M., *Analiza wpływu TTIP na wybrane sektory polskiej gospodarki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2016.

Produkcja i import energii, ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Energy_production_and_imports/pl, [dostęp: 20.05.2017].

Pronińska K., *Wpływ współpracy energetycznej krajów Europy Środkowej na regionalne bezpieczeństwo energetyczne i politykę energetyczną UE, Centrum Europejskie Natolin*, Warszawa 2013.

Sikora P.A., Sikora P.M., Krupa M., *Analiza kosztów i korzyści Polski i UE w sektorze energetycznym związanych z planowaną umową handlową między UE i USA* (TTIP), www.biznesalert.pl/czy-eksport-ropy-z-usa-do-europy-bedzie-sie-oplacal/#sdfootnote2anc, [dostęp: 20.04.2017].

[27] A. Sikora i in., *Analiza kosztów i korzyści Polski i UE w sektorze energetycznym związanych z planowaną umową handlową między UE i USA (TTIP)*, http://biznesalert.pl/czy-eksport-ropy-z-usa-do-europy-bedzie-sie-oplacal/#sdfootnote2anc, [dostęp: 20.04.2017].

Stępiński P., *Exxon Mobil dostarczył ropę naftową do Europy*, www.biznesalert.pl/exxonmobil-przesyla-amerykanska-rope-naftowa-do-europy/, [dostęp: 20.04.2017].

Trusiewicz I., *Amerykańskie koncerny zwiększają wydobycie ropy z łupków. Celują w Europę*, www.rp.pl/Energianews/309179971-Amerykanskie-koncerny-zwiekszaja-wydobycie-ropy-z-lupkow-Celuja-w-Europe.html#ap-1, [dostęp: 20.04.2017].

Ulatowski R., *Znaczenie czynnika energetycznego w stosunkach międzynarodowych: studium przypadku w negocjacjach TTIP,* [w:] Dunin-Wąsowicz M., Jarczewska (red.), *Wydawnictwo Naukowe Scholar, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2015*.

Wielopolska A., *USA zaleje świat ropą z łupków. Czeka nas rewolucja na tym runku*, www.forsal.pl/artykuly/1017373,usa-zaleje-swiat-ropa-z-lupkow-czeka-nas-rewolucja-na-tym-runku.html, [dostęp: 20.04.2017].

Wojcieszak Ł., *Bezpieczeństwo naftowe Polski problem dywersyfikacji*, Przemyśl 2015.

Załącznik do uchwały nr 202/2009 Rady Ministrów z dnia 10 listopada 2009 r., Polityka energetyczna Polski do 2030 roku, Ministerstwo Gospodarki.

Determinanty i oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.12

Robert Matusiak
Doktorant, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania,
Katedra Inwestycji i Nieruchomości

Streszczenie

Współczesne badania naukowe poświęcone tematyce międzynarodowych przepływów kapitału skupiały się w głównej mierze na krajach rozwiniętych. Jednakże poprzez dynamiczny wzrost bezpośrednich inwestycji zagranicznych (dalej BIZ) do krajów rozwijających powoduje coraz większą integrację tych gospodarek z globalnym rynkiem. Ważnym elementem międzynarodowych przepływów kapitałowych są BIZ, które odnosi się do przepływu kapitału finansowego i ludzkiego z zagranicy na inwestycje w innym kraju. Ten typ kapitału może być własnością jednostki, korporacji lub rządu. Zasadniczo wspólnym mianownikiem BIZ jest to, że zagraniczna firma lub jednostka musi kontrolować akcje własne takiej firmy. Bez wątpliwości BIZ zwiększają rzeczywiste zasoby dostępne na potrzeby produkcji w kraju przyjmującym. Dodatkowo są doskonałym instrumentem do zmniejszania luki oszczędnościowej w krajach rozwijających się[1]. Na tej podstawie atrakcyjność BIZ w krajach rozwijających się, zwykle określa się na podstawie założenia, że większy napływ BIZ przyspiesza wzrost i rozwój gospodarczy (mierzony w PKB)[2].

Ponadto istnieje argument, że BIZ są pozytywnie skorelowane ze wzrostem gospodarczym, gdyż pełnią istotną rolę poprawy technologii, efektywności i wydajności[3]. Poza tym J.H. Dunning zaproponował również eklektyczną teorię BIZ, która stwierdza, że firma musi posiadać pewne zalety w stosunku do innych firm w zakresie kluczowych kompetencji przedsiębiorstwa. Te kluczowe kompetencje są najskuteczniejsze w połączeniu z lokalnymi źródłami za granicą, co zapewnia racjonalizację inwestycji bezpośrednich[4].

---

1 W. Karaszewski, B*ezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Toruń 2005, Wydawnictwo Województwo Kujawsko-Pomorskie, s. 8.

2 P. Montiel, C. Reinhart, *Do Capital Controls and Macroeconomic Policies Influence the Volume and Composition of Capital Flows?*, Evidence from the 1990s, „Journal of International Money and Finance", 18 (1999), s. 619–620.

3 E. Lim, *Determinants of and Relationship between Foreign Direct Investment and Economic Growth: A Summary of Recent Literature*, IMF Working Paper No. 175, 2001, s. 3.

4 J.H. Dunning, R*e-evaluating the Benefits of Foreign Direct Investment*, Transnational Corporations, New York 1994, 3(1), s. 25.

Wiadomo, że rozwijające się gospodarki (takie jak Polska) mają obfite zasoby ludzkie, jednak poprzez niewielką mobilność oszczędności ograniczone jest tworzenie kapitału i rozwój gospodarczy. Nawet, jeśli krajowy kapitał jest generowany i siła robocza przez podaż, zwiększona produkcja może być ograniczona brakiem zagranicznych inwestycji, od których zależy produkcja towarów i usług w krajach rozwijających się. To sprawia, że przepływy kapitału międzynarodowego są istotnym aspektem dla krajów rozwijających się w celu zmniejszenia luki w inwestycjach i oszczędności.

Literatura empiryczna w sposób zdawkowy porusza problem wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na wzrost i rozwój gospodarek rozwijających się.

Celem niniejszego artykułu jest analiza determinantów i oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na wybrane zmienne w Polsce w latach 1996–2015 jako narzędzia rozwoju gospodarczego. Analizę przeprowadzano za pomocą modelu ekonometrycznego VECM (*VectorError Correction Model*) w programie GRETL.

Metodyka

Statystyczna weryfikacja hipotez w analizie kointegracyjnej na podstawie modeli wektorowej autoregresji (VAR) przeprowadzona zostanie w sposób opisany poniżej. Najpierw zostanie zbadany stopień integracji zmiennych wybranych do modelu: przeprowadzony za pomocą testu Dickeya-Fullera z poprawką autokorelacyjną (ADF) oraz test Kwiatkowskiego-Phillipsa-Schmidta-Shina (KPSS)[5]. Dalszym krokiem będzie zbadanie rzędu kointegracji poprzez zastosowanie metody Johansena opartej na teście śladu macierzy i teście maksymalnej wartości własnej macierzy[6]. Na koniec zostanie zbudowany *r* równaniowy warunkowy model wektorowej autoregresji z wbudowanym mechanizmem korekty błędów (VECM) za pomocą, którego dokonano oszacowania siły oddziaływania zmiennych przy pomocy tzw. funkcji odpowiedzi impulsowych, czyli funkcji reakcji bezpośrednich inwestycji zagranicznych na impuls w postaci jednostkowej zmiany poszczególnych czynników determinujących.

Charakterystyka zbioru danych

W celu przeprowadzenia analizy za pomocą modelu ekonometrycznego dokonano wyboru odpowiednich danych, które zostały wykorzystane do obliczeń. Poniżej znajduje się krótki opis siedmiu zmiennych z lat 1996–2015, a mianowicie:

---

[5] W. Charemza, D.F. Deadman, *Nowa ekonometria*, Wydawnictwo Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1997, s. 155.

[6] S Johansen, *Statistical Analisis of Cointegraction Vectors*, Journal of Economic Dynamics and Control 1988, 12, s. 231–254.

Tabela 1. Wielkość wybranych zmiennych użytych do badania w latach 1996–2015

Rok	RGDP	BIZ	ON	GGSP	STR	INF	EXR
1996	6,31	4 498,00	0,44	9,9	17,92	19,9	2,7
1997	6,99	4 908,00	0,47	9,64	18,23	14,9	3,28
1998	4,92	6 365,00	0,47	9,45	17,41	11,8	3,49
1999	4,45	7 270,00	0,48	7,95	10,75	7,3	3,97
2000	4,47	9 335,00	0,48	7,95	13,73	10,1	4,35
2001	1,28	5 677,00	0,48	8,19	11,48	5,5	4,09
2002	1,44	4 091,00	0,48	8,21	5,62	1,9	4,08
2003	3,56	5 371,00	0,52	8,44	3,13	0,8	3,89
2004	5,14	13 868,00	0,5	8,59	3,41	3,5	3,65
2005	3,49	11 041,00	0,55	8,52	3,1	2,1	3,23
2006	6,18	21 473,00	0,58	8,59	2,64	1	3,1
2007	7,03	25 031,00	0,58	8,41	3,37	2,5	2,77
2008	4,25	14 574,00	0,51	8,78	4,65	4,2	2,41
2009	2,82	14 025,00	0,51	8,65	5,12	3,5	3,12
2010	3,61	18 395,00	0,51	8,9	4,14	2,6	3,02
2011	5,02	18 485,00	0,48	8,27	4,16	4,3	2,96
2012	1,61	7 358,00	0,48	8,18	4,72	3,7	3,26
2013	1,39	795	0,5	8,25	3,46	0,9	3,16
2014	3,28	19 776,00	0,51	8,29	2,48	0,1	3,16
2015	3,94	14 067,00	0,53	8,13	1,93	-0,9	3,77

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego, OECD, NBP, GUS.

1. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) – Inwestycje kapitałowe (inne niż inwestycje portfelowe) w celu nabycia długoterminowej kontroli udziału w spółce prowadzącej działalność w innym kraju niż kraj inwestora (mln $). Dane pochodzą z Banku Światowego (*World Bank*).

2. Realny Produkt Krajowy Brutto (RGDP) – zazwyczaj stosuje się do określenia wielkości rynku, co wskazuje na poziom aktywności gospodarczej. Duża wielkość rynku sugeruje zamożny klimat biznesowy, a zatem służy jako czynnik przyciągający zagranicznych inwestorów z jednej strony, a także sposób pomiaru wpływu inwestycji zagranicznych w krajach przyjmujących z drugiej strony. Dane pochodzą z Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*OECD*).

3. Otwartość gospodarki (ON) – jest to stosunek handlu (import i eksport) do PKB. Dane pochodzą z Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*OECD*).

4. Wielkość rządu (GGSP) – jest to stosunek konsumpcji rządowej do PKB. Oczekuje się, że ma bezpośredni związek ze wzrostem gospodarczym i BIZ, ponieważ wyższy poziom konsumpcji rządowej powinien przełożyć się na zapewnienie

infrastruktury społecznej, która powinna zachęcać do produkcji, wzrostu i inwestycji bezpośrednich. Dane pochodzą z Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (*OECD*).

5. Stopy depozytowe (STR) – średnie stopy oprocentowania płacone za depozyty przez polskie banki. Dane pochodzą z Narodowego Banku Polskiego.

6. Stopa inflacji (INF) – mierzy tempo zmian poziomu cen i siły nabywczej w walucie kraju przyjmującego. Wysoka stopa inflacji ma negatywny i znaczący wpływ na wzrost gospodarczy oraz na BIZ. Dane pochodzą z Głównego Urzędu Statystycznego.

7. Kurs walutowy (EXR) – kurs wymiany Polski (Złoty) do USA (Dolar). Słaby/amortyzowany kurs sprawia, że import jest drogi i eksport tani, a zatem może mieć pozytywny wpływ na BIZ. Dane pochodzą z Narodowego Banku Polskiego.

Następnie wszystkie dane zostały zlogarytmowane w celu ich wygładzenia. Na podstawie analizy wykresów czasowych zmiennych (wykres 1) można stwierdzić, że BIZ wykazują niestacjonarność[7]. W celu określenia dokładnego sprawdzenia czy szeregi czasowe są niestacjonarne użyto testów ADF i KPSS, a następnie przeprowadzono badanie stopni zintegrowania.

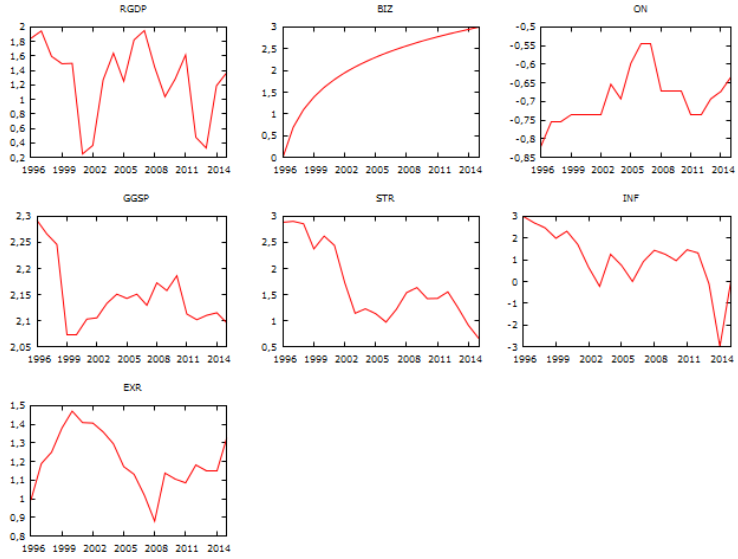

Wykres 1. Wykresy szeregów czasowych

Źródło: opracowanie własne sporządzone przy pomocy programu GRETL.

[7] Szereg czasowy nazywany jest stacjonarnym, jeżeli po obliczeniu różnic rzędu *d* jest on sprowadzony do stacjonarności w innym przypadku szereg jest niestacjonarny. Stacjonarność szeregu bada się za pomocą odpowiednich testów, np. testu Dickeya-Fullera czy KPSS, (M. Kośko, M. Osińska, J. Stempińska, *Ekonometria Współczesna*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2007, s. 254).

Za pomocą testu ADF[8] przetestowano wszystkie szeregi czasowe z osobna z trendem oraz bez trendu, a liczba opóźnień wynosiła 1. W prawie wszystkich wypadkach test pokazał, że zmienne są niestacjonarne. Wyniki testu okazały się niejednoznaczne w przypadku zmiennej RGDP w zależności od przyjętego poziomu istotności.

Tabela 2. Wyniki testu ADF dla szeregów czasowych

Wyszczególnienia	RGDP	BIZ	ON	GGSP	STR	INF	EXR
Test ADF z wyrazem wolnym	p = 0,01162	p = 1,84e-027	p = 0,2038	p = 0,06367	p = 0,6946	p = 0,9187	p = 0,3484
Test ADF z wyrazem wolnym i trendem liniowym	p = 0,07393	p = 1,863e-062	p = 0,5263	p = 0,2639	p = 0,5529	p = 0,7019	p = 0,4593

Źródło: obliczenia własne wykonane przy pomocy programu gretl.

W celu rozwiązania wątpliwości związanych z testem ADF przeprowadzono test stacjonarności – KPSS[9]. W tym teście również użyto maksymalną liczbę opóźnień 1. Wyniki testu KPSS okazały się sprzeczne z wynikami testu ADF. Może to być spowodowane zbyt mała liczbą obserwacji w szeregu.

Tabela 3. Wyniki testu KPSS dla szeregów czasowych

Wyszczególnienia	RGDP	BIZ	ON	GGSP	STR	INF	EXR
Krytyczna wart.: 10% = 0,357, 5% = 0,462, 1% = 0,694							
Test KPSS z wyrazem wolnym	0,165242	0,986802	0,382901	0,287946	0,77672	0,581315	0,280134
Krytyczna wart.: 10% = 0,124, 5% = 0,150,1% = 0,205							
Test KPSS z wyrazem wolnym i trendem liniowym	0,0743884	0,189792	0,178945	0,114016	0,179374	0,0981616	0,130273

Źródło: obliczenia własne wykonane w programie gretl.

[8] Test Dickeya-Fullera jest jednym z najpopularniejszych testów na sprawdzenie pierwiastka jednostkowego. Test bazuje na oszacowaniach równania regresji następującej postaci: $\Delta yt = \delta yt\text{-}1 + \Sigma ki=1 \alpha 1 \Delta\ yt\text{-}i + \varepsilon t$. Natomiast wartość statystyki testu dane jest wzorem: gdzie oznacza ocenę parametru, a – to błąd szacunku parametru. Jeśli obliczona wartość statystyki testu jest większa niż wartość krytyczna odczytana z tablic dla odpowiedniej liczby obserwacji i dla przyjętego poziomu istotności, nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej o niestacjonarności badanej zmiennej. Jeśli obliczona wartość statystyki testu ADF jest mniejsza niż wartość krytyczna, hipotezę zerową odrzucamy na rzecz stacjonarności zmiennej. (E. Kusideł, *Modele wektorowo-autoagresyjne VAR: metodologia i zastosowania*, Wydawnictwo Absolwent, Łódź 2000, s. 21–24).

[9] Test Kwiatkowskiego, Phillipsa, Schmidta i Shina (test KPSS) – jest to test przeznaczony do badania stacjonarności szeregu. Hipotezy zerowa i alternatywna mają układ odwrotny niż w teście Dickeya-Fullera. Model ten ma postać: $y_t = \beta_t + r_t + \varepsilon_t$, przy czym $r_t\text{-}r_{t\text{-}1} + u_t$, gdzie ε_t jest stacjonarnym składnikiem losowym. (M. Kośko, M. Osińska, J. Stempińska, *Ekonometria Współczesna*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2007, s. 308).

W celu sprawdzenia wyników testu ADF i testu KPSS skonstruowano model VAR[10], a na jego podstawie wykres pierwiastków równania charakterystycznego VAR. Za pomocą tego wykresu sprawdzić można stabilność modelu, gdyż model okazuje się stabilny, gdy jego pierwiastki równania charakterystycznego spełniają warunek $|\lambda_i|<1$, czyli leżą wewnątrz koła jednostkowego, a tym samym zmienne są stacjonarne[11]. Wykres pierwiastków równania charakterystycznego VAR pokazał niestacjonarność badanych zmiennych.

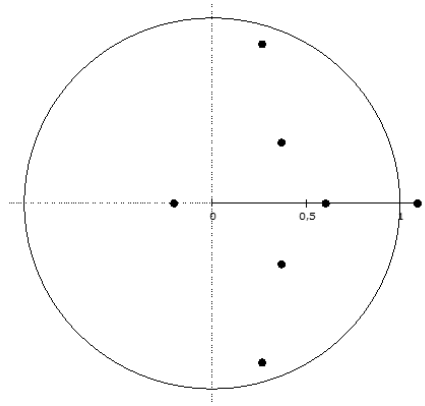

Rysunek 1 Pierwiastki równania charakterystycznego modelu VAR
Źródło: opracowanie własne przy pomocy programu GRETL.

W celu zbadania występowania kointegracji, a więc czy występują długoterminowe relacje między zmiennymi, posłużono się testem Johansena. Przeprowadzone testy wskazują na istnienie czterech lub trzech wektorów kointegrujących w zależności od przyjętego poziomu istotności.

Tabela 4. Wyniki testu Johansena

Rząd	Wartość własna	Test śladu	Wartość p	Test Lmax	Wartość p
0	0,99420	249,28	[0,0000]	97,846	[0,0000]
1	0,95823	151,43	[0,0000]	60,334	[0,0000]
2	0,81808	91,099	[0,0003]	32,380	[0,0720]
3	0,68769	58,719	[0,0028]	22,111	[0,2213]
4	0,66299	36,608	[0,0064]	20,665	[0,0568]
5	0,38953	15,943	[0,0412]	9,3769	[0,2619]
6	0,29218	6,5657	[0,0104]	6,5657	[0,0104]

Źródło: opracowanie własne przy pomocy programu GRETL.

[10] Model wektorowej autoregresji rzędu p, VAR(p), ma postać $Y_t=A_1Y_{t-1}+A_2Y_{t-2}+A_pY_{t-p}+\varepsilon_t$, gdzie Y_t oznacza wektor zmiennych endogenicznych modelu. (A. Welfe, *Analiza kointegracyjna w makromodelowaniu*, Wydawnictwo Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013, s. 35).

[11] T. Kufel, *Ekonometria. Rozwiązania problemów z wykorzystaniem programu GRETL*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2013, s. 170.

Empiryczne wyniki badania uzyskane za pomocą modelu VECM

Kolejnym etapem badania było zbudowanie modelu VECM[12], ale ze względu na niejednoznaczne wyniku testu Johansena[13] sprawdzono położenie pierwiastków (rysunek 2). Na jego podstawie zdecydowano się przyjąć na potrzeby badania występowanie trzech wektorów kointegrujących.

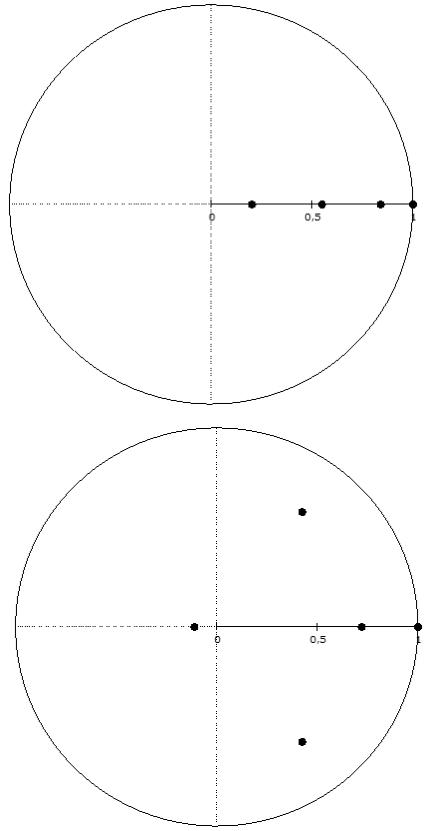

Rysunek 2. Koło pierwiastków równania charakterystycznego modelu VECM przy założeniu odpowiednio 3 i 4 relacji kointegrujących

Źródło: opracowanie własne przy pomocy programu GRETL.

[12] Model VAR dla procesów skointegrowanych nazywa się wektorowym modelem korekty błędem (VECM). Ogólna postać modelu ma postać: $\Delta Y_t=\alpha+\beta_t+\lambda E_{t-1}+\gamma_1\Delta Y_{t-1}+...+\gamma_p\Delta Y_{t-p}+\delta_0\Delta X_t+...+\delta_p\Delta X_{t-p}+\varepsilon_t$, gdzie: Y_t – zmienna objaśniana, X_t – zmienna objaśniająca, E_{t-1} – błąd z oszacowania modelu regresji, δ_p – parametry długookresowej zależności (równowagi), γ_{t-1}-parametr wskazujący na szybkość powrotu do równowagi, t – okres analizy, p-rząd opóźnień zmiennych modelu. (A. Welfe, op.cit., s. 36-37).

[13] Testowanie kointegracji na podstawie testu Johansena polega na ustaleniu czy istnieje macierz $\pi=\alpha\beta^T$. Hipoteza zerowa zakłada, że π jest dowolną macierzą, hipoteza alternatywna mówi, że $\pi=\alpha\beta^T$. Zakłada się przy tym, że macierz kointegrująca jest nieznana. Test Johansena jest oparty na teście wartości własnej i teście śladu. (szerzej na ten temat [w:] M. Kośko, M. Osińska, J. Stempińska, *op. cit*., s. 392-394).

Na podstawie tego oszacowano wpływ, jaki BIZ wywierają na wybrane zmiennej polskiej gospodarki za pomocą funkcji odpowiedzi impulsowych modelu VECM przy założeniu trzech wektorów kointegrujących i jednego rzędu opóźnień. Dokonano oszacowania siły oddziaływania zmian Realnego Produktu Krajowego Brutto, otwartości gospodarki, wielkości rządu, stóp depozytowych, stopy inflacji, kursu walutowego na dynamikę BIZ w Polsce.

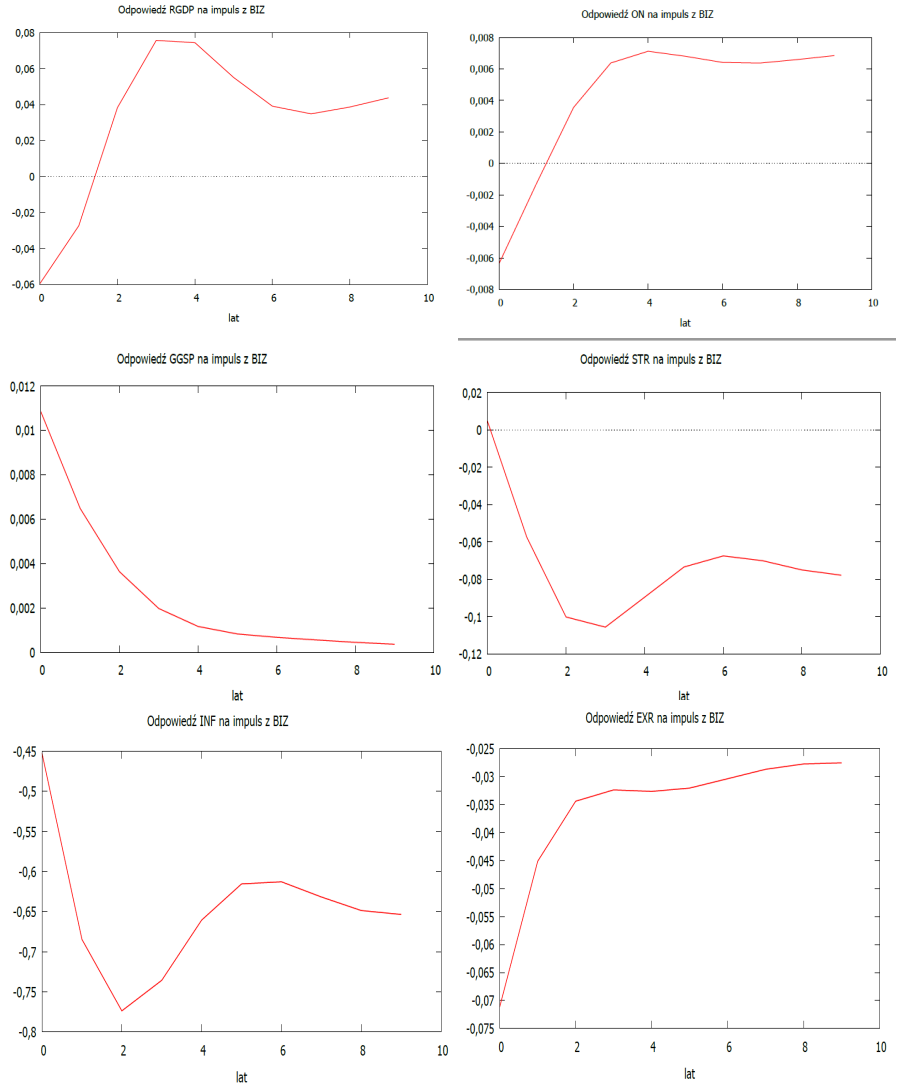

Wykres 2. Wykresy odpowiedzi zmiennych na impuls z BIZ

Źródło: opracowanie własne na podstawie programu GRELT.

Na podstawie analizy powyższych wykresów reakcja realnego produktu krajowego brutto na impuls z bezpośrednich inwestycji zagranicznych powoduje systematyczny wzrost w ciągu pierwszych czterech lat. Następnie krótkookresowy spadek i ponowy progres. W przypadku reakcji zmiennej otwartości gospodarki na impuls BIZ widać konsekwentny gwałtowny postęp w pierwszych czterech latach. Później lekki krótkoterminowy regres i wzrost od siódmego okresu. Zmienna GGSP notuje nagłe załamanie się w pierwszych czterech okresach, zaś w kolejnych spadek jest powolny. W przypadku stóp depozytowych redukcja widoczna jest w trzech pierwszych latach. Od trzeciego do szóstego okresu następuje wzrost i ponowny spadek. Stopa inflacji w dwóch pierwszych latach maleje, aby osiągnąć swój najniższy poziom w drugim roku. Po tym okresie zauważalny jest jej progres, by w piątym roku uzyskać najwyższą wartość i zanotować spadek w pozostałych okresach. Do drugiego roku kurs walutowy notuje gwałtowny wzrost, który w następnych latach jest powolny. Najwyższy poziom osiąga w ósmym roku.

Podsumowanie

W badaniu zbadano empirycznie czynniki i wpływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kontekście gospodarki Polski w latach 1996–2015. BIZ uznano za ważny katalizator rozwoju gospodarczego, który pozytywnie wpływał na badane zmienne. Wynik VECM wskazuje, że największy efekt był zauważalny w pierwszych okresach. Okazało się, że inwestycje zagraniczne wpływają bezpośrednio na wzrost PKB. Skuteczność BIZ w celu osiągnięcia pożądanego wzrostu może być ograniczona przez poziom rozwoju infrastrukturalnego i innych zmiennych makroekonomicznych. Ze względu na jeden okres opóźnienia w otwartości gospodarki, stóp depozytowych, wielkości sektora rządowego i PKB wywierają pozytywny wpływ na BIZ. Jeden okres opóźnienia w ON, PKB, STR, GGSP ma pozytywny wpływ na BIZ, a ujemne relacje pomiędzy FDI a kursem walutowym mogą być związane z wysokim poziomem deprecjacji waluty w tym okresie.

Bibliografia

Charemza W., Deadman D.F., *Nowa ekonometria*, Wydawnictwo Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1997.

Dunning J.H., *Re-evaluating the Benefits of Foreign Direct Investment*. Transnational Corporations, New York 1994, 3(1).

Johansen S., *Statistical Analisis of Cointegraction Vectors*, "Journal of Economic Dynamics and Control" 1988,12.

Karaszewskiego W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Wydawnictwo Województwo Kujawsko-Pomorskie, Toruń 2005.

Kośko M., Osińska M., Stempińska J., *Ekonometria Współczesna*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2007.

Kufel T., *Ekonometria. Rozwiązania problemów z wykorzystaniem programu GRETL*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.

Kusideł E., *Modele wektorowo-autoagresyjne VAR: metodologia i zastosowania*, Wydawnictwo Absolwent, Łódź 2000.
Lim E., *Determinants of and Relationship between Foreign Direct Investment and Economic Growth: A Summary of Recent Literature*. IMF Working Paper 2001, 175.
Montiel P., Reinhart C., *Do Capital Controls and Macroeconomic Policies Influence the Volume and Composition of Capital Flows?, Evidence from the 1990s*, Journal of International Money and Finance" 1999, 18.
Welfe A., *Analiza kointegracyjna w makromodelowaniu*, Wydawnictwo Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2013.

Wpływ carbon tax na koszty gospodarstw domowych

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.13

Ryszard Kamiński
Student,
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu,
SKN Maksimus

Streszczenie

Celem pracy jest analiza wpływu na gospodarstwa domowe podatku typu *carbon tax*, który jest jednym z instrumentów stosowanych przez państwo w celu ograniczenia emisji CO_2. W badaniu wykorzystano dane dotyczące gospodarki Australii oraz Kanady, dokonując analizy porównawczej sytuacji na rynku energii i rynku pracy przed i po wprowadzeniu *carbon tax*. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że *carbon tax* wpływa na zwiększenie kosztów ponoszonych przez gospodarstwa domowe.

Wstęp

Pogodzenie globalnej industrializacji i postępu technicznego z problemami ekologicznymi często wymaga ingerencji podmiotów spoza sektora przedsiębiorstw. Mogą one przybrać postać organizacji pozarządowych, aktywnie działających na rzecz ochrony dóbr naturalnych lub rządów prowadzących politykę proekologiczną. W ramach tej polityki państwo może ustanawiać normy dotyczące sposobu produkcji, bądź nakładać świadczenia pieniężne mające ograniczyć emisję szkodliwych substancji. Działania te, z jednej strony wpływają na ochronę środowiska, a z drugiej na niekorzyść podmiotów czerpiących korzyści z jego degradacji.

Jednym z instrumentów polityki proekologicznej jest *carbon tax*. Jest to podatek nakładany na każde przedsiębiorstwo, które swoim funkcjonowaniem powoduje wydzielanie dwutlenku węgla do atmosfery. Celem tego świadczenia jest przede wszystkim częściowe zrównanie społecznych kosztów powstających przy produkcji zanieczyszczeń oraz stopniowa redukcja emisji gazów cieplarnianych.

Celem pracy jest analiza wpływu podatku typu *carbon tax* na gospodarstwa domowe. Stawia się przy tym hipotezę, iż wpływ ten jest negatywny, co może prowadzić do zmniejszenia społecznego poparcia dla stosowania polityki proekologicznej. Analiza została przeprowadzona dla gospodarki Kanady oraz Australii w przedziale czasowym od 2012 do 2016 roku.

W artykule zostały przedstawione wyniki analizy wpływu wprowadzenia *carbon tax* na rynek energii oraz rynek pracy, które mają bezpośredni wpływ na sytuację finansową gospodarstw domowych. Opracowanie zakończono krótkim podsumowaniem, przedstawiającym najważniejsze wnioski.

Carbon tax w analizowanych państwach

Świadczenie *carbon tax* w Kanadzie funkcjonuje tylko w prowincjach Alberta, Quebec oraz Kolumbia Brytyjska, jednakże premier Kanady Justin Trudeau podczas szczytu klimatycznego w Paryżu, ogłosił, że wszystkie prowincje w Kanadzie mają czas by zaimplementować *carbon tax* do roku 2018[1]. W Australii świadczenie tego typu funkcjonowało w całym kraju od 2012 roku do odwołania przez rząd w roku 2014[2]. W obydwu przypadkach *carbon tax* było traktowane jako narzędzie polityki proekologicznej używane w celu zmniejszenia ilości produkowanego CO_2 przy jednoczesnym zachowaniu stabilności gospodarki.

Rynek pracy

Carbon tax jako podatek nakładany na firmy biorące udział w procesie uwalniania CO_2 do atmosfery wpływa negatywnie na koszty tego przedsiębiorstwa. W rezultacie może także powodować wzrost bezrobocia. Poniżej znajduje się wykres przedstawiający stopę bezrobocia w Australii.

Dane wskazują, że od momentu wprowadzenia *carbon tax* w 2012 roku nastąpiła tendencja wzrostowa bezrobocia, które zwiększało się średnio o 0,45 punktu procentowego rocznie do roku 2014. W roku 2016 stopa bezrobocia zmniejszyła się i znalazła na poziomie porównywalnym ze stanem z roku 2013. Najwięcej firm, które zmuszone były przeprowadzić zwolnienia pracowników to firmy z branży wydobywczej i przetwórczej. Przeprowadzone zwolnienia motywowane były najczęściej wzrostem kosztów używanej energii lub wzrostem ryzyka projektów (w przypadku firm wydobywczych)[3]. Pracujący dla JP Morgan ekonomista Tom Kennedy w 2015 roku przewidywał wręcz przekroczenie w przypadku stopy bezrobocia poziomu 6,5% w następnych latach[4]. Senator Eric Abetz, minister ds. zatrudnienia w Australii, w związku ze wzrastającą stopą bezrobocia zaproponował

---

1 K. Harris, *Justin Trudeau gives provinces until 2018 to adopt carbon price plan*, CBC News, 2016, http://www.cbc.ca/news/politics/canada-trudeau-climate-change [dostęp: 17.05.2017].

2 A. Robson, *Australia's Carbon Tax: An Economic Evaluation*, Griffith University, Brisbane Australia 2013, s. 7.

3 A. Robson, *Australia's Carbon Tax: An Economic Evaluation*, Griffith University, Brisbane Australia 2013, s. 38–39.

4 M. Farrer, *Unemployment in Australia rises to 6.4%, highest for 13 years, ABS figures show*, The Guardian 2015, https://www.theguardian.com/business/2015/feb/12/unemployment-in-australia-rises-to-64-in-january-abs-figures-show [dostęp: 17.05.2017].

w 2014 roku odrzucenie świadczenia *carbon tax* oraz zmniejszenie podatków kopalnianych w celu ochrony gospodarki przed dalszym wzrostem liczby osób bez pracy[5].

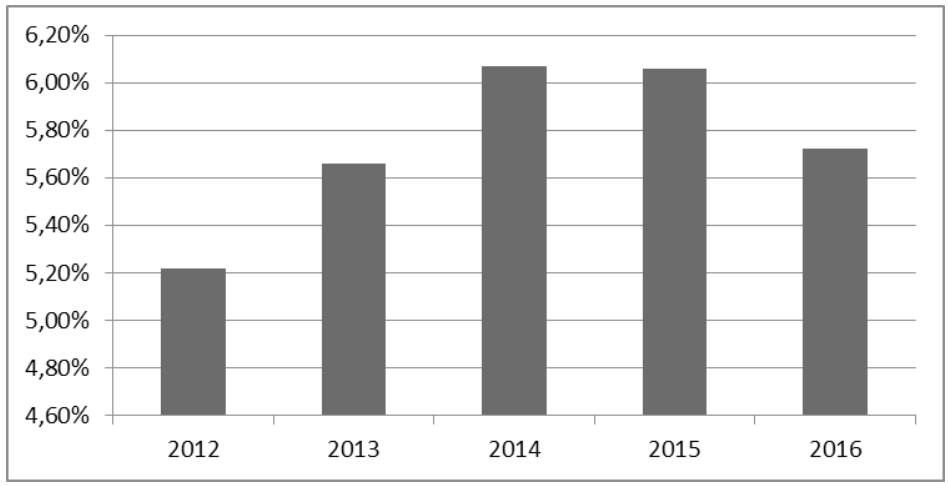

Rysunek 1. Stopa bezrobocia w Australii w latach 2012–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD Australia unemployment rate, https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm [dostęp: 18.05.2017].

Na podstawie powyższych informacji, można przypuszczać, że świadczenie pieniężne *carbon tax* przyczyniło się do wzrostu bezrobocia w Australii. Pogorszenie sytuacji na rynku pracy zwiększa ryzyko utraty stałego dochodu, co może negatywnie wpłynąć na budżet gospodarstw domowych.

Dane bezrobocia dla Kanady przedstawia rysunek 2. Na rysunku zostały uwzględnione trzy prowincje, w których stosowane jest działanie na rzecz zmniejszenia emisji CO_2 poprzez świadczenie pieniężne *carbon tax*.

Quebec oraz Kolumbia Brytyjska posiadają negatywnie nachyloną krzywą bezrobocia. Alberta to prowincja, która najbardziej odczuła skutki wprowadzenia polityki proekologicznej z zastosowaniem *carbon tax*. Od 2012 roku do 2016 stopa bezrobocia wzrosła tam niemal dwukrotnie: z 4,5% do 8,5%. Jej najszybszy przyrost nastąpił po roku 2014. Skutki nakładania podatku typu *carbon tax* są widoczne najczęściej w sektorze wydobywczym, przetwórczym oraz w przedsiębiorstwach powiązanych z infrastrukturą przemysłową[6].

---

[5] M. Cash, *Unemployment rate highlights need for Coalition Policies*, Minister's Media Centre 2014, https://ministers.employment.gov.au/abetz/unemployment-rate-highlights-need-coalition-policies [dostęp: 18.05.2017].

[6] D. Dormer, *Alberta MPs call on feds to lower business taxes, eliminate carbon tax to stimulate job growth*, CBC News 2017, http://www.cbc.ca/news/canada/calgary/alberta-jobs-taskforce-report-1.4002102, [dostęp: 17.05.2017] oraz A. Pachon, D. Weber, *Lessons from Alberta: How to Implement a Carbon Tax*, Kleinman Center for Energy Policy 2016, s. 2.

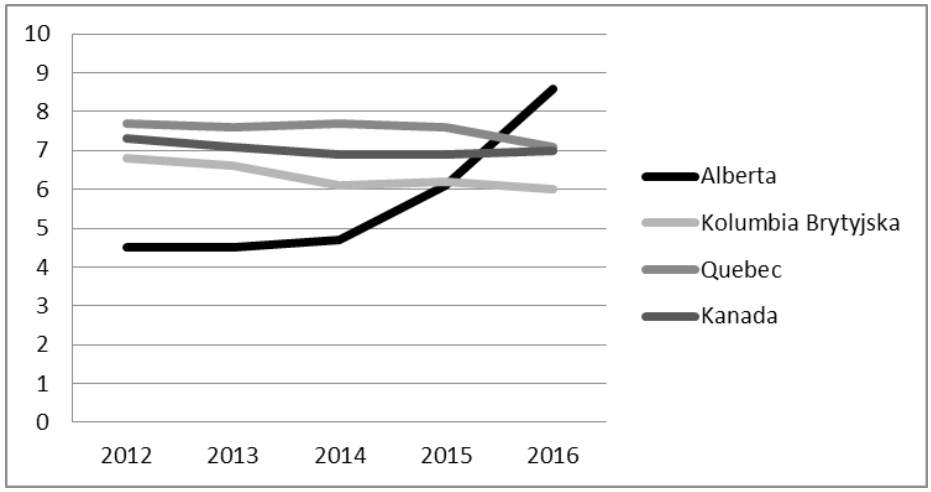

Rysunek 2. Stopa bezrobocia w wybranych prowincjach w Kanadzie w latach 2012–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OECD Canada unemployment rate, https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm, [dostęp: 18.05.2017].

Wyniki uzyskane dla prowincji Quebec i Kolumbia Brytyjska wskazują na malejącą stopę bezrobocia i nie pozwalają na wyprowadzenie jednoznacznego wniosku odnośnie wpływu świadczenia na rynek pracy.

Rynek energii elektrycznej

Wpływowi *carbon tax* zostały poddane również koszty bezpośrednie ponoszone przez gospodarstwa domowe pod postacią zmiany cen za energię elektryczną. Rysunek poniżej przedstawia procentowy wzrost cen za tę energię w Australii.

Przez trzy lata funkcjonowania podatku typu *carbon tax* średni poziom cen za energię elektryczną w stanach wzrósł o około 79 punktów procentowych. Stan Tasmanii wyróżnia się niskim wzrostem cen energii ze względu na przeważającą ilość elektrowni wodnych, niestanowiących podstawę opodatkowania świadczeniem *carbon tax*[7]. Pozostałe stany opierają źródła energii elektrycznej w głównej mierze o elektrownie węglowe oraz posiadają bardziej rozbudowany przemysł przetwórczy i wydobywczy. Oznacza to, że stany te wchodzą w podstawę opodatkowania *carbon tax* w znacznie większym stopniu, co pociąga za sobą cenowe konsekwencje. Gdy w obliczeniach pominięta zostanie Tasmania, to średnia cena elektryczności w pozostałych stanach zwiększy się o 92 punkty procentowe z przodującym stanem Australia Południowa, gdzie wzrost ten to ponad 100 punktów procentowych przez okres od 2012 do 2014 roku.

[7] Hydro Tasmania, Electricity In Tasmania, a Hydro Tasmania Perspective, Hydro Tasmania 2009, s. 10.

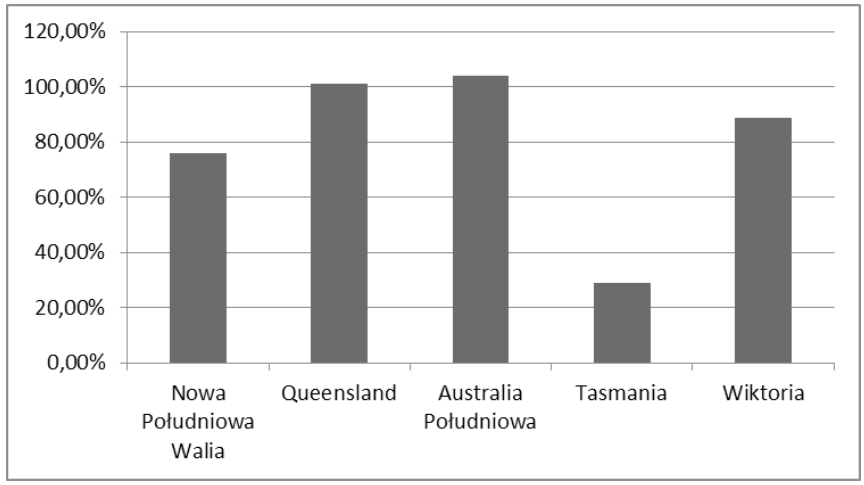

Rysunek 3. Wzrost cen za energię elektryczną w wybranych stanach Australii od roku 2012 do 2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Australian Energy Market Operator, https://www.aemo.com.au/Electricity/National-Electricity-Market-NEM/Data-dashboard, [dostęp: 20.05.2017].

Wprowadzenie świadczenia pieniężnego *carbon tax* spowodowało znaczący wzrost cen za energię elektryczną. Wzrost ten ma negatywny wpływ na koszty gospodarstw domowych, co przekłada się na pogorszenie ich sytuacji finansowej.

W przypadku Kanady świadczenie pieniężne *carbon tax* będzie miało zróżnicowany wpływ na ceny elektryczności dla mieszkańców w zależności od prowincji. Ma to związek z użyciem różnych źródeł energii takich jak olej, gaz ziemny lub paliwo do ogrzewania domostw. Rysunek 4 przedstawia oszacowane zmiany kosztów energii elektrycznej w prowincjach w Kanadzie przy zastosowaniu *carbon tax* na poziomie 50 CAD za tonę emisji CO_2.

Prowincje takie jak Quebec i Manitoba w prezentowanym oszacowaniu, wykazały brak zależności pomiędzy wprowadzeniem *carbon tax* a cenami za energię elektryczną. Quebec oraz Manitoba to prowincje, w których dominuje ogrzewanie własne nie zasilane elektrycznie. Procent użycia tego rozwiązania zmniejsza się wraz ze zwiększaniem podstaw opodatkowania świadczeniem *carbon tax* i w rezultacie rosnącymi cenami za energię elektryczną. Jest to zauważalne w prowincjach takich jak: Kolumbia Brytyjska, Wyspa Księcia Edwarda, Nowa Funlandia i Labrador oraz Ontario. Nie oznacza to, że prowincje te nie poniosłyby żadnych kosztów przy wprowadzeniu świadczenia. Inne źródła energii lub produkty związane z sektorem przemysłowym i wydobywczym jak benzyna i olej również zwiększyłyby swoją cenę. Największy wzrost cen zostałby odnotowany w prowincjach Nowa Szkocja oraz Saskatchewan gdzie do ogrzewania domów służy w głównej mierze elektryczność[8]. Wzrost ten wyniósłby odpowiednio 58% i 40%.

[8] J. Winter, *The Effect of Carbon Pricing on Canadian Households*, Senate of Canada 2017, https://sencanada.ca/content/sen/committee/421/ENEV/Briefs/Winter_follow-up_e.pdf [dostęp: 20.05.2017].

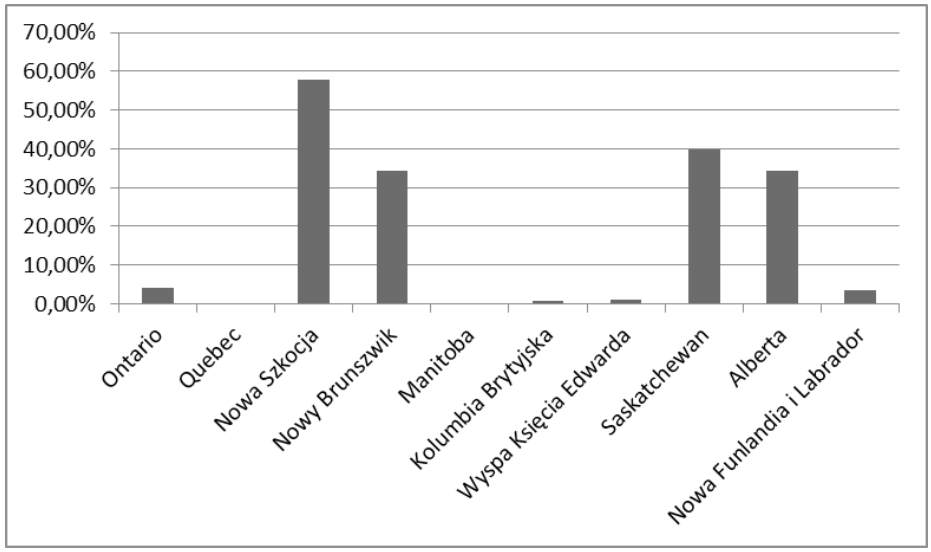

Rysunek 4. Uśredniony roczny wzrost ceny za energię elektryczną dla poszczególnych prowincji w Kanadzie

Źródło: opracowanie własne na podstawie J. Winter, *The Effect of Carbon Pricing on Canadian Households*, Senate of Canada 2017, https://sencanada.ca/content/sen/committee/421/ENEV/Briefs/Winter_follow-up_e.pdf [dostęp 20.05.2017] oraz danych Statistics Canada CANSIM Household energy consumption, http://www5.statcan.gc.ca/cansim/a26?lang=eng&id=1530161 [dostęp: 20.05.2017].

Przeprowadzone oszacowanie pozwala stwierdzić, że istnieje zależność między wzrostem cen energii elektrycznej a źródłem jej pozyskiwania. W prowincjach korzystających ze źródeł wchodzących do podstawy podatku *carbon tax* stwierdzono znaczny wzrost cen energii elektrycznej. Oznacza to przeznaczanie większej części budżetu gospodarstw domowych na koszty związane z elektrycznością.

Podsumowanie

W przeprowadzonej analizie w Australii oraz prowincji Alberta w Kanadzie podczas funkcjonowania *carbon tax* zaobserwowany został wzrost stopy bezrobocia o około 0,90 oraz 4 punkty procentowe. W prowincji Quebec oraz Kolumbia Brytyjska w tym samym czasie stopa bezrobocia zmniejszyła się o 0,8 oraz 0,9 punku procentowego. Zebrane dane nie pozwalają jednoznacznie potwierdzić hipotezy o negatywnym wpływie *carbon tax* na rynek pracy. Uzasadnione jest natomiast stwierdzenie mówiące o bardziej negatywnym wpływie tego świadczenia na regiony produkujące więcej CO_2 niż na regiony mniej uprzemysłowione.

W danych dla Australii oraz oszacowaniu dokonanym dla Kanady, *carbon tax* spowodował podniesienie cen elektryczności średnio o 79 oraz 17,5 punktu procentowego. Mało podatne na wzrost kosztów okazały się regiony korzystające z alternatywnych źródeł energii, jak Tasmania oraz Quebec i Manitoba. Pokazuje to

występujące rozróżnienie kosztów gospodarstw domowych w zależności od regionu zamieszkania. W prowincjach, w których znaczna część wytwarzanej energii elektrycznej pochodzi ze źródeł opodatkowanych świadczeniem *carbon tax*, nastąpił wzrost cen tej energii sięgający nawet powyżej 100 punktów procentowych (jak w przypadku Australii Południowej).

Świadczenie pieniężne *carbon tax* nie powoduje jednoznacznych efektów w różnych sferach gospodarki. Dysproporcje pojawiają się z powodu różnych podstaw opodatkowania oraz rozbieżnych typów przemysłu w danym obszarze.

Wpływ na koszty gospodarstw domowych świadczenia pieniężnego *carbon tax* nie jest jednoznaczny i zależy od prowincji lub stanu, w którym znajduje się badane gospodarstwo. W przypadku obszarów wytwarzających znaczną ilość CO_2, zebrane dane wskazują na negatywny wpływ tego świadczenia na koszty energii elektrycznej oraz pogorszenia sytuacji na rynku pracy. W przypadku obszarów z przeważającymi źródłami energii nie emitujących CO_2, wzrost tych kosztów jest znacznie mniejszy lub nie występuje.

Bibliografia

Cash M., *Unemployment rate highlights need for Coalition Policies*, Minister's Media Centre 2014.
Dormer D., *Alberta MPs call on feds to lower business taxes, eliminate carbon tax to stimulate job growth,* CBC News 2017.
Electricity In Tasmania, a Hydro Tasmania Perspective, Hydro Tasmania 2009.
Farrer M., *Unemployment in Australia rises to 6.4%, highest for 13 years*, ABS figures show, The Guardian 2015.
Harris K., *Justin Trudeau gives provinces until 2018 to adopt carbon price plan*, CBC News, 2016.
Pachon A., D. Weber, *Lessons from Alberta: How to Implement a Carbon Tax*, Kleinman Center for Energy Policy 2016.
Robson A., *Australia's Carbon Tax: An Economic Evaluation*, Griffith University, Brisbane Australia 2013.
Winter J., *The Effect of Carbon Pricing on Canadian Households*, Senate of Canada 2017.

Perspektywy współpracy polsko-katarskiej w dziedzinie rozwoju innowacyjnych technologii w sektorze rolnictwa i ochrony środowiska

http://dx.doi.org/10.18778/8142-119-5.14

Sławomir Gromadzki
Magister inżynier,
Abdalla Elkhatib
Magister,
UWM Olsztyn, Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa,
Katedra Architektury Krajobrazu
Mohamed Ahmed Awad
Doktor nauk rolniczych, Specjalista ds. gospodarki rolnej,
Department ds. rolnictwa,
Ministerstwo Spraw Komunalnych i Ochrony Środowiska Państwa Katar

Streszczenie

Celem pracy jest ocena potencjału współpracy polsko-katarskiej w zakresie innowacyjnych technologii w sektorze rolnictwa i ochrony środowiska. Analizie poddano materiały źródłowe katarskiego Ministerstwa ds. Komunalnych i Ochrony Środowiska, informacje uzyskane od podmiotów gospodarczych podejmujących działalność w Katarze. Przedstawiono propozycje i tematykę prowadzonych i potencjalnych innowacyjnych badań naukowych. Opisano rys historyczny współpracy polsko-katarskiej. Wskazano na potencjał społeczno-gospodarczy Kataru. Zarekomendowano potencjalne obszary współpracy z uwzględnieniem możliwości prawnych i organizacyjnych. Wskazano na niewykorzystany potencjał współpracy polsko-katarskiej.

Wstęp

Praca przedstawia możliwości współpracy polsko-katarskiej w sektorach innych niż energetyczne i paliwowe. Celem pracy jest wskazanie potencjału oraz możliwości zwiększenia wymiany handlowej z Katarem. Opracowanie jest studium przypadków podjętych i realizowanych projektów współpracy przedstawicieli nauki i biznesu w zakresie projektów dotyczących rolnictwa, przetwórstwa,

zarządzania zasobami wody oraz współpracy naukowej. Praca została opracowana na podstawie materiałów źródłowych Ministerstwa ds. komunalnych i ochrony środowiska Państwa Katar, Ambasady RP w Doha oraz udostępnionych przez firmy BioGEN, HUDA, Grzesław. Część fotograficzna oraz wywiady środowiskowe zostały przeprowadzone/sporządzone samodzielnie przez autorów podczas wyjazdu studyjnego do Kataru oraz udziału w „The Fifth Qatar International Agricultural Exhibition 2017" w dniach 22–25 marca 2017 r. Stoisko na „AGRITEQ 2017" zapewnił Abdallah Salem Al. Sulaiteen, prezes zarządu Al.-Sulaiteen Agricultural Ressearch Studies and Training Center (fot. 1).

Fotografia 1. Stoisko UWM Olsztyn. Od lewej Abdallah Salem Al. Sulaiteen, Abdalla Elkhatib
Źródło: zbiory własne.

Historia stosunków polsko-katarskich

Regularne spotkania konsultacyjne na poziomie wiceministrów MSZ odbywają się regularnie i naprzemiennie w stolicach Polski i Katar na mocy „Protokołu o współpracy ministerstw spraw zagranicznych" podpisanego w dniu 21 kwietnia 1998[1]. Dyplomatyczne stosunki dotyczą współpracy politycznej, wojskowej, gospodarczej, handlowej i gospodarczej oraz kwestii bezpieczeństwa na Bliskim Wchodzie i w Europie. Katarsko-Polskie Forum Gospodarcze, które odbyło się w maju 2017 r. przy okazji spotkania oficjalnego głów państw przynosi przełom w zakresie rozwoju nowych obszarów wymiany handlowej i współpracy gospodarczej. Oprócz spotkania przedstawicieli z sektorów energetyki, infrastruktury, transportu, turystyki, przemysłu i finansów również poruszano kwestie rolnictwa.

[1] Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Polsko-katarskie konsultacje polityczne w Warszawie, www.msz.gov.pl, [dostęp: 21 kwietnia 2017].

Historia relacji polsko-katarskich sięga roku 1993, kiedy to przekazano przesłanie prezydenta RP dla Emira Kataru. Od początku relacji podstawą relacji były przede wszystkim kwestie gospodarcze:

1995 – Amman, Konferencja ws. Ekonomicznego Rozwoju Bliskiego Wschodu i Afryki Płn.,

1996 – Warszawa, Wizyta ministra energii i przemysłu rządu Kataru, wizyta ministra Przemysłu i Handlu rządu RP w Doha,

1997 – Udział polskiej delegacji w Konferencji Ekonomicznej MENA w Doha,

1998 – Wizyta Ministra Spraw Zagranicznych Kataru w Polsce. Podczas wizyty podpisano szereg dokumentów, w tym umowę o cywilnej komunikacji lotniczej, porozumienie o współpracy izb handlowych,

2001 – Udział polskiej delegacji w spotkaniu WTO w Doha,

2002 – Wizyta oficjalna Emira Kataru szejka Hamada Bin Khalifa Al-Thani w Polsce. Emirowi towarzyszyła wysoka rangą delegacja (Ministrowie Spraw Zagranicznych, Finansów, Zdrowia Publicznego, Prezes Korporacji RTV) oraz grupa biznesmenów. Podczas rozmów Emira i prezydenta RP A. Kwaśniewskiego oraz zespołów roboczych dokonano przeglądu stosunków dwustronnych wskazując m.in. na niski poziom wymiany handlowej oraz potrzebę aktywizacji kontaktów gospodarczych. Na zakończenie wizyty przyjęto oświadczenie wyrażające wolę zawarcia w przyszłości umów dwustronnych w dziedzinie gospodarki, zdrowia, sportu i turystyki.

W kolejnych latach oficjalnym spotkaniom głów państw i rządów:

2004 – Wizyta oficjalna Prezydenta A. Kwaśniewskiego w Doha (w ramach wizyty regionalnej),

2008 – Wizyta oficjalna premiera Donalda Tuska wraz z delegacją w Doha,

2009 – Spotkanie Prezydenta Lecha Kaczyńskiego z Emirem, szejkiem Hamadem Bin Khalifą Al-Thani (podczas 64 sesji ONZ w Nowym Jorku),

2011 – Oficjalna wizyta Emira Państwa Kataru w Polsce i spotkanie z Prezydentem Bronisławem Komorowskim,

2012 – Nieoficjalna wizyta Emira Państwa Kataru, szejka Hamad Bin Khalifa al–Thani w Warszawie. Emir obecny na meczu półfinałowym EURO 2012 Niemcy–Włochy oraz spotkanie z Prezydentem, Bronisławem Komorowskim, towarzyszą konsultacje resortowe i gospodarcze mające istotne znaczenie dla rozwoju stosunków gospodarczych w tym:

2006 – Udział polskiej delegacji MTiB w Światowej Konferencji Rozwoju Telekomunikacji Międzynarodowego Związku Telekomunikacyjnego (ITU – agenda ONZ) w Doha,

- Udział polskiej delegacji w Międzynarodowym Forum Energetycznym w Doha na zaproszenie II Wicepremiera, Ministra Energetyki i Przemysłu Kataru,

2007

- Pierwsza Misja Gospodarcza KIG w Doha (z udziałem polskich biznesmenów), podpisanie Umowy o współpracy pomiędzy Chamber of Commerce i KIG,
- Uroczyste otwarcie Ambasady RP w Doha,
- Decyzja władz katarskich o uruchomieniu placówki dyplomatycznej w Warszawie,
- Udział delegacji katarskiej w XV Międzynarodowym Salonie Przemysłu Obronnego w Kielcach,
- Wizyta oficjalna pełnomocnika rządu ds. Expo 2012 w Doha,

2008

- **U**dział polskiej delegacji w Targach uzbrojenia morskiego DIMDEX 2008,

2009

- Spotkanie Premiera Donalda Tuska z Premierem i Ministrem Spraw Zagranicznych, szejkiem Hamadem Bin Jassim Bin Jabor Al-Thani podczas Forum Ekonomicznego w Davos,
- Wizyta oficjalna Ministra Skarbu Państwa, Aleksandra Grada w Doha (podpisanie kontraktu na dostawy skroplonego gazu LNG do Polski),
- Wizyta Ministra Stanu ds. Energii i Przemysłu w Polsce (Konferencja nt. rynku LNG, Warszawa).

2010

- Wizyta delegacji resortu Skarbu Państwa (spotkania w QIA, Izbie Handlowej i Ministerstwie ds. Biznesu i Handlu),
- Udział polskiej delegacji w Targach i Konferencji i uzbrojenia morskiego DIMDEX 2010,
- Spotkanie Wicepremiera i Ministra Gospodarki W. Pawlaka z Wicepremierem i Ministrem ds. Energii i Przemysłu, A. Al-Atiyyah (podczas Forum Energetycznego w Meksyku),
- Udział Sekretarza Generalnego KIG w EU-GCC Chamber Forum w Doha,
- Udział przedstawiciela NBP w World Economic Forum – Doha Davos,
- Wizyta oficjalna b. Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego w Doha (udział w X Doha Forum, spotkanie z Emirem, szejkiem Hamadem Bin Khalifą Al-Thani).

Istotnym przełomem w relacjach gospodarczych było wejście w życie Umowy między Rządem RP a Rządem Państwa Kataru ws. unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu, podpisanej w Doha dnia 18 listopada 2008 r.[2]

[2] Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Dosze Kalendarium stosunków polsko-katarskich, www.doha.msz.gov.pl, 2017.

Podsumowując rozwój stosunków dyplomatycznych polsko-katarskich można uznać, iż są one wzorcowe. Cytując jednak Abdallah Salem Al. Sulaiteen, prezesa zarządu Al.-Sulaiteen Agricultural Ressearch Studies and Training Center „Pomimo, że każdego dnia w bezpośrednim połączeniu Doha – Warszawa jest pełne obłożenie to CARGO lata puste". Ta sugestia jednego z czołowych biznesmenów katarskich (przedstawiciel oprócz branży IT, stalowej również rolniczej i badawczo-rozwojowej) wskazuje na niewystarczający poziom wymiany handlowej i współpracy gospodarczej. Prezes Al. Sulaiteen wskazuje również obszary tej współpracy tj. m.in. handel mięsem wołowym i drobiowym. Podczas odbywających się w dniach 22–25 marca 2017 „The Fifth Qatar International Agricultural Exhibition 2017" żadna licząca się polska marka sektora rolno-spożywczego nie była reprezentowana.

Potencjał współpracy polsko-katarskiej w sektorze rolnym

Katar jest jednym z kluczowych dostawców gazu w ramach polityki dywersyfikacji dostaw, a jedynym w ramach dostaw gazu skroplonego do terminala LNG w Świnoujściu. Umowa PGNiG i Qatargas ma obowiązywać w latach 2018–2034[3]. Wymiana handlowa w 2016 r. wyniosła blisko 380 mln dolarów z deficytem handlowym Polski 200 mln dolarów[4]. Wg polskiego rządu oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi „Perspektywy rozwoju polskiego rolnictwa i wsi zależą od tego, jakie będzie miejsce i rola rolnictwa w rozwoju gospodarki unijnej. Konieczne jest prowadzenie polityki, która zapewni polskim produktom co najmniej równe warunki konkurencji. Rynków zbytu na polskie produkty rolne należy szukać również poza Jednolitym Rynkiem UE"[5]. Według wicepremiera i ministra nauki Jarosława Gowina „Katar jest ważnym partnerem dla Polski w dziedzinie energetyki" ale wicepremier podkreśla i ma nadzieję, „że już wkrótce współpraca ta rozszerzy się na inne gałęzie gospodarki" [6].

O kierunkach rozwoju współpracy w sektorze rolno-spożywczym debatowali uczestnicy Katarsko-Polskiego Forum Gospodarczego w maju 2017 r. Z relacji PAP wynika, że „Aby skutecznie sprzedawać żywność na rynki zagraniczne, trzeba znać specyfikę danego rynku" (relacja z debaty nt. perspektyw rozwoju handlu żywnością). „Dla Polski coraz ważniejsze stają się rynki pozaunijne. Z Polski mamy duży eksport, jeżeli chodzi o produkty rolne, maszyny, elektronikę – sięga-

---

3 W. Krzyczkowski, *Katar w sprawie LNG stawia na ilość*, Wysokienapięcie.pl, [dostęp: 20 kwietnia 2017].

4 Ministerstwo Rozwoju, Katarsko-Polskie Forum Gospodarcze, www.mr.gov.pl, [dostęp: 5 maja 2017].

5 Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, program działań MRiRW na lata 2015-2019, Warszawa 2015, aktualizacja kwiecień 2016.

6 PAP, (zac) redakcja@agropolska.pl [dostęp: 06 maja 2017,7:00], [dostęp: 06-05-2017,9:51] Katar, czyli bardzo obiecujący rynek dla polskiej żywności, Katarsko–Polskie Forum Gospodarcze, Warszawa, 2017.

jący kilkuset milionów euro. Na pewno możemy poszerzyć te rynki eksportowe". Dyrektor Polskiej Federacji Producentów Żywności Andrzej Gantner zauważa „Według danych resortu rolnictwa, Polska w ubiegłym roku sprzedała żywność za ponad 24 mld euro, jesteśmy szóstym co do wielkości jej eksporterem. 82 proc. eksportu kierowana jest na rynek UE. Głównym partnerem handlowym są Niemcy, gdzie trafiają polskie produkty o wartości 5,4 mld euro, tyle ile do wszystkich innych krajów pozaunijnych[7].

Katar – potencjał społeczno-gospodarczy

Dane Ministerstwa do Spraw Komunalnych i Ochrony Środowiska Państwa Katar wskazują, że pomimo, że pomimo Katar jest krajem niewielkim położonym w Zatoce Perskiej o powierzchni 11 572 km^2 znajduje się w okresie szybkiego rozwoju społeczno-gospodarczego. Populacja Kataru wzrosła z 744 029 osób w 2004 roku do około 2 035 000 osób, w 2013 roku, z roczną stopą wzrostu populacji około 16,3% (średnia dla lat 2004–2013)[8].

W „Studium o sytuacji rolnictwa Państwa Katar za okres 2010 do 2014" wskazano, że powszechnie uważa się, że gospodarka Państwa Katar jest przede wszystkim zależna od dochodów za ropę i gaz. Sektor rybołówstwa i rolnictwa w przeliczeniu na PKB kraju w okresie 2000/2013 stanowi jedynie 0,1%. Sektor rolny w Katarze boryka się z problemem niedoborów wody jak i inne kraje arabskie (średnia opadów w katarze wynosi 80 mm/rok). Większość gospodarstw rolnych to gospodarstwa rodzinne o znaczeniu rekreacyjnym (miejsce zamieszkania rodziny), które nie są gospodarstwami produkcyjnymi/towarowymi. Analizując dalej „Studium" wskazać należy, że dominującą działalnością mieszkańców Kataru było od wieków rolnictwo, pasterstwo i rybołówstwo i rybactwo w tym poszukiwanie pereł. Przeważała uprawa oliwek, daktyli oraz hodowla owiec, wielbłądów, pszczelarstwo, sokolnictwo. Pomimo spadku względnego znaczenia tych tradycyjnych form działalności ludności wiejskiej na rzecz handlu, przedsiębiorczości polityka państwa Katar opiera się na zapewnieniu bezpieczeństwa żywnościowego. Efektem tej polityki jest wzrost powierzchni uprawy warzyw z 1402 ha w roku 2004 do około 1972 ha w 2013, wzrost około 570 ha (biuletyn produkcji – 2013). Państwo wspiera przede wszystkim rozwój zaopatrzenia w środki do produkcji tj. nawozy i materiał siewny, środki ochrony roślin, rozwój systemów irygacyjnych, inwestycje oraz zaplecze laboratoryjne i badawcze. Państwo Katar jako priorytet postawiło sobie bezpieczeństwo żywnościowe szczególnie w okresie odczuwalnych zmian klimatycznych. Departament ds. rolnictwa (ds. farm) opracował „Narodowy Program Bezpieczeństwa Żywnościowego" oraz powołano Komitet

[7] PAP, (zac) redakcja@agropolska.pl, Nie da się eksportować żywności z sukcesem bez znajomości rynku, [dostęp: 12 kwietnia 2017].

[8] Ministerstwo ds. planowania rozwoju i statystyki Państwa Katar, Doha 2013.

Techniczny ds. koordynacji i zarządzania programami i działaniami mającymi osiągnąć założony cel, m.in. poprzez zachęcanie i angażowanie sektora prywatnego do inwestowania w sektor rolno-spożywczy. Rząd Kataru przyjął założenie wzrostu produkcji w sektorze rolno-spożywczym o 30% do roku 2030[9].

„The Fifth Qatar International Agricultural Exhibition" AGRITEQ 2017

W dniach 22–25 marca 2017 r. w Doha stolicy Kataru odbyło się cykliczne wydarzenie organizowane przez Ministerstwo ds. Komunalnych i Ochrony Środowiska Państwa Katar „The Fifth Qatar International Agricultural Exhibition 2017". AGRITEQ 2017. Celem targów jest prezentowanie najnowszych technologii w sektorze rolno-spożywczym, rybołówstwie, oraz technologie komunalne wykorzystywane do zakładania i utrzymania terenów zielonych w aglomeracji miejskiej. Na targach zorganizowanych w Centrum Wystawienniczym w centrum Doha (fot. 3) prezentowało swoje produkty i usługi ponad 100 podmiotów z całego świata. Prezentując najnowsze rozwiązanie w zakresie systemów irygacyjnych, hodowli zwierząt, warzywnictwa, sadownictwa, ochrony roślin, produkcji pasz itp. W gronie wystawców było jedyne stoisko polskie wystawione przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie we współpracy z firmą Bio-Gen. UWM Olsztyn reprezentowany był przez 3 osobową delegację na czele z dziekanem Wydziału Kształtowania Środowiska i Rolnictwa prof. dr. hab. Krzysztofem Młynarczykiem.Zaprezentowano ofertę edukacyjną oraz badawczą UWM.

Fotografia 2. Prezentacja przez Sławomira Gromadzkiego podczas AGRITEQ 2017 autorskiego rozwiązania „maty chłonno-nawozowej"

Źródło: zbiory własne.

[9] M. Ahmed Awad, *Studium o sytuacji rolnictwa w Państwie Katar za okres 2010 do 2014*, Ministerstwo ds. Komunalnych i Ochrony Środowiska Państwa Katar Doha, 2017.

Podczas targów odbywały się seminaria, na których zaprezentowano opracowane innowacyjne rozwiązania specjalnie dla warunków Półwyspu Arabskiego dotyczące retencjonowania wody tj. tzw. technologię „maty chłonno-nawozowej" (fot. 2 i 4). Zakłada się przetestowanie tego rozwiązania w warunkach klimatycznych panujących w Katarze.

Perspektywy współpracy – projekty zainicjowane podczas udziału w AGRITEQ 2017

1. Współpracę w zakresie produkcji kiszonki z liści palmowych podjęła firma Bio-Gen sp. z o.o. uczestnik AGRITEQ 2017.

Fotografia 3. Hala wystawiennicza AGRITEQ 2017, DOHA
Źródło: zbiory własne.

Fotografia 4. Wręczenie wyróżnienia przez przedstawiciela organizatora AGRITEQ 2017 Sławomirowi Gromadzkiemu za prezentowane rozwiązanie dotyczące retencjonowania wody
Źródło: zbiory własne.

2. Autor rozwiązania „mata chłonna–nawozowa" otrzymał zaproszenie do udziału w GREEN EXPO (jesień 2017) celem zaprezentowania już gotowego produktu.

3. Firma Grzesław podjęła współpracę w zakresie wprowadzenia produktów rolnych takich jak mięso wołowe i drobiowe oraz produkty mleczarskie na rynek katarski[10].

Fotografia 5. Uprawa lucerny Alfaalfa z tradycyjnym systemem nawadniania. Lustracja przez autora Sławomira Gromadzkiego gospodarstwa rolnego w pobliżu Doha

Źródło: zbiory własne.

Fotografia 6. Obszar pustynny przeznaczony do zagospodarowania, Podmieścia Doha

Źródło: zbiory własne

Analiza struktury gospodarstw rolnych, produkcji na podstawie danych Departamentu ds. rolnictwa (ds. farm) oraz wizje lokalne i wywiady środowiskowe w 3 katarskich gospodarstwach rolnych wykazała następujące potrzeby i braki w zakresie stosowania zasad kodeksu dobrej praktyki rolniczej tj. analizy chemicz-

[10] Dane firm BIO-GEN i Grzesław sp. z o.o..

nej gleb, prawidłowego rozpoznawania patogenów roślin i dobór odpowiednich metod, i sposób ochrony roślin, prawidłowego zbioru i konserwacji pasz, racjonalnego nawadniania użytków rolnych.

W wyniku zdefiniowanych aspektów problemowych ustalono obszary potencjalnej współpracy tj.: doradztwo rolnicze, ochrona roślin, chemia rolna gospodarka wodna (systemy nawadniania, systemy retencji wody), chów i hodowla zwierząt, nasiennictwo i doświadczalnictwo, technika rolnicza.

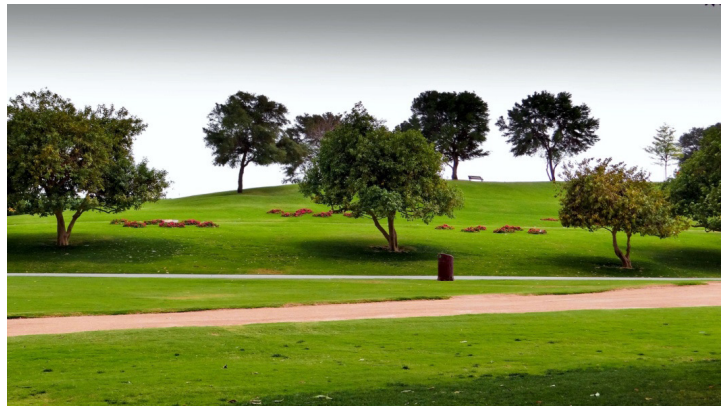

Fotografia 7. Tereny zielone – sposób zagospodarowania obszarów pustynnych, Doha
Źródło: zbiory własne.

Zdjęcie 8. Tereny zielone – sposób zagospodarowania obszarów pustynnych, Podmieścia Doha
Źródło: zbiory własne.

Ustalono na podstawie analizy potrzeb wyrażanych przez rolników i przedsiębiorców katarskich, że wysoki potencjał tkwi we współpracy z zakresu architektury krajobrazu, zakładania i utrzymania terenów zielonych w tym szczególnie: nowych pomysłów i rozwiązań architektonicznych (architektura krajobrazu) (fot. 6, 7, 8).

Wnioski

1. Stosunki dyplomatyczne polsko-katarskie doprowadziły do wypracowania przyjaznych relacji zarówno na płaszczyźnie politycznej i gospodarczej.

2. Nie ma ograniczeń politycznych, prawnych, finansowych kulturowych, logistycznych w relacjach polsko-katarskich, mogących ograniczać rozwój wymiany gospodarczej i naukowej.

3. Zwiększenie wymiany gospodarczej jest możliwe dzięki lepszemu rozpoznaniu rynku katarskiego w tym w branży rolno-spożywczej.

4. Płaszczyzną do rozwoju współpracy są nowe, innowacyjne technologie poszukiwane na rynku katarskim, w tym w zakresie produkcji rolnej, zarządzania zasobami wody, ochrony środowiska.

5. Polska nauka oraz biznes dysponują niewykorzystanym potencjałem nowych technologii możliwych do wdrożenia na rynku katarskim.

6. Sytuacja geopolityczna skłania władze Kataru do poszukiwania alternatywnych źródeł zaopatrzenia w produkty żywnościowe a Polska jest postrzegana jako stabilny partner mogący zapewnić produkty najwyższej jakości.

Bibliografia

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Dosze 2017, Kalendarium stosunków polsko-katarskich, www.doha.msz.gov.pl, 2017.

Awad M.A. 2017, *Studium o sytuacji rolnictwa w Państwie Katar za okres 2010 do 2014*, Ministerstwo ds. Komunalnych i Ochrony Środowiska Państwa Katar Doha 2017.

Krzyczkowski W., 2017, *Katar w sprawie LNG stawia na ilość*, Wysokienapięcie.pl, [dostęp: 20 kwietnia 2017].

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 2016, *Program działań MRiRW na lata 2015–2019*, Warszawa 2015, aktualizacja kwiecień 2016.

Ministerstwo Rozwoju, 2017, *Katarsko-Polskie Forum Gospodarcze*, www.mr.gov.pl, [dostęp: 5 maja 2017].

Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2017, *Polsko-Katarskie konsultacje polityczne w Warszawie*, www.msz.gov.pl, 21kwietnia 2017.

PAP, 2017, (zac) redakcja@agropolska.pl [dostęp: 06-05-2017], *Katar, czyli bardzo obiecujący rynek dla polskiej żywności*, Katarsko-Polskie Forum Gospodarcze, Warszawa 2017.

PAP, 2017, (zac) redakcja@agropolska.pl, Nie da się eksportować żywności z sukcesem bez znajomości rynku, [dostęp: 12-04-2017].

Źródła danych

Abdalla Elkhatib, Fotografie 1–7.
Bio Gen sp. z o.o., Namysłów.
Grzesław sp. z o.o., Stare Rakowo.
Ministerstwo ds. planowania rozwoju i statystyki Państwa Katar, Doha.